

Tiina Markkinen

Prostituutioon suuntautuva naiskauppa Euroopan unionin alueella ja
EU:n identiteetin rakentuminen naiskaupan vastaisessa toiminnassa.

Tampereen yliopisto
Politiikan tutkimuksen laitos
Kansainvälinen politiikka
Pro gradu -tutkielma
Heinäkuu 2005

Kansainvälisestä prostituutiosta ja naiskaupasta on keskusteltu runsaasti mediassa varsinkin kuluneen vuoden aikana ja myös Suomesta on epäilty tulleen uusi ihmiskaupan kauttakulkumaa. Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen EU:n suhtautumista kansainväliseen prostituutioon ja siihen liittyvän naiskaupan ongelmaan. Lähestyn teemaa EU:n identiteetin näkökulmasta tutkimalla sitä, minkälaista identiteettiä EU rakentaa itselleen naiskaupan vastaisessa toiminnassa aihetta käsittelevissä asiakirjoissa. Tutkimuskysymykseni onkin kaksiportainen: yhtäältä tarkastelen sitä, minkälaisena EU näkee naiskaupan ja siihen liittyvän pakkoprotituution ongelman Euroopassa ja toisaalta sitä, minkälaista identiteettiä ja toimijuutta unioni luo itselleen naiskaupan vastaisessa toiminnassa.

Tutkielman teoreettinen viitekehys rakentuu yhdistämällä feminismin ja poststrukturalistisen orientaation näkökulmia. Lisäksi hyödynnän erinäisiä identiteettiä käsitteleviä teorioita. Koska keskityn identiteetin ja todellisuuden kielelliseen konstruktion ja tekstien tarkasteluun, toimii tutkielman metodisena kehyksenä diskurssianalyysi.

Vaikka tutkimieni tekstien hegemonisissa diskursseissa unionin identiteetin nähdään rakentuvan lähinnä sen jäsenmaiden varaan ja vaikka päätösvalta ja vastuu toiminnasta esimerkiksi prostituutiota koskevissa kysymyksissä on edelleen jäsenmailla, on EU:lla kyky aktiivisesti tuottaa identiteettiään ja toimijuuttaan kansainvälisessä politiikassa diskursiivisesti kielen avulla. Analysini perusteella EU:n voi väittää rakentavan itsestään kuvaa lähinnä normatiivisena valtana kansainvälisessä järjestelmässä, sillä EU:lla on sekä normien muuttamiseksi vaadittava legitimitetti ylittää valtiojärjestelmän luoma valtapolitiikka että positiivinen rooli muokata paitsi jäsenmaiden myös muiden kansainvälisten toimijoiden kuvaa naiskaupasta ja prostituutiosta.

Aineiston analyysi osoittaa myös, että vaikei EU ole käsitellyt kansainvälistä prostituutiota sinänsä, nähdään naiskauppa yhdeksi ihmiskaupan tärkeimmäksi osa-alueeksi ja prostituutio puolestaan merkittäväksi osaksi naiskauppaa. Kuitenkin unionin voi väittää kiinnittävän naiskauppaan liikaa huomiota vasta, kun se tapahtuu sen omalla alueella ja kaupatut ovat jo lähteneet kotiseuduiltaan. Lisäksi prostituution ympärillä vallitsee edelleen myytti sen yksityisestä luonteesta, joka ei kuulu kansainvälisten ongelmien piiriin, ellei siihen liitetä myös muita suvaitsemattomia ilmiöitä, kuten laitton maahanmuutto, kansainvälinen rikollisuus ja ihmiskauppa. Lisäksi monet naiskauppaa ja prostituutiota säätelevät käsitteet ovat parhaimmillaankin avoimia eri tulkinnoille. EU:lle voi kuitenkin antaa kiitosta siitä, että aihealueen ympärillä on alettu toimia aktiivisesti.

1. JOHDANTO TUTKIELMAAN	5
2. RAJAT YLITTÄVÄ PROSTITUUTIO EUROOPAN IHMISOIKEUSKRIISINÄ	7
2.1. IHMISKAUPAN JA NAISKAUPAN MÄÄRITELMÄT	8
2.2. GLOBAALI NAISKAUPPA EUROOPASSA	10
2.3. EU:N PROSTITUUTIOLAINSÄÄDÄNTÖ	11
2.4. JAKAANTUNUT EUROOPPA	12
2.4.1. Saksa ja Hollanti prostituution laillistajien esimerkkimaina	12
2.4.2. Muu Eurooppa	15
2.4.3. Ruotsi abolitionismin esimerkkimaina	17
3. KEHON JA YKSILÖLLISEN KANSAINVÄLISYYS: FEMINISTINEN TEORIA KANSAINVÄLISEN POLITIIKAN TUTKIMUKSESSA	19
3.1 KANSAINVÄLISEN POLITIIKAN KOLMAS DEBATTI	19
3.2. FEMINISTISEN TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	20
3.2.1. Patriarkaalisuus feminismin lähtökohtana	23
3.2.2. Patriarkaalisuutta ilmentävä prostituutio osana globaalia maailmantaloutta	26
3.3. HENKILÖKOHTAISEN POLIITTISUUS	29
4. IDENTITEETIPOLITIIKKA	31
4.1. IDENTITEETIN TUTKIMUS KANSAINVÄLISESSÄ POLITIIKASSA	32
4.1.1. Konstruktivistinen näkemys identiteettiin	33
4.1.2. Tuotetut identiteetit ja toinen	34
4.1.3. Kollektiivinen identiteetti	35
4.2. IDENTITEETIN TARPEELLISUUS	37
4.2.1. Erilaisuuteen perustuva yhtenäisyys ja transversaalisen politiikan malli	37
4.2.2. Yhteiset intressit identiteetin konstruoimisen lähtökohtana	40
4.3. NÄKEMYKSIÄ EU:N KOLLEKTIIVISESTA IDENTITEETISTÄ	42
4.3.1. EU taloudellisena toimijana	43
4.3.2. Neofunktionalistinen näkemys	45
4.3.3. EU normatiivisena valtana	46
5. DISKURSSIANALYYSIN VÄLINEET	50
5.1. KRIITTINEN DISKURSSIANALYYSIN METODINA	52
5.2. DISKURSSIT MERKITYSSYSTEEMINÄ	54
5.2.1. Kielen rakentuminen	55
5.2.2. Dekonstruktio	56
5.2.3. Merkityssysteemien tutkiminen predikointianalyysin avulla	57
5.3. DISKURSSIEN PRODUKTIIVISUUS	58
5.3.1. Subjektiivisuus	58
5.3.2. Identiteetit ja subjektipositiot	59
5.3.3. Diskurssin ja kontekstin vuorovaikutus	60
5.4. DISKURSSIEN KÄYTÄNTÖ: IDEOLOGIDEN NORMALIOSITUMINEN	62
5.4.1. Instituutiot vallan käyttäjinä	64
5.4.2. Hegemonisten diskurssien tutkiminen	65
5.4.3. Retoriikan tutkimus	67
5.5. DISKURSSIANALYYSI KANSAINVÄLISESSÄ POLITIIKASSA	69
6. ANALYYSIN TOTEUTTAMINEN	70
6.1. AINEISTON VAATIMUKSET JA VALINTA	71
6.1.1. Aineiston esittely	71
6.1.2. Aineisto EU-kontekstissa	74
6.1.3. Analyysin eteneminen	75
6.2. DISKURSSIEN PRODUKTIIVISUUDEN TUTKIMINEN MERKITYSSYSTEEMEISSÄ: EU:N IDENTITEETIN KONSTRUKTIO	76

6.2.1. EU:n identiteetin perusta	76
6.2.2. Jäsenmaat osana EU:ta	80
6.2.3. Jäsenmaat EU:n toisena	83
6.3. DISKURSSIN OBJEKTIEIN JA KATEGORIOIDEN TUOTTAMINEN.....	85
6.3.1. (Pakko)prostituoidut ja kaupatut naiset ihmiskaupan uhreina	86
6.3.2. Uhrien subjektipositio	90
6.3.3. Uhrit todistajina	92
6.4. DISKURSSIEN KÄYTÄNNÖN TUTKIMINEN: NAISKAUPPADISKURSSI.....	94
6.4.1. EU:n kuva ihmiskaupasta	95
6.4.2. Toimenpiteet ongelman hallitsemiseksi	96
7. LOPUKSI	100

1. JOHDANTO TUTKIELMAAN

Pro gradu -työni aiheena on prostituutioon suuntautunut naiskauppa Euroopan unionin alueella. Rajat ylittävä prostituutio voidaan nähdä Euroopan yhteiseksi ongelmaksi, sillä se on tiiviisti yhteydessä muun muassa kansainväliseen rikollisuuteen, ihmisoikeuksiin, tasa-arvoon ja ihmiskauppaan. Prostituutiota voidaankin pitää yhteiskunnallisena ongelmana, joka luo ja on osa kansainvälistä naiskauppaa. Naiskauppa puolestaan juontaa juurensa muun muassa naisten alempiarvoisuuteen, poliittisesti heikkoon asemaan ja köyhyteen miehisessä yhteiskunnassa, jossa köyhempien maiden naiset ovat kulutushyödykkeinä rikkaista länsimaista tuleville miehille.

Euroopan unionin alueella tapahtuva naiskauppa on erittäin ajankohtainen ja polttava aihe, ja siitä on varsinkin kuluneen vuoden aikana käyty paljon keskustelua mediassa. Ylen uutisissa kerrottiin maaliskuussa, kuinka Suomesta on tullut uusi ihmiskaupan kauttakulkumaa. Uutisten mukaan jo muutaman vuoden ajan noin 1500 naista on tuotu Georgiasta Venäjän kautta Vaalimaan rajalle ja kuljetettu sieltä Suomen kautta todennäköisesti Euroopan seksiteollisuuden palvelukseen Espanjaan, Saksaan ja Hollantiin. Kuljetusten järjestäytyneestä luonteesta kertoo paitsi niiden toistuvuus myös naisille hankitut asianmukaiset viisumit. Vaikka tapaus ei liene ensimmäinen laatuaan, on esimerkiksi Suomen oikeuspoliittinen tutkimuslaitos kieltänyt ihmiskaupan olemassaolon Suomessa. Ihmisoikeusraportit ovat kuitenkin jo pitkään kertoneet toista. (Yle uutiset online 11.3.2005.)

Ihmiskauppa onkin valtioille herkkä aihe ja siihen liittyvät epäilyt on kielletty jyrkästi myös muualla. Yle 1:n Atlas (11.3.2005) vahvisti ihmiskauppaa aiheuttavan köyhyyden kuilun olevan edelleen suuri idän ja lännen välissä. Atlas keskittyi erityisesti Puolassa Chebin kaupunkiin, johon on perustettu oma erityisryhmä kaupungin seksikauppaongelman ympärillä pyörievien huhujen peittelemiseksi. Aiheen ympärillä nousseen kohun kuitenkin epäiltiin lisänneen seksiturismia Saksasta entisestään.

Tutkimukseni kannalta tärkein on kuitenkin kysymys siitä, kuinka EU on suhtautunut ongelmaan. Minkälaisin keinoin se on pyrkinyt asiaa lähestymään? Minkälaisena se kokee oman roolinsa ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa? Koska identiteetit ja intressit muodostuvat toinen toistensa kautta ja antavat muodon toimijuudelle, (Kurikkala 2003: 44, 97) lähestyn kysymystä EU:n intressejä kuvastavien ja naiskauppaa ja prostituutiota sivuavien dokumenttien kautta. Varsinainen tutkimuskysymykseni onkin kaksiportainen: yhtäältä tarkoitukseni on tarkastella sitä, minkälaisena

EU näkee naiskaupan ja siihen liittyvän pakkoprostituution ongelman Euroopassa ja toisaalta sitä, minkälaista identiteettiä ja toimijuutta unioni luo itselleen naiskaupan vastaisessa toiminnassa ja ongelman ehkäisyssä. Tutkimuskysymykseni voisikin muotoilla kuulumaan: **minkälaista identiteettiä EU rakentaa itselleen prostituutioon johtavan naiskaupan vastaisessa toiminnassa ja minkälaisena se näkee naiskaupan ongelman Euroopassa.**

Aloitan työni kartoittamalla aiheeseen liittyvää termistöä ja ongelman luonnetta Euroopassa. Tässä yhteydessä tarkastelen lähinnä sitä, miten naiskauppa ja prostituutio liittyvät toisiinsa ja miten ne voidaan yhdistää laajempaan ongelmana pidettyyn ihmiskauppaan. Lisäksi luon katsauksen siihen, kuinka prostituutioon ja naiskauppaan on EU:ssa sekä sen eri jäsenmaissa suhtauduttu.

Tämän jälkeen siirryn paikantamaan aiheeni kansainvälisen politiikan alalla. Tutkielman läpi kulkeva teoreettinen viitekehys muodostuu yhdistämällä feminismiin ja poststrukturalistisen orientaation näkökulmia. Katson feministisen lähestymistavan olevan osuva tutkimustani ajatellen, sillä feminismi on yksi niistä suuntauksista, joka on haastanut sekä perinteiset kansainvälisten suhteiden tutkimusmenetelmät että kohteet. Koska naiskaupan kaltaiset, ei-perinteiset seksuaalisuuteen ja ruumiillisuuteen liittyvät kysymykset ovat olleet tärkeitä feminismin agendalla, uskon feminismin tarjoavan hedelmällisimmän näkemyksen tutkimukseen. Katson feministisen suuntauksen mahdollistavan myös kansainvälisen politiikan ihmisläheisemmän tarkastelun, sillä aikaisempien opintojen aikana valtioihin ja kansainvälisiin instituutioihin perehtyminen antoi sellaisen kuvan, että kansainvälisten tapahtumien merkitystä ihmisiin ei juuri ole huomioitu, kuten ei myöskään yksilöiden vaikutusta suurempiin tapahtumiin.

Poststrukturalismin puolestaan uskon olevan aiheeseeni sopiva, sillä se on suhtautunut kriittisesti valtavirtafeminismissä ilmenneisiin essentialismin ongelmiin. Poststrukturalismi auttaa muistamaan naiskauppaan liittyvän eriarvoisuuden eri muodot. Vaikka katsonkin globaalin naiskaupan olevan yksi patriarkaalisuuden muoto, ei sitä nähdäkseen voi tarkastella vain miesten naisiin kohdistamana alistamisena, vaan myös naisten sisäiset eroavaisuudet on tärkeä ottaa huomioon.

Luvussa neljä siirryn tarkastelemaan tutkimukseni toista pääkysymystä eli EU:n identiteettiä. Kartoitan sitä, miten identiteettiä on problematisoitu sekä feministisessä teoriassa että kansainvälisen politiikan tutkimuksessa ylipäätään. Tässä yhteydessä keskityn siihen, miten identiteetin kysymyksiä voidaan soveltaa EU:ssa. Tarkastelen myös sitä, mihin EU:n identiteetin on

nähty perustuvan ja sitä, onko unionin identiteettipohja riittävän vakaa, jotta jäsenmaiden eriävät näkemykset eivät haittaa unionin toimintaa tutkimuskysymykseni saralla.

Koska feministinen poststrukturalismi katsoo identiteettejä rakennettavan ennen kaikkea kielen avulla ja tutkimukseni tapahtuu tekstejä tarkastelemalla, tutkimukseni metodisena kehyksenä toimii diskurssianalyysi. Diskurssit eivät feministisen poststrukturalismin mukaan ole pelkkää keskustelua, vaan ne representoivat käytäntöjen, instituutioiden ja ideologioiden leikkauspistettä. Diskurssianalyysi -osiossa perehdyinkin siihen, kuinka identiteettien ja sosiaalisen todellisuuden konstruktioita voi tutkia aineistoksi valitsemistani dokumenteista.

Aineisto on pääosin otettu Euroopan unionin yleisölle suunnatulta sivustolta. Olen pyrkinyt valitsemaan aineistoksi ne dokumentit, jotka EU:n tiedotteissa on ilmaistu tärkeimmiksi kyseisen ongelman alalla. Tällä perusteella olen valinnut aineistokseni Euroopan unionin perusoikeussopimuksen, ihmiskaupan torjuntaa koskevan puitepäätöksen sekä Brysselin julistuksen ihmiskaupan ehkäisemiseksi ja torjumiseksi.

Alun perin kiinnostukseni aihetta kohtaan nousi viime syksynä lukiessani The Economist -lehestä naiskauppaa ja prostituutiota koskevan artikkelin. Minusta on mielenkiintoista, kuinka syvempää integraatiota tavoittelevassa unionissa on jäsenmaiden välillä edelleen suuria näkemyseroja tietyissä kysymyksissä. Tämä herättääkin kysymyksen siitä, miten EU:lla on mahdollisuus toimia aihealueilla, joilla jäsenmaiden näkemykset eroavat toisistaan huomattavasti. Toisaalta herää epäily siitä, että jäsenmaiden eripuraisuus johtaa EU:n halvaantumiseen tiettyjen kysymysten kohdalla. Muun muassa näiden kysymysten vuoksi minusta on mielenkiintoista tarkastella, minkä aseman EU ottaa itselleen prostituutiota ja naiskauppaa koskevissa kysymyksissä.

2. RAJAT YLITTÄVÄ PROSTITUUTIO EUROOPAN IHMISOIKEUSKRIISINÄ

Ennen kuin alan tarkastella naiskauppaa ja siihen liittyvän prostituution nykytilannetta EU:ssa, määrittelen tutkittavan ilmiön ja siihen liittyvät käsitteet tarkemmin. Tarkoitukseni on avata ennen kaikkea ihmiskaupan ja naiskaupan käsitettä, prostituution liittymistä näihin ja sitä, kuinka prostituutio on suhteutettu yhteiskuntaan eri jäsenmaissa.

2.1. IHMISKAUPAN JA NAISKAUPAN MÄÄRITELMÄT

Huolimatta siitä, että orjuuden kielto on yksi varhaisimmista kansainvälisesti hyväksytyistä ihmisoikeusnormeista, ihmisiä myydään ja ostetaan edelleen. Orjakaupan nykymuotoa edustava ihmiskauppa onkin maailmanlaajuinen ongelma, joka koskettaa myös Eurooppaa. (Hyttinen & Silvander 2002: 281 ja Pärssinen 2003: 1.)

Ihmiskaupalla tarkoitetaan ihmisillä käytävää kauppaa. EU käyttää YK:n määritelmää ihmiskaupasta. YK (2000) määrittää ihmiskaupaksi:

”henkilön värväykseen, kuljettamiseen, siirtämiseen tai kätkemiseen sekä tämän jälkeen tapahtuvaan vastaanottamiseen, henkilön hallinnan vaihtoon tai siirtoon liittyvä teko, jos tekoon liittyy pakottaminen, voimankäyttö, sieppaaminen, uhkaaminen, harhaanjohtaminen tai petos, määräys- tai vaikutusvallan väärinkäyttö tai heikossa asemassa olevan hyväksikäyttö siten, että henkilöllä ei ole muuta todellista ja hyväksyttävää vaihtoehtoa kuin alistua väärinkäyttöön sekä maksujen tai etuuksien antaminen tai vastaanottaminen suostumuksen saamiseksi henkilöltä, jonka hallinnassa toinen on.”¹

Nykyajan ihmiskauppaa harjoitetaan yleisimmin prostituutioon suunnattuna naiskauppana.² Prostituution ja pornoteollisuuden tarpeisiin suunnattu naisiin kohdistuva ihmiskauppa onkin sekä Euroopassa että muualla maailmassa huumekaupan ohella nopeimmin kasvava rikollisuuden muoto. Seksikaupassa voitot ovat suuret ja kiinnijäämisen riski pienempi kuin esimerkiksi ase- ja huumekaupassa. Ihmiskauppa on taloudellisesti tuottavaa, sillä se ei vaadi taloudellisia investointeja. Lisäksi seksiteollisuudessa toimiville ihmiskauppiaille langetettavat rangaistukset ovat pieniä verrattuna esimerkiksi ase- ja huumekaupasta annettaviin tuomioihin. Ihmiskaupan uhrit voidaan myös myydä monta kertaa, sillä samoja ihmisiä voidaan käyttää useasti. YK:n arvioiden mukaan ihmiskaupassa liikkuu vuosittain noin 5-7 miljardia dollaria ja ihmiskaupan seurauksena jopa neljä miljoonaa ihmistä siirretään vuosittain maasta toiseen tai paikasta toiseen maan sisäisesti. (Pärssinen 2003: 1, 21.)

¹ “‘Trafficking in person’ shall mean the recruitment, transportation, transfer, harbouring or receipt of persons, by means of the threat or use of force or other forms of coercion, of abduction, of fraud, of deception, of the abuse of power or of a position of vulnerability or of the giving or receiving of payments or benefits to achieve the consent of a person having control over another person, for the purpose of exploitation.” (YK 2000).

² Termi *ihmiskauppa* tarkoitti alun perin valkoista orjakauppaa. Termillä viitattiin pääasiassa valkoisiin naisiin, jotka huijattiin tai pakotettiin muuttamaan siirtomaihin ja tarjoamaan seksipalveluita siirtomaiden miehille. Termit *seksiturismi* ja *rajat ylittävä prostituutio* sen sijaan tulivat kielenkäyttöön 1980-luvulla samalla, kun naisia siirtyi siirtotyöläisinä teollistuneisiin maihin ja maalta kaupunkeihin epävirallisiin töihin, kuten prostituutioon. Koska yritykset ihmiskaupan lopettamiseksi ja prostituution poistamiseksi ovat usein kulkeneet yhdessä, on prostituutio ja ihmiskauppa liitetty vahvasti toisiinsa. (Pattanaik 2003: 302-304.)

Prostituutiosta ihmiskaupan yhteydessä puhuttaessa on vallinnut erimielisyyttä siitä, kuinka prostituutio ja naiskauppa tulisi suhteuttaa toisiinsa. Osa pitää liikkuvaa prostituutiota lähes naiskaupan synonyyminä, toiset haluavat painottaa sen sijaan sitä, ettei organisoitu rikollisuus liity kaikkeen prostituutioon. (Kauppinen 2000: 60.)

Osan prostituutiomarkkinoista onkin nähty olevan kansainvälistä ilman kytköksiä ihmiskauppaan (Kauppinen 2000: 60). Esimerkiksi kaikkia ulkomaalaisia prostituoituja ei voi määritellä naiskaupan uhreiksi, sillä kyseessä ei ole mikään yhtenäinen prostituutioon pakotettujen uhrien joukko. Vain pieni osa uhreista on prostituutioon pakotettuja. Yleisempää on se, että naiset alkavat prostituoiduksi omasta aloitteestaan tavoitteenaan turvata oma ja perheensä toimeentulo. Heidät voi kuitenkin nähdä uhreiksi muista syistä, sillä heillä ei kenties ole kotiseudullaan kunnollisia toimeentulomahdollisuuksia tai mahdollisuutta muuttaa laillisesti ulkomaille etsimään muita töitä. Lisäksi uhrin joutuvat turvautumaan laittomiin välikäsiin lähtiessään etsimään parempia ansaitsemismahdollisuuksia. Tässä yhteydessä onkin huomattava, että pakottamista tai uhriksi joutumista voi tapahtua monella eri tavalla. (Seksialan liitto 2003.)

Pakkoprostituutio ei kuitenkaan ole ainoa naiskaupan johdannainen, vaan naiskaupasta on kysymys myös silloin, kun nainen kuljetetaan ulkomaille ja pakotetaan harjoittamaan muunlaista maksullista seksipalvelutoimintaa kuin prostituutiota, kuten esimerkiksi menemään naimisiin (Luukkanen 2000: 35). Naiskaupan³ käsitettä ei voi myöskään rajoittaa koskemaan vain prostituutiota, sillä naisia myydään myös muille harmaan alueen työmarkkinoille, kuten kotiapulaisiksi tai muuhun halpatyövoimaan (Kauppinen 2000: 60).

---

³ Vaikka seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvässä ihmiskaupassa uhrin eivät ole yksinomaan naisia ja vaikka naiskaupan yleensä katsotaan sisältävän myös muunkin kuin pelkästään seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan, keskityn tässä lähinnä ihmiskauppaan, joka kohdistuu naisten seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Näin ollen esimerkiksi lapsiin kohdistuva seksikauppa on jätetty tässä työn suppeuden vuoksi käsittelemättä. Mainittakoon vielä, että koska naiskauppaa on arveltu esiintyvän Euroopassa lähinnä prostituution muodossa ja koska pääosa eurooppalaiseen prostituutioon liittyvän naiskaupan uhreista on naisia, käytän tästä eteenpäin termiä *naiskauppa* synonyyminä kaikelle seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvälle ihmiskaupalle.

2.2. GLOBAALI NAISKAUPPA EUROOPASSA

Dorchen Leidholdt (1996: 83-84) näkee laajan ja alati kasvavan naisten seksikaupan Euroopassa ihmisoikeuskriisiksi, jonka valtavat mittasuhteet ovat pakottaneet Euroopan unionin vihdoinkin puuttumaan asiaan. Leidholdt määrittää yhdeksi seksikaupan tärkeimmistä piirteistä sen, että siinä naiset ja tytöt siirretään alueilta, joilla heillä yleensä on edes jonkinlainen tukiverkko, tilanteeseen, jossa he ovat eristyksissä perheestään, ystävistään ja muista avunlähteistä. Yleensä tilannetta vaikeuttavat entisestään puuttuva kielitaito ja vähäiset mahdollisuudet kommunikoida ulkopuolisten kanssa. Koska oleskelu maassa on usein lisäksi laitonta, myöskään avunpyynnöt viranomaisille eivät ole mahdollisia. Lisäksi vaarana on, että kaupattujen naisten passit takavarikoidaan, jolloin he ovat täysin riippuvaisia kauppiaista ympäristössä, jossa heidän etnistä ryhmäänsä mahdollisesti pidetään muuta väestöä alempiarvoisena. Näin jo valmiiksi vähän valtaa omaavat naiset joutuvat tilanteeseen, jossa heillä on entistäkin vähemmän taloudellista ja sosiaalista valtaa. Lisäksi he joutuvat tuottamaan seksipalveluita dominoivan sukupuolen jäsenille ja alistumaan heidän rasistisille ja seksistisille stereotyyppioilleen.

Naiskaupan uhriksi voi joutua monella tapaa. Värvääjät etsivät kaupattavia naisia esimerkiksi lehti-ilmoituksin ulkomaisten työvoimatoimistojen, viisumin välittäjätoimistojen sekä avioliittotoimistojen kautta. Naiskaupan uhriksi voi ääritapauksessa päätyä myös joutumalla kansainvälisen rikollisliigan kidnappaamaksi, mutta useammin esimerkiksi uskomalla valheellisiin työtarjouksiin, joissa naisia houkutellessaan tarjoilijoiksi, tanssijoiksi tai kampaajiksi rikkaisiin EU-maihin. Muutamissa tapauksissa perheiden on tiedetty jopa pistäneen tyttärensä myyntiin. (Luukkanen 2000: 35.)

Kansainvälisen prostituution suuri liikkuvuus antaa viitteitä siitä, että ilmiötä ei voi tarkastella vain yleisenä prostituutiona, vaan pikemminkin salakauppana (Leidholdt 1996: 83). Yksin Euroopassa toiminnan liikevaihdon arvioidaan olevan noin 150–200 miljoonaa euroa. Euroopan unionin maat ovat naiskaupassa pääosin vastaanottajina kaupan pääsuunnan unionin alueelle ollessa Itä-Euroopan ja Balkanin entisistä sosialistimaista. (Lehti ja Aromaa 2002: 1.) Silti tarkkojen lukujen selvittäminen naiskauppaa koskevissa kysymyksissä on vaikeaa, koska suurin osa naiskaupasta ei koskaan päädy viranomaisten tietoon. Mutta niin Euroopan unionin komissio kuin parlamenttikin tunnustavat, että erityisesti Euroopan sisäinen naiskauppa on Euroopassa vahvassa kasvussa. Jo viisi vuotta sitten Kansainvälisen siirtolaisjärjestön, IOM:n, arvioiden mukaan ihmiskaupan uhreja

tuotiin Länsi-Eurooppaan vuosittain noin puoli miljoonaa. Tämän hetken todellista luvuista on olemassa vain arvauksia. (Luukkanen 2000: 34-35.)

2.3. EU:N PROSTITUUTIOLAINSÄÄDÄNTÖ

Vaikka EU:n sisällä vallitsee yksimielisyys siitä, että naiskauppa on ihmisoikeusrikkomus, jonka tulisi olla rangaistavaa, vaihtelevat näkemykset siitä, miten ”vapaaehtoinen prostituutio” erotetaan pakkoprostituutiosta ja naiskaupasta. Vaikka kysymykset naiskaupasta ja prostituutiosta ovat nykyään olleet useasti esillä Euroopan lainsäädäntöelimissä, asialle on tehty käytännössä vain vähän. Ensimmäinen edistysaskel on kuitenkin jo vuodelta 1958, jolloin Euroopan neuvoston neuvoa-antava kokous (assembly) hyväksyi yksimielisesti päätöksen YK:n vuodelta 1949 olevan ihmiskaupan ja muiden prostituution hyväksikäytön kieltämistä koskevan yleissopimuksen pikaisesta ratifioinnista. Neuvoa-antava kokous oli yhtä mieltä sopimuksen väitteestä, että *”prostituutio ja siihen liittyvän ihmiskaupan aiheuttama paha eivät ole sopusoinnussa ihmisarvon kanssa, ja että ne vaarantavat yksilön, perheen ja yhteiskunnan hyvinvoinnin.”* (Leidhold 1996: 90.)

Vuonna 1986 Euroopan parlamentti hyväksyi päätöksen, jossa käsiteltiin naisiin kohdistuvaa väkivaltaa⁴ ja erityisesti nykyaikaista teollistunutta seksikauppaa Euroopassa. Päätöksessä kehoitettiin jäsenmaita vastustamaan naiskauppaa tarjoamalla naisille muun muassa vaihtoehtoisia ansaitsemismahdollisuuksia ja rankaisemalla naiskauppiaita. Se kehotti jäsenmaita tekemään seksiturismista ja sen mainostamisesta laitonta sekä kieltämään sen mahdollistavat tahot. Erityistä päätöksessä oli myös se, että siinä mainittiin prostituution asiakkaiden vastuu. Lisäksi päätös syytti tekopyhiksi niitä yhteiskuntia, jotka rankaisevat prostituoituja mutta jättävät asiakkaat mainitsematta, vaikka asiakkaat ovat viime kädessä vastuussa ilmiöstä. (Leidhold 1996: 90-91.)

Vuonna 1989 Euroopan parlamentti hyväksyi päätöslauselman prostituoitujen vastaisesta hyväksikäytöstä ja ihmiskaupasta⁵. Siinä todettiin, että prostituutio rikkoo tiettyjä ihmisoikeuksia kuten oikeutta yksityisyyteen, vapauteen ja lahjomattomuuteen (integrity). Päätöksessä kuulutettiin myös ihmisten, median ja sosiaalisten instituutioiden asenteiden muutosta, jotta naisia ei stereotypioitaisi seksiobjekteiksi. Lisäksi vaadittiin kovempia rangaistuksia parittajille, värvääjille ja ihmissalakuljettajille sekä apua uhreille. (Leidhold 1996: 91.)

⁴ Resolution on Violence Against Women. (OJ C 176/80, 11 June 1986.)

⁵ Resolution on the Exploitation of Prostitution and the Traffic in Human Beings. (OJ C 120/352, 14 April 1989.)

Euroopan parlamentin hyväksymät päätökset näyttävät vastaavan feminististä ymmärrystä ongelmasta, ja hetken vaikuttikin siltä, että Euroopan parlamentti olisi johtamassa tervetulleita uudistuksia prostituution ja ihmiskaupan torjumiseksi (Leidhold 1996: 91). Leidhold (em.) ja muut kommentoijat kuitenkin huomauttavat, että Euroopan parlamentti on vapaampi kannattamaan edistyksellistä agendaa, koska siltä puuttuu valta soveltaa sitä. Silti Euroopan parlamentin päätöksiä ei voida pitää vain symbolisina, vaan tulee huomata, että ne heijastavat ja vahvistavat jäsenmaiden ihmisoikeusagendaa.

2.4. JAKAANTUNUT EUROOPPA

Vaikka parlamentti on ollut edistyksellinen prostituutiota koskevassa lainsäädännössä, eivät kaikki EU:n jäsenmaat ole olleet samoilla linjoilla. Leidholdt (1996: 93-94) viittaa esimerkiksi Saksaan ja Hollantiin, joissa seksiteollisuus on vahvistanut sekä taloudellisia että ideologisia asemiaan ja joissa prostituutiota puolustavat lobbaajat tekevät edistyksestä Euroopan tasolla vaikeaa. Leidholdt kritisoikin lobbaajia, jotka hyväksyvät naisten seksuaalisen hyväksikäytön. Hän väittää maiden panostavan energiansa lähinnä siihen, että naiset saisivat lisää valtaa seksiteollisuuden sisällä sen sijaan, että ne käsittelisivät prostituutioon liittyviä ongelmia. Leidhold (em.) näkee lisäksi näiden tahojen suhtautuvan kielteisesti naisten intresseihin ja asemaan miesten dominoinnin alla ja painottavan sen sijaan naisten omaa valintaa kehoonsa nähden.

Kysymyksen prostituution laillistamisesta tai kieltämisestä voidaankin nähdä jakavan Euroopan yksinkertaistaen kahteen eri ryhmään. Eurooppalaisessa prostituutiokeskustelussa erimielisyyksiä syntyy lähinnä siitä, kuinka prostituutio ja naiskauppa tulisi suhteuttaa toisiinsa. Kun osa pitää liikkuvaa prostituutiota lähes naiskaupan synonyyminä, toiset haluavat painottaa sitä, että organisoitu rikollisuus ei liity kaikkeen prostituutioon (Pärssinen 2003: 10).

2.4.1. Saksa ja Hollanti prostituution laillistajien esimerkkimaina

Pateman (1988) on erotellut prostituution oikeuttamaan pyrkivät diskurssit muun muassa sopimusteoreettiseen (contract theory) ja prostituutiota luonnollisena impulssina tarkastelemaan diskurssiin. Yhdistän tässä Saksan ja Hollannin ensimmäisen näkemyksen edustajiksi, vaikka sopimusteoreettinen näkemys nähdäkseni sisältää myös ajatuksen prostituutiosta luonnollisena

ilmiönä. Katson sopimusteoreettisen näkemyksen olevan kuitenkin kantaottavampi, sillä se ei pidä prostituutiota ainoastaan luonnollisena ilmiönä, vaan pyrkii myös edistämään prostituution asemaa yhteiskunnassa rinnastamalla sen muihin ammatteihin.

Prostituution laillistamista puolustavien pääväittäjä on se, että koska seksi ei sinällään ole laitonta, ei sitä tee laittomaksi myöskään se fakta, että sitä harjoitetaan vapaaehtoisesti rahasta. Se, mitä aikuiset ihmiset tekevät yksimielisesti vapaa-ajallaan nähdään heidän yksityisasiansa, johon ei tule puuttua. (The Economist 4.9.2004.) Tämän sopimusteoreettisen näkemyksen mukaan prostituutio nähdäänkin muiden kapitalististen yrittämisen muotojen ohella yksityisyrittäjyydeksi, jossa prostituoidun ja hänen asiakkaansa välinen sopimus nähdään yksityiseksi järjestelyksi ostajan ja myyjän välillä (Pateman 1988: 189).

Koska sopimusteoreettisessa diskurssissa prostituutioon on viitattu työnä muiden joukossa, huomio kiinnittyy prostituution haittojen miettimisen sijaan pyrkimykseen prostituoitujen ammattiliittojen ja suuremman kontrollivallan edistämiseksi. Prostituoitujen pitäminen työläisinä muiden joukossa onkin johtanut päätelmään, ettei prostituutio ole ongelmallinen ilmiö yhteiskunnassa. Sen sijaan sopimusteoreettinen näkemys katsoo, että prostituoitu sitoutuu sopimuksella tiettyyn työhön tietyksi ajaksi. Prostituoitudun ei nähdäkään tarjoavan itseään ja kehoaan kaupaksi, vaan oletuksena on, että prostituoitu voi myydä seksipalvelujaan vahingoittamatta sillä itseään millään tavoin. Lisäksi väite siitä, että prostituutio ilmentää naisten alempiarvoisuutta miehiin nähden, on nähty vanhanaikaisena. Sen sijaan sopimusteoreettinen näkemys puolustaa prostituutiota väittäen ihmisoikeuksiin kuuluvan myös oikeuden myydä seksiä. (Pateman 1988: 190-191.)

Sopimusteoreettisen näkemyksen mukaan kaikilla seksipalveluja tarvitsevilla tulisi olla vapaa pääsy kaupallisen seksin markkinoille, ja prostituutiota pidetään jopa terapiamuotona ja prostituoituja vaihtoehtoisesti sosiaalityöntekijöinä tai hoitajina. Lisäksi näkemystä puolustetaan sillä faktalla, että prostituoidut voivat olla kumpaa sukupuolta tahansa, vaikka huomattava enemmistö prostituoiduista on naisia ja asiakkaat puolestaan pääosin miehiä. (Pateman 1988: 192).⁶

---

⁶ Sopimusteoreettisen näkemyksen puolustajat pitävät epärelevanttina sitä, että prostituoiduista suurin osa on naisia. He väittävät myös, että prostituution vastustaminen osoittaa halveksuntaa prostituoituja kohtaan, vaikka vastustaminen kohdistuu pikemminkin prostituutioon ilmiönä eikä prostituoituihin henkilökohtaisesti. Tämänkaltaisen patriarkaalinen oletus siitä, että prostituutio on naisia koskeva ongelma, päästää Patemanin (1988: 193-194) mukaan prostituution asiakkaat helpolla. Pateman näkeekin, että prostituutio voidaan nähdä miesten ongelmaksi. Prostituoituihin keskittymisen sijaan tulisi Patemanin mukaan kysyä, miksi miehet vaativat naisten kehojen myyntiä kulutushyödykkeinä. Vastauksena hän pitää sitä, että prostituutio on osa miesten oikeutta seksiin tukevan diskurssin harjoittamista, jolla miehet varmistavat oikeuden naisten ruumiisiin.

Prostituution laillistamista puolustavien tahojen väittämä on myös se, että prostituution pakottaminen pois katukuvasta siirtää seksikaupan kokonaan rikollisten käsiin. Laillistamisen puolestaan nähdään tekevän prostituution julkiseksi, jolloin esimerkiksi ihmiskauppa ja alaikäisten hyväksikäyttö olisi hankalampaa. Lisäksi bordelleille muodostuisi maine, jota niiden tulisi suojella. Samalla prostituoitujen pääsy terveystalveihin olisi helpompaa. Laillistamalla prostituutio ammattiksi muiden joukkoon mahdollistettaisiin myös se, että pakotettua prostituutiota ja lapsiprostituutiota voitaisiin kohdella sellaisina rikoksina kuin mitä ne ovat, eikä vain pitää niitä seksikaupan äärimuotoina. (The Economist 4.9.2004.)

Sopimusteoreettisista maista Leidholdt (1996: 93-94) on kritisoinut erityisesti Hollannin vaikeuttaneen edistystä prostituutiota ja naiskauppaa koskevassa lainsäädännössä. Esimerkkinä hän mainitsee Euroopan neuvoston tasa-arvokomitean ja Hollannin hallituksen sponsoroiman, Strasbourgissa 1991 pidetyn seminaarin ”Action Against Traffic in Women and Forced Prostitution”. Seminaarissa hollantilaiset esittivät, että pakotettu prostituutio ja naiskauppa ovat yhteiskunnallisia ongelmia, joita tulisi tarkastella erillään naisten kotimaissaan harjoittamasta prostituutiosta sekä kolmannen maailman naisten maahanmuutosta Euroopan seksikeskuksiin. Hollannin näkökannan mukaan pakkoprostituutio ja ihmiskauppa ovat ihmisoikeusrikkomuksia, kun taas prostituutio ja siihen liittyvä maahanmuutto ovat yksilön valintoja ja heijastavat pikemminkin heidän itsenäisyyttään, itsemääräämisoikeuttaan ja houkutustaan parempaan toimeentuloon. Ratkaisuksi tähän erotteluun nähtiin seksityöläisten ammattiliitot, joiden kautta prostituution ammattilaiset saisivat enemmän valtaa.

Leidholdin (1996: 94-95) mukaan hollantilaiset prostituution laillistamisen kannattajat vastustivat myös vuodelta 1949 olevaa YK:n sopimusta väittämällä, ettei se erottele tarpeeksi selkeästi vapaaehtoista ja pakotettua prostituutiota. Hollannin kannan mukaan sopimus tulisi muuttaa sopimukseksi pakotettua ihmissalakauppaa vastaan, jottei sopimus syrjisi vapaaehtoisesti prostituutioon ryhtyneitä. Näin vain ne naiset, jotka pystyisivät oikeudessa todistamaan olevansa ihmiskauppioiden pakottamana prostituutiossa mukana, voisivat saattaa hyväksikäyttäjänsä rikosoikeudellisesti vastuuseen. Uuden sopimuksen kaavailussa ei mainittu myöskään paritusta tai värväystä. Leidhold (em.) huomauttaakin, kuinka tämä tapaus osoitti sen, miten seksiteollisuus on ujuttautunut vahvasti osaksi yhteiskuntaa sekä taloudellisesti että ideologisesti. Sekä Saksassa että Hollannissa lobataankin prostituution laillistamisen puolesta iskulauseina naisten valinta ja valtaistaminen. Strasbourgin kokouksen tuloksena asiassa onkin keskitytty lähinnä ihmiskauppaan

liittyvään pakkoprotituutioon, kun taas ongelman eteen tehty kokonaisvaltainen työ on ajautunut ideologiseen umpikujaan.

Sopimusteoreettiset näkemykset protituutiosta työnä sekä vaatimukset ihmiskaupan uhrien oikeuden eteen tuomisesta ja riittävien todisteiden esittämisestä vaikuttavatkin problemaattisilta. Näin on varsinkin, jos kaupatut ihmiset joutuvat todistamaan mahdollisesti rikollisia kytköksiä omistavia parittajiaan ja välittäjiään vastaan maassa, jonka kieli on heille vieras. Kaupattuja ihmisiä voi odottaa paitsi rikollisliigan kosto myös karkotusuhka maasta. Lähestymistapa voisi katsoakseni toimia vain, jos kaupatuille ihmisille järjestetään mahdollisuus väliaikaiseen oleskelulupaan ja heidän ja jos heidän perheensä turvallisuus pystytään takaamaan.

2.4.2. Muu Eurooppa

Protituution pitäminen universaalina yhteiskunnan piirteenä perustuu oletukselle siitä, että protituutio saa alkunsa miesten luonnollisesta seksuaalisesta tarpeesta. Pateman (1988: 198) muistuttaakin, ettei protituutiosta ole kyse molemminpuolisesta tyydytyksestä, vaan naiskehon käyttämisestä miesasiakkaan tyydytykseksi. Patemanin kritiikki kohdistuu näkemykseen, jonka mukaan protituutiota pidetään inhimillisten impulssien luonnollisena jatkeena. Näkemyksessä protituutio rinnastetaan ruoanhankintaan, jolloin seksuaalisia haluja pidetään yhtä luonnollisina ja pakottavina perustarpeina kuin nälkää. Pateman (em) huomauttaa kuitenkin osuvasti, että tarpeilla on eroja ja että ruoan puutteeseen voi kuolla, kun taas seksuaalisten halujen tyydyttämättä jättämisen ei tiedetä tähän johtaneen.

EU:n yhteydessä näen tämän protituutiota luonnollisena tarpeena pitävän diskurssin ilmenevän kaikissa jäsenmaissa. Koska katson vain Ruotsin (abolitionistinen), Hollannin ja Saksan (sopimusteoreettinen) ottaneen selkeän kannan protituutioon, sijoitan muut EU-maat luokkaan, jossa protituutiota ei nähdä varsinaisena työnä tai rikoksena vaan luonnollisena ilmiönä, johon suhtautumisesta ei ole vielä tehty sitovaa päätöstä. Katson maiden passiivisuuden ja saamattomuuden protituutiolainsäädännön alalla johtuvan protituution näkemisestä ”luonnollisena” ilmiönä ja ”maailman vanhimpana ammattina”⁷, minkä vuoksi valtioiden toimenpiteitä asiaan puuttumisessa ei ole pidetty kiireellisinä tai tärkeinä. Tähän voi olla myös muita syitä, kuten protituutiosta valtiolle harmaan talouden kautta saatava taloudellinen etu. Tässä

---

⁷ Vaikka protituutioon viitataan usein maailman vanhimpana ammattina, on nykyaikainen protituutio erotettu omaksi erilliseksi kulttuuriseksi ja historialliseksi ilmiökseen, joka kehittyi Britanniassa, Yhdysvalloissa ja Australiassa 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa (Pateman 1988: 195).

yhteydessä tulee kuitenkin muistaa, että eri jäsenmaissa on olemassa erilaista paritusta ja prostituutiota rajoittavaa lainsäädäntöä, joita en kuitenkaan tässä yhteydessä erittele. Koska prostituutiota ei kuitenkaan ole nähty varsinaisesti kokonaan kiellettäväksi, katson maiden olevan enemmän prostituution passiivisen sallimisen puolella.

Prostituutiota luonnollisena ilmiönä kohtelevien maiden yhteydessä tulee prostituutioon liittyviä kysymyksiä tarkastella Marttilan (2004: 25) mukaan siinä yhteydessä, mistä prostituution kysynnän on nähty johtuvan. Koska prostituutiota ei esiinny ilman sitä koskevaa kysyntää, tulee huomioida kysynnän ja tarjonnan alla piilevät kulttuuriset, sosiaaliset ja historialliset valtarakenteet sekä arvoilmasto, jotka vaikuttavat vallitseviin käsityksiin seksin ostamisesta.

Jotta seksiteollisuuden kaupankäynti on ylipäättään mahdollista, tulee seksillä käytävän kaupan täyttää kolme ehtoa: se tulee mieltää yhteiskunnassa mahdollisimman hyväksyttävänä liiketoimintana, sen tulee pystyä käyttämään hyväkseen markkinointikanavia ja lisäksi uudistamaan ja luomaan uutta asiakaskuntaa. Seksikauppaa normalisoivassa diskurssissa seksikauppaa pyritäänkin tarkoituksellisesti arkipäiväistämään. Markkinointikanavat ovat tärkeitä, sillä niiden kautta kuluttajien mielenkiinto herätetään ja pidetään yllä tarjoamalla aina uusia ja kiihottavampia palveluita ja tuotteita. Alan toiminnan ylläpitämisen ja kasvun takaamisen ehtona onkin uusien hyödykkeiden, eli tässä tapauksessa naisten, tarjoaminen asiakkaiden käyttöön. Tarjonnasta naiskauppa ja liikkuva prostituutio tuovat palvelut asiakkaiden luokse, kun taas seksiturismi vie asiakkaat seksikaupan keskuksiin ja uusille markkina-alueille. Asiakaskunnan luominen ja asiakkuuden uudelleentuottaminen on myös oleellista, jotta seksiä voitaisiin myydä yhtenä kaupankäynnin muotona. Sukupuolijärjestelmää tuleekin muokata siten, että seksin ostamiselle löytyy tarve ja oikeutus. Kuluttamisen edellytyksenä on seksuaalisuuden määrittelemine miehen ja naisen kategorioihin, jolloin miehinen seksuaalisuus käsitetään toimintana, jonka tyydyttäminen edellyttää maksullisen seksin olemassaoloa ja saatavuutta. Tällainen biologinen näkemys seksuaalisuudesta myötävaikuttaa ja oikeuttaa seksikauppaa. (Hearn ja Jyrkinen 2000: 68.)

Diskurssi prostituutiosta kulutushyödykkeenä onkin osana laajempaa seksiteollisuuden normalisoitumisprosessia ja viestii seksikaupan taustalla vaikuttavien valtarakenteiden huonosta tiedostamisesta. Tämänkaltaisessa prostituutiota kulutushyödykkeenä edistävässä diskurssissa seksin ostaminen yhdistetään nautinnolliseen ja ylelliseen elämäntyyliin, jossa maksullinen seksi ei näyttäydy asiakkaalle seksin ostamiseen turvautumisena, vaan tietoisena kuluttajan valintana (Marttila 2004: 29-30.)

Kulutuskäyttäytymistä ja vallan käsitettä miesten ja naisten välisessä seksuaalisuudessa on tutkinut myös Mikko Lehtonen (1995: 26-40), jonka tulkinnan mukaan yksi syy prostituution voi olla se, että nyky-yhteiskunnassa sukupuolten väliset suhteet ja roolit ovat hämärtyneet. Koska toisille sukupuolierojen häilyvyys näyttää uhkaavana, tarjoaa seksikaupan konteksti tilan, jossa perinteinen miehinen valta ja järjestys vielä toimivat ja jossa miehet ovat turvassa ulkomaailman odotuksilta ja naisten tasa-arvon vaatimuksilta. Tässä tilassa nyky-yhteiskunnan monimuotoiset sukupuoliroolit yksinkertaistetaan palauttamalla perinteinen järjestelmä, jossa sukupuolet ovat selvärajaisia ja vakaita. Myös Marttila (2004: 31) näkee, että joissakin miesryhmissä naisten seksuaalinen hyväksikäyttö voi toimia ritualistisena maskuliinisen identiteetin korostamisena, jossa heteroseksuaalisuuden korostaminen on keskeinen elementti.

Pateman (1988: 199) lisää, että prostituutio instituutiona antaa miehille mahdollisuuden harjoittaa patriarkaalista oikeutta seksiä ostamalla. Patemanin (emt: 207-208) mukaan seksuaalinen sopimus paljastaa, että patriarkaalinen konstruktio maskuliinisen ja feminiinisen välisistä eroista vastaa poliittisia eroja vapauden ja alistamisen välillä ja että seksuaalinen hallinta on miesten pääasiallinen keino vahvistaa miehisyttään. Kun mies ostaa naisruumiin muiden kulutushyödykkeiden tapaan, patriarkaalinen oikeus naisten seksuaalisen hallintaan tunnustetaan.

Kaiken kaikkiaan seksikauppa kehittää kovia mielikuvia esittämällä naiset kulutushyödykkeinä normalisoimalla samalla seksikauppaan liittyvän väkivallan ja alistavan kohtelun. Näin ollen prostituutiota ei voi erottaa muista naisiin kohdistuvan miehisen väkivallan muodoista tai sen kysynnästä. Samalla naiskauppa ja prostituutio edustavat huomattavia epätasa-arvoisuuksia ei vain naisten ja miesten, vaan myös pohjoisen ja etelän välillä. Naiskaupan voikin nähdä sekä edustavan globalisaation piilotettuja kasvoja että kuvastavan yhteiskunnassa silti olemassa olevista epätasa-arvoisuuksista. (European women's lobby.)

2.4.3. Ruotsi abolitionismin esimerkkimaana

Prostituution poistamista tavoittelevien eli abolitionistien argumentit lähtevät eri lähtökohdista kuin edellä mainituissa tapauksissa. Vastustajat näkevät, että prostituutio on itsessään paha ja alhainen ilmiö, joka tulisi ja joka voitaisiin poistaa kokonaan (Jyrkinen & Laukkanen 1999). Prostituution vastustajat lisäävät myös, että prostituutio ei ole vain itsessään väärin, vaan että yhteiskunta alentaa myös itsensä sallimalla sen. Prostituution nähdään liittyvän läheisesti myös muihin ongelmiin, kuten huumeriippuvuuteen, järjestäytyneeseen rikollisuuteen, ihmiskauppaan sekä seksiin

alikäisten kanssa. Pärssinen (2003: 24) muistuttaakin, että prostituutiota henkilökohtaisena ja yksityisasiana puolustelevat eivät huomioi sen maailmanlaajuisuutta ja ongelman yhteiskunnallista luonnetta.

Myös Elina Penttinen (2004: 287-299) pyrkii väitöskirjassaan osoittamaan, että seksin ostamisessa tai sen myynnissä ei koskaan ole kyse vain kahden ihmisen sopimuksesta irrallaan muusta maailmasta. Penttinen väittää seksin myyjän ja sen ostajan olevan sidoksissa laajempiin globalisaatioprosesseihin, jotka muovaavat yksilöiden toiminnan edellytyksiä. Hänen mukaansa globaali seksiteollisuus edustaa niin kutsuttua varjo-globalisaatiota. Varjo-globalisaatiossa keskeisessä asemassa ovat yksilöt, jotka ovat jääneet sen kehityksen ulkopuolelle, joka tavallisesti ymmärretään globalisaatioksi. Penttisen mukaan globalisaatio vaikuttaa myös kunkin yksilön tilanteeseen ja mahdollisuuksiin eri tavoin riippuen siitä, kumpaa sukupuolta hän edustaa tai mihin etniseen ryhmään hän kuuluu. Penttinen näkeekin prostituution globalisaatioksi paikallisella tasolla ja seksiteollisuuden sen sivuvaikutukseksi.

Edistykset prostituution rajoittamisessa tapahtuvat kuitenkin harvoin tämänkaltaisten pohdintojen vuoksi, vaan yleensä syynä ovat konkreettisemmat tapahtumat. Esimerkiksi tapaukset, joissa naisia ja lapsia on kaupattu seksialalle, eli tuotu maahan väärin verukkein ja pakotettu prostituutioon vastoin tahtoaan, ovat syynä siihen, miksi esimerkiksi Ruotsi ja Ranska ovat kiristäneet kaupallisen seksin valvontaa. Ranska ryhtyi seksin kaupittelua rajoittaviin toimenpiteisiin kieltämällä kaupallinen seksin haavoittuvina pidettyjen, kuten esimerkiksi raskaana olevien naisten kanssa. (The Economist 4.9.2004.)

Ruotsissa puolestaan on käytössä Euroopan ankarin prostituutilainsäädäntö. Lakia muutettiin vuonna 1999, kun ruotsalaisministerit saatiin vakuuttuneiksi siitä, että seksikauppa johtaa sukupuolten väliseen epätasa-arvoisuuteen. Ruotsalaisen kannan mukaan naisten ostamisella ei ole mitään tekemistä seksuaalisuuden kanssa, vaan sitä tulee pitää yhtenä naisiin kohdistuvan väkivallan muotona. Lain muutoksen myötä prostituoitujen lukumäärä onkin laskenut ja ainakin näkyvä katuprostituutio on kadonnut.⁸ Ruotsalaiset eivät kuitenkaan ole tyytyväisiä lainmuutoksen

---

⁸ Sen sijaan maissa, joissa prostituutilait on vapautettu, uudet hallitukset eivät ole abolitionistien väitteiden mukaan pysyneet lupauksissaan poistaa paritusta ja katkaista yhteyksiä prostituution ja järjestäytyneen rikollisuuden välillä. Tästä on syytetty sitä, että prostituution vapauttaneissa maissa, kuten Hollannissa, Saksassa ja Australiassa, prostituoitujen vaadittiin rekisteröityvän myönnytyksenä vapauttamista vastustaneille tahoille. Pimeiden bordellien ja prostituutioon kytköksissä olevan rikollisuuden väitetäänkin toimivan edelleen siitä syystä, etteivät kaikki prostituoidut ymmärrettävistä syistä halua rekisteröityä. (The Economist 4.9.2004.)

tuomaan menestykseen pelkästään kotimaassaan, vaan ovat nyt kampanjoimassa vastaavanlaista kehitystä myös muualle Eurooppaan. (The Economist 4.9.2004.)

EU onkin hyvä esimerkki prostituution ääripäistä. Siinä missä Saksa ja Hollanti suhtautuvat prostituutioon liberaalisesti, Ruotsi on menossa huomattavasti suvaitsemattomampaan suuntaan. Näyttääkin siltä, että jos EU:n tavoitteena on tulevaisuudessa harmonisoida lainsäädäntönsä myös prostituutioon suhtautumisessa, Euroopassa käydään vielä monta kertaa kädenvääntöä asiasta.

Tosiasiana pysyy kuitenkin se, että nais- ja seksikaupan laajuus ja suuri liikkuvuus kertovat ongelman olevan yleinen ja vakava. Ongelmaan liittyy kriminalisoinnin lisäksi kysymyksiä myös henkilökohtaisen näkemisestä poliittisena, tasa-arvosta ja vallasta. Seuraavassa luvussa siirrynkkin tarkastelemaan sitä, miten vastaavia yksityisen ja julkisen välimaastoon sijoittuvia ja erityisesti naisia koskettavia kysymyksiä on perinteisesti käsitelty kansainvälisen politiikan alalla. Tässä yhteydessä keskityn erityisesti feministiseen teoriaan naisten seksuaalioikeuksien puolustajana. Yksilöä ja naisten ruumista käsittelevien näkökulmien lisäksi luon katsauksen myös feministisen teorian asemaan kansainvälisen politiikan tutkimuksessa.

3. KEHON JA YKSILÖLLISEN KANSAINVÄLISYYS: FEMINISTINEN TEORIA KANSAINVÄLISEN POLITIIKAN TUTKIMUKSESSA

Kansainvälisen politiikan lähestymistapana feministinen tutkimus sai jalansijaa kansainvälisen politiikan kolmannessa debatissa, jossa haastettiin kahdessa ensimmäisessä debatissa itsestäänselvytenä otetut alan tärkeimmät paradigmat, kuten käsitykset suvereenista valtiosta ajattomana kansainvälisen politiikan päätoimijana. Valtiokeskeinen paradigma nähtiin poissulkeväksi, ja valtioon keskittymisen katsottiin vievän huomion pois muista merkittävistä kansainvälisiin suhteisiin vaikuttavista toimista ja toimijoista. (Penttinen 2004: 13-16.)

3.1 KANSAINVÄLISEN POLITIIKAN KOLMAS DEBATTI

Naiskauppa ei ole tyypillinen kansainvälisen politiikan tutkimuskohde. Alaan on pikemminkin yhdistetty valtioita ja sotia koskeva tutkimus, eikä niinkään yksilöitä ja ihmisten arkielämää koskevat asiat. Yleensä oppikirjat esittelevät kansainvälisiä suhteita kolmen sen kehityksen kannalta tärkeimpänä pidetyn debatin avulla. Näistä ensimmäinen, idealismin ja realismin välinen

debatti sodasta ja rauhan mahdollisuuksista käytiin 1930–40-luvuilla, ja toinen, behavioralismin ja traditionalismin välinen debatti 50–60-luvulla. Toinen debatti käsitteli kansainvälisen politiikan metodologiaa ja se käytiin behavioralistista, tieteellistä lähestymistapaa kannattavien tutkijoiden ja traditionaalisten, filosofista lähestymistapaa kannattavien historioitsijoiden välillä. (Wæver 1997: 3-8).

Nykypäivän kansainvälisessä politiikassa päädebattia käydään Robert Keohanen (1995) näkemyksen mukaan rationalistien ja reflektivistien välillä.⁹ Rationalistinen näkemys viittaa 1980-luvulla yhtyeensulautuneisiin neo-realistien ja neo-liberalistien tutkimusohjelmiin, kun taas reflektivistien joukkoon lasketaan kuuluvan esimerkiksi ranskalaiset postmodernistit ja saksalaiset hermeneutikot. Postmodernistit¹⁰ eroavat perinteisistä kansainvälisen politiikan tutkijoista siinä, etteivät he yritä etsiä objektiivisia totuuksia. Postmodernismille tyypillisiä tutkimuskohteita ovat muun muassa se, kuinka merkitys muodostetaan, kuinka käsitteellistämisen hallitsevat tavat on tuotettu ja kuinka itse kansainvälisten suhteiden oppialan tekstit osallistuvat alan konstruoimiseen sekä ylipäättään subjektiivisuuden ongelmaan. Postmoderni debatti pohjautuukin ajatuksiin, jotka kyseenalaistavat sen yleisen filosofisen pohjan, jolle suurin osa yhteiskuntatieteistä rakentuu. Se herättää myös kysymyksiä kielestä, identiteetistä, subjektin ja objektin välisestä suhteesta sekä subjektien subjektiivisuudesta ja objektien objektiivisuudesta. Reflektivistit näkevätkin valtavirtateorioiden olevan osaltaan vastuussa tiettyjen ryhmien alistamisesta. (Wæver 1997: 16-17.)

3.2. FEMINISTISEN TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

Kun kansainvälisten suhteiden valtavirta on yleensä käsitelty valtiota koherenttina, miesten hallitsemana yksikkönä, ovat feministit kysyneet kysymyksiä, jotka pyrkivät haastamaan valtion

---

⁹ Siitä, onko viimeinen debatti numeroltaan kolmas, ollaan montaa mieltä. Esimerkiksi Wæver (1997: 3-15) näkee, että on väärin viitata 1980-luvulla alkaneeseen vastakkainasetteluun rationalistien ja reflektivistien välillä kansainvälisten suhteiden kolmantena debattina. Hänen mukaansa kyse on neljännestä debatista, jonka Wæver näkee filosofisempana ja vähemmän vastakkainasettelua aiheuttavana, ja jossa myös eri paradigmojen vertailu on mahdollista. Wæverin neljättä debattia on kutsuttu myös postpositivistiseksi debatiksi (Vasquez 1995: 217-218). Tavallisempaa on kuitenkin laskea sekä kolmas että neljäs debatti kansainvälisen politiikan kolmanneksi debatiksi, jolloin reflektivismiin nähdään asettuvan kolmionmuotoisessa kolmannessa debatissa samaan kulmaan marxismin kanssa niitä yhteisesti kuvaavan radikalismiin alle, vaikka marxismi ja postmodernismi eivät juuri jaa yhteisiä näkemyksiä. (Wæver 1997: 20-21.)

¹⁰ Postmodernismi terminä ei tarkoita mitään yhtä tiettyä käsitettä, ja se on yleistynyt poliittiseen teoriaan liitettynä vasta myöhemmin. Postmodernismi kehittyi modernismin ajattelua vastaan 1960-luvulla esittäen uskomuksen siitä, että näkemyksiä on monia erilaisia yhden sijaan. (O'Farrell 1999: 1-3.) Postmodernistit uskovatkin, että keskeistä, yhteistä totuutta ei ole olemassa, vaan että modernismin suuri narratiivi on korvattu usealla pienemmällä kilpailevalla tarinalla. Postmodernismi jakaakin feminismin kanssa skeptisyyden universaaleista totuuksista ja tietoisuuden siitä, että tieto on tiettyssä tilanteessa konstruoitua (Jackson & Jones 1998: 9).

yhtenäisenä, rationaalisenä, ruumiittomana, iättömänä ja sukupuoliottomana toimijana, joka on kaikkien historiallisten erityispiirteiden yläpuolella (Elshtain 1991: 351-354). Feministinen kansainvälisten suhteiden teoria on nähnyt kansainvälisten suhteiden valtavirtateorian yhtenä niistä diskursseista, jotka auttavat levittämään vääristynyttä kuvaa maailmasta ja jotka heijastavat miesten suhteetonta kontrolli- ja vaikutusvaltaa. Feministisen näkemyksen mukaan kansainvälisten suhteiden ei tulisi olla niinkään diskurssi valtaa omaavista, vaan pikemmin pyrkiä tutkimaan sitä, kuinka valta toimii ja kuinka myös eri yksilöillä ja ryhmillä on eritasoisesti kapasiteetteja, kontrollia, vaikutusvaltaa ja vapautta. (Youngs 2004: 75-76.)

Tämän lisäksi feministit ovat kiinnostuneet seksuaalisuuteen sekä ruumiillisuuteen liittyvistä kysymyksistä. Feministisiä teemoja ja tutkimuskysymyksiä on myös monia muita, ja niiden tutkimuskohteet vaihtelevat muun muassa naisten poliittisesta osallistumisesta, taloudellisista kysymyksistä ja suhteesta työmarkkinoihin aina seksuaalisuuteen ja lisääntymiseen.

Feminismi tarkoittaa tiettyä politisoitua ymmärrystä naiseudesta (Jackson & Jones 1998: 2). Termi *feminismi* on kuitenkin kiistelty ja monitahoinen käsite, jonka alle kaikki tutkijat ja kirjoittajat eivät halua tulla luokitelluiksi. Suuntauksesta on vaikea antaa yhtä koherenttia kokonaiskuvaa, sillä sen eri näkemykset eivät vain eroa toisistaan paljon, vaan ovat osin myös täysin toistensa vastaisia.¹¹ Yhteisinä, kaikkia feminismin suuntauksia yhdistävänä piirteenä voidaan kuitenkin pitää ajatusta naisten alempiarvoisesta asemasta yhteiskunnassa ja näkemystä siitä, että ongelman korjaamiseksi vaaditaan sosiaalisen, taloudellisen, poliittisen ja kulttuurisen järjestelmän muuttamista. (Freedman 2001.) Useimpia feministiteoreetikkoja yhdistää myös kiinnostus sen tutkimiseen, kuinka sukupuoli-analyttisena kategoriana on ohitettu, ja kysymykset siitä, kuinka poliittisten ja taloudellisten toimijoiden käyttämät käsitteet jättävät naisten arjen ja heidän vaikutuksensa taloudelliseen ja poliittiseen elämään huomiotta (Youngs 2004: 77-81).

Oli tutkimuskohteena sitten mikä tahansa feministisen kiinnostuksen kohde, on feministisessä tutkimuksessa tärkeää selvittää aluksi tutkijan ja tutkimuskysymyksen välinen suhde. Oman tutkimukseni taustalla on oletus siitä, että naiskauppa ja prostituutio juontavat juurensa naisten

---

¹¹ Feminismistä teoriaa on yleensä pyritty kuvaamaan sen historiaan liittyvien voimakkaiden feminististen liikkeiden kautta, joita on kutsuttu myös feminismin aalloiksi. Feminismin ensimmäisellä aallolla viitataan yleensä 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa käytyyn keskusteluun naisten tasavertaisista oikeuksista ja erityisesti äänioikeudesta, kun taas toisella aallolla tarkoitetaan 1960- ja 70-lukujen feministisiä protesteja naisten epätasa-arvoisuutta vastaan sekä poliittisessa että perhe- ja työelämässä. On tärkeä kuitenkin huomata, että feministinen toiminta ei rajoitu vain näihin aaltoihin ja että myös näiden ajanjaksojen aikana feministit taistelivat osin eri asioista, eivätkä yhden yhtenäisen asian puolesta. (Freedman 2001: 4-5.)

yhteiskunnallisesti huonommasta asemasta. Kiinnostukseni tutkimusaiheeseen kumpuaa ajatuksesta prostituutiosta yhtenä patriarkaalisuuden muotona. Tämänkaltaisen tutkimuksen tekijän omien intressien ja ennakkoasenteiden julkituominen on Hardingin (1987: 8-10) mukaan feministisessä tutkimuksessa tärkeää, jotta kriittinen suhtautuminen voidaan säilyttää paitsi tutkittavaan ilmiöön myös itse tutkijaan.

Tutkija ja tutkittava tuleekin asettaa samalle kriittiselle tasolle, eli myös tutkijan olettamukset ja ennakkoluulot tulee asettaa tutkimuksen kohteeksi. Toisin sanoen tutkijan tulee ottaa huomioon oma etnisyytensä, sukupuolensa ja yhteiskuntaluokkansa ja miettiä, kuinka ne vaikuttavat tutkimusprosessiin. Näin tutkija nähdään todelliseksi henkilöksi omine intresseineen ja haluineen, eikä vain näkymättömäksi auktoriteetiksi. Tutkijan omat uskomukset ja käytös ovatkin osa tutkimuksen empiiristä aineistoa, ja ne tulee näin ollen asettaa samankaltaisen kriittisen tarkastelun kohteeksi kuin muukin aineisto. (Harding 1987: 8-10.) Harding (em.) huomauttaakin, että subjektiivisen elementin lisääminen analyysiin lisää tutkimuksen objektiivisuutta, mistä puhutaan yleensä myös yhteiskuntatieteellisenä refleksiivisyytenä.

Tämän valossa asemani valkoisena, länsimaalaisena, koulutettuna keskiluokkaisena naisena sekä tutkimusaineistoni, jonka voi kritisoida länsimaisten, hyväosaisten valkoisten miesten ja naisten kirjoittamaksi, ei kenties anna parasta lähtökohtaa feministiselle tutkimukselle. Vaikka feminismissä on olemassa näkemyksiä, joiden mukaan vain riistetyt voivat itse tuottaa parasta tietoa asemastaan, on Brooks (1997: 19) lainaama Sanda Harding kuitenkin esittänyt, että alistamista tutkiakseen ei tarvitse itse välttämättä olla alistettu. Feminististä tietoa ei tuota kokemus sinänsä, vaan ajattelemisen ristiriitaisesta asemasta käsin. Hardingin päämääränä olikin tässä yhteydessä osoittaa lähinnä se, kuinka tiettyjen kokemusten käsitteleminen totuutena ja validina tietona on vaarallista. Tämän vuoksi on hyvä ymmärtää ristiriitaiden identiteettien ja sosiaalisten paikkojen käsite feministisessä teoriassa.

Feminismi etsii siis tiedettä, joka on kaikille naisille hyödyksi luokka-, rotu- ja kulttuurieroista huolimatta. Tämä ei se kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö tällaisen tieteen tulisi hyödyttää myös miehiä¹², vaan sen tulee olla avointa kaikille ja erityisesti niille, jotka on tähän saakka marginalisoitu rasismien, imperialismin ja luokkajaon perusteella. On tärkeää kuitenkin muistaa, ettei

---

¹² Myös miehet voivat vaikuttaa feministiseen tietoon ja tehdä feminististä tutkimusta. Miehistä on jopa hyötyä, sillä he pääsevät paikkoihin, joihin naisilla ei ole pääsyä, kuten aikaisemmin esimerkiksi sotilaallisiin instituutioihin ja miesten pukuhuoneisiin. (Harding 1987:11.)

myöskään naisten ryhmää tule pitää homogeenisena, vaan myös naisten intressit vaihtelevat luokka- ja rotuerojen mukaan. (Harding 1991: 4-6.) Feministisen tutkimuksen tavoitteena ei ole myöskään etsiä yhtä, ainoana oikeana totuutena pidettyä vastausta, vaan pikemminkin haastaa olemassa olevat totuudet ja neutralisoida voimat, jotka estävät emansipaation, kasvun ja kehityksen (Harding 1987: 8).

3.2.1. Patriarkalisuus feminismin lähtökohtana

Kaikki feministinen tutkimus lähtee ajatuksesta, että yhteiskunta on patriarkalisesti rakentunut. Termillä ”patriarkaalinen”¹³ viitataan valtasuhteisiin, joissa naisten intressit ovat miesten intresseille alisteisia. Valtasuhteet perustuvat biologisille eroille annetuille sosiaalisille merkityksille ja niillä on monta muotoa. Ajatus patriarkaalisten suhteiden strukturaalisuudesta perustuu oletukselle, että suhteet ovat olemassa instituutioissa ja yhteiskunnan sosiaalisissa käytännöissä, eikä niitä voi selittää yksilöiden aikomuksilla. (Weedon 1987: 2, 5.) Yhtenä patriarkalisuuden muotona on nähty myös prostituutio, mitä on tutkinut erityisesti Carole Pateman (1988).

Oma näkemykseni patriarkalisuudesta perustuu lähinnä poststrukturalistiselle¹⁴ feminismille. Termiä on käyttänyt lähinnä Chris Weedon (1987), joka määrittelee poststrukturalistisen feminismin lähestymistavaksi, joka käyttää hyväkseen poststrukturalistisia teorioita kielestä, subjektiivisuudesta, sosiaalisista prosesseista ja instituutioista vallitsevien valtasuhteiden ymmärtämiseksi ja muutokseen pyrkivien strategioiden tunnistamiseksi. Weedon (1987: 20) huomauttaa kuitenkin, etteivät kaikki poststrukturalismin muodot ole hyödyllisiä feminismille. Tämän vuoksi Weedon kokoaa yhteen feminististen poststrukturalistisen suuntauksen, johon hän yhdistää feminismiin kannalta hyödyllisimpinä pitämänsä poststrukturalistiset näkemykset. Tässä hän näkee oleellisimmiksi ne poststrukturalismin piirteet, jotka keskittyvät siihen, kuinka yhteiskunnallista valtaa harjoitetaan ja kuinka suhteet sukupuolten, eri yhteiskuntaluokkien ja rotujen välillä voidaan muuttaa.

---

¹³ Termin käyttö juontaa Silvia Walbyn (1990: 19-20) mukaan juurensa muun muassa Weberiin (1947), joka viittasi patriarkalisuudella hallitusjärjestelmään, jossa miehet hallitsivat yhteiskuntaa asemallaan perheenpäänä, mikä koski myös dominointia nuorempia miehiä kohtaan. Weberin jälkeen termiä ovat kehittäneet erityisesti radikaalit feministit, jotka käyttivät sitä kuvaamaan miesten dominointia naisia kohtaan kiinnittämättä huomiota miesten välisiin hierarkioihin. Walby (em) itse käyttää termiä merkitsemään yhteiskunnallista rakennetta ja käytäntöjä, joiden avulla miehet hallitsevat, alistavat ja hyväksikäyttävät naisia.

¹⁴ Poststrukturalismi liitetään usein postmodernismin käsitteeseen. Ne pitävätkin sisällään laajan kirjon yhteisiä teoreettisia ja normatiivisia näkemyksiä, minkä vuoksi ne on hankala erottaa toisistaan. (Freedman 2001: 88.)

Brooks (1997) on esitellyt poststruktuurilistisen feminismin yhteydessä myös termin postfeminismi¹⁵. Sekä poststruktuurilistinen feminismi että postfeminismi suhtautuvat kriittisesti paitsi patriarkaalisuuteen myös aikaisempiin feministisiin näkemyksiin ja imperialistisiin diskursseihin. Näkemys haastaa toisen feminismin aallon epistemologioiden hegemoniset oletukset siitä, että patriarkaallinen ja imperialistinen epäoikeudenmukaisuus olisivat universaalisti koettuja. Poststruktuurilistinen feminismi voidaankin nähdä käsitteellisenä muutoksena feminismin sisällä. Siinä keskitytään tasa-arvoisuudesta väittelemisen sijaan naisten välisiin eroihin. Se pyrkii edistämään laajaa, pluralistista näkemystä feminismin soveltamisesta marginalisoitujen ryhmien hyödyksi ei-hegemonistisena liikkeenä, joka kykenee antamaan äänen paikallisille, alkuperäisille ja postkolonialistisille feminismeille.

Kuitenkin myös feminismin ja poststruktuurilistisen yhdistämisessä on ongelmansa.¹⁶ Brooks (1997: 42-43) lainaaman Seyla Benhabibin (1994) kriittinen näkemys esittää ratkaisuna tähän postmodernismin heikkojen muotojen hyödyntämisen ja vahvojen välttämisen. Benhabibin mukaan useat feministit ovat hyväksyneet postmodernismiin yhdistetyt kolme perusväittämää heikossa muodossaan: väittämän humanismin lopusta, väittämän suurten narratiivien puuttumisesta sekä väittämän yhden, absoluuttisen totuuden löytämisen mahdottomuudesta. Vaikka Benhabib näkee edellä mainitut oletukset tärkeinä feminismille heikoissa muodoissaan, hän katsoo väitteiden vahvojen versioiden olevan jopa haitaksi feministiselle teorialle, politiikalle ja käytännölle.

---

¹⁵ Eräät teoreetikot ovat nähneet postfeminismin monien sekä feminismin sisällä esitettyjen että sen ulkopuolelta feminismiin kohdistuneiden argumenttien kulminoitumisena, joissa kritiikki kohdistui lähinnä käsitteisiin *epäoikeudenmukaisuus*, *patriarkaalisuus*, *seksuaalisuus* ja *ero*, joiden nähtiin kuvastavan valkoisten keskiluokkaisten feministien yleistävää käyttötapaa (Brooks 1997: 5-6). Hooks (1981: 122) näkee, että ainakin Yhdysvalloissa ensisijainen tukahduttaminen on valkoisten dominanssi mustia kohtaan, ei miesten dominanssi naisia kohtaan. Tämän vuoksi hän epäilee, että valkoisten ja mustien naisten alistamista voidaan teoretisoida samalla tavalla. Tämänkaltaisten näkemysten vuoksi onkin esitetty, että patriarkaalisuudesta tulisi kehittää tilannesidonnaisempi, kulttuurispesifimpi käsite, jotta epäoikeudenmukaisuuden eri kokemuksia voitaisiin tarkastella tarkemmin. (Brooks 1997: 17) Myös Jackson & Jones (1998: 2) painottavat, että tiedostettuja eroja naisten välillä kansallisuudessa, etnisyydessä, koulutuksessa ja seksuaalisessa suuntautumisessa ei voida ohittaa, sillä erot ovat usein hierarkkisia ja tuottavat eriarvoisuutta naisten keskuudessa (em.) Postfeminismin käsitettä onkin käytetty merkitsemään feminismin yhtymäkohtia muun muassa postmodernismin, poststruktuurilistisen ja postkolonialismin kanssa. ”Post” viittaa kaikissa edellä mainituissa erotteluun alkuperäisestä epäoikeudenmukaisesta teoriasta, jolloin esimerkiksi postfeminismin voi ymmärtää kriittisesti patriarkaalisuuden kanssa keskustelevalksi suuntaukseksi olettamatta, että patriarkaaliset diskurssit ja puitekehykset olisi korvattu tai voitettu. Brooks erottaa kuitenkin postfeminismin ja postmodernin feminismin käsitteet toisistaan ja huomauttaa, että sukupuolen ollessa ainoastaan yksi piirre monen joukossa ja sukupuoli-identiteetin piirteiden ollessa vähemmän tärkeä kuin muiden erojen, on näkemys postfeministinen. (Brooks 1997: 5-6).

¹⁶ Esimerkiksi osa feministeistä on huolissaan siitä, että postmodernismin ja feminismin yhtenäisyydet voivat johtaa feminismin sulautumiseen postmodernismiin menettäen samalla sen erottavan luonteen kriittisenä teoriana ja käytäntönä. (Brooks 1997: 36.) Huoli perustuu lähinnä siihen, että postmodernismin päämotivaatio on filosofinen, kun taas feminismin päätavoitteet ovat poliittisia (Fraseria & Nicholson 1990: 4-5)

Esimerkiksi heikko versio humanismin lopusta sijoittaa subjektin aina johonkin kontekstiin ja on näin ollen hyödyllinen painotettaessa vaihtelua ja erilaisuutta, mutta radikaalin version mukainen näkemys redusoi subjektin loputtoman muutoksen alaiseksi, jolloin se ei mahdollista mitään keinoa ymmärtää naisten mahdollisuutta tulla itsenäisemmiksi ja muuttaa elinolosuhteensa. Samoin metanarratiivien puuttuminen heikossa muodossaan painottaa, ettei historiallisessa muutoksessa ole olemassa absoluuttisuuksia, mutta jos kaikki muodot muutoksen teoretisoinnista hylätään, ei ole olemassa keinoa edistää menestyksellistä emansipatorista taistelua. (Brooks 1997: 42-43.)

Fuss (1989: 102-105) esittääkin kritiikin essentialismista¹⁷ olevan liioiteltua. Freedmanin mukaan monet feministit näkevät, että essentialismi on jopa ehto normatiiviselle poliittiselle teorialle, joka pyrkii mobilisoimaan ihmisiä muutoksen aiheuttamiseksi. Hän käyttää esimerkkinä sosialistista teoriaa, joka puhui työväenluokasta yhtenä kategoriana huomioimatta sen sisäisiä eroja. Näin ollen essentialismin voidaan nähdä jopa luovan yhteistä identiteettiä ja palvelevan samalla yhteiskunnan marginaalissa olevien asemaa tarjoamalla essentialisoituneista identiteeteistä strategisen aseennalistamista vastaan. Tämän ei tarvitse johtaa kaikkien metateorioiden poistamiseen tai teorian kieltämiseen, vaan ainoastaan essentialismin kritiikin välttämiseen (Fraser & Nicholson 1990: 9-11).

Muut näkemykset patriarkaalisuudesta on jaoteltu perinteisesti liberaalin, sosialistisen tai marxilaisen sekä radikaalin feminismin mukaan. Yleensä tämänkaltaisen jaottelun perusteella liberaaleilla feministeillä on tarkoitettu naisten tasa-arvoisten oikeuksien puolustajia, jotka väittävät liberaalin valtion teoreettisen perustan olevan vakaa, mutta näkevät, että sen suomia oikeuksia ei ole vielä kokonaisvaltaisesti laajennettu koskemaan naisia. Sosialistisessa feminismissä puolestaan sukupuolten epätasa-arvoisuus yhdistetään tuotannon kapitalistiseen järjestelmään ja sitä vastaavaan työnjakoon. Radikaali feminismi sen sijaan näkee miesten dominoinnin olevan patriarkaalisen järjestelmän tulosta ja pitää sitä riippumattomana muista sosiaalisista rakenteista, kuten esimerkiksi kapitalismista. Lisäksi erilaisia vaihtoehtoisia näkemyksiä patriarkaalisuuteen syntyy sen perusteella, missä määrin marxilainen ja sosialistinen feminismi nähdään toisistaan erillisinä sekä yhdistämällä marxilaisen feminismin näkemyksiä radikaaliin feminismiin. (Freedman 2001: 5-6.)

Koen naiskauppaa ja prostituutiota olevan hankala lähestyä liberaalista näkökulmasta, sillä en näe naiskaupan johtuvan siitä, että jo olemassa olevat oikeudet odottavat laajentumistaan naisten piiriin.

---

¹⁷ Essentialismilla tarkoitetaan yleensä uskoa asioiden oikeaan, todelliseen luonteeseen ja siihen, että tietyn yksikön olemus määrittää muuttumattomia ja pysyviä ominaisuuksia (Fuss 1989: xi).

Sen sijaan näen yhteiskunnan perustan olevan epäoikeudenmukainen ja pikemminkin mahdollistavan prostituution ja naiskaupan. Nähdäkseni naiskauppaa ei myöskään voi johtaa pelkästään kapitalistiseen järjestelmään tai radikaaliin feminismiin, jonka on vaikea nähdä, että naisiin kohdistuvissa alistamisen muodoissa on eroja. Poststrukturalistinen feminismi sen sijaan auttaa pitämään mielessä alistamisen eroavaisuudet naisten, naiskaupan uhrien ja prostituoitujen välillä. Nähdäkseni ei voidakaan väittää, että prostituutio johtuu pelkästään eriarvoisesti jakautuneista resursseista miesten ja naisten välillä, vaan siihen vaikuttavat myös muut erot esimerkiksi eri maiden ja kansojen, etnisten ryhmien ja yhteiskuntaluokkien välillä.

3.2.2. Patriarkaalisuutta ilmentävä prostituutio osana globaalia maailmantaloutta

Pateman (1988: 189) näkee prostituution olennaisena osana patriarkaalista kapitalismia. Seksiteollisuuden, pornografian ja ihmiskaupan lisääntyminen onkin globalisaation keskeinen haaste. Globalisaatiosta puhutaan usein globaalin talouden kontekstissa, suhteessa valtioihin, kansainvälisiin instituutioihin ja organisaatioihin, tai poliittis-ideologisen kehityksen puitteissa, kuten demokratisaationa tai ihmisoikeuksien universalisoitumisena (Penttinen 2004: 106). Myös EU:n voi nähdä olennaisena osana globalisaatiota, mihin voi nähdä viittauksia jo Ernst Haasilta (1968: 149), joka kuvaa Euroopassa tapahtuvaan alueelliseen integraatioon liittyviä käytäntöjä uuden Euroopan muodostumiseksi. Haas näkeekin uuden Euroopan kehittyneen historiallisesti kapitalismin, industrialismin ja pluralistisen demokratian keskinäisistä yhteyksistä.¹⁸

Globalisaatioretoriikka on läheisesti yhteydessä 1980-luvulta asti hallinneeseen neoliberaaliin ideologiaan (Brethon & Vogler 1999: 7). Kansainvälisen prostituution yhteydessä puhutaankin usein prostituutioon työntävistä tekijöistä, joista yhden tärkeimmistä on väitetty olevan juuri neoliberaalista hallinnollista tuloksena oleva naisten suhteellinen köyhyys (Penttinen 2004: 139). Yhden määritelmän mukaan neoliberalismi tarkoittaa uskomusta siitä, että säännöstelemättömät vapaat markkinat ovat välttämätön ehto vaurauden ja poliittisen demokratian tasapuoliselle leviämiseksi kaikkialle maailmaan. Neoliberalistien on kuitenkin kritisoitu vastustavan lähes kaikkia toimenpiteitä, jotka haittaavat markkinavoimien vapaata toimintaa, kuten esimerkiksi parempia sosiaalisia hyvinvointihankkeita. Neoliberalistit uskovat sen sijaan, että jos liberaaleille

---

¹⁸ Keohane & Nye (1999: 198-199) muistuttavat kuitenkin, että interdependenssi ei sinällään ole uusi ilmiö. Uutta on sen sijaan välimatkojen kulujen virtuaalinen poispyyhtkiminen informaatiovallankumouksen avulla.

toimenpiteille annetaan aikaa vaikuttaa, niiden mukanaan tuomat hyödyt leviävät hiljalleen myös siihen väestönosaan, joka ei niistä tällä hetkellä hyödy. (Fitzsimons 2002.)

Neoliberaalin hallinnollisuuden on kuitenkin nähty luovan oloja, jotka saavat aikaan sekä seksitalouden hyväksymisen että olosuhteet, joissa yhä useampien naisten tulee kääntyä seksiteollisuuden puoleen taatakseen toimeentulonsa. Globaali seksiteollisuus hyödyntää globaaleja informaatiovirtoja, teknologista kehitystä, mediaa, rahaliikennettä sekä markkinoita ja kuluttajuutta ihannoivia ideologioita. (Penttinen 2004: 37.) Neoliberaalin ajattelutapa, jossa taloudellinen tulee asettaa poliittisen edelle, on sopinut hyvin yhteen Euroopan yhteisön toiminta-ajatusten kanssa. Kylmän sodan loppuminen ja Neuvostoliiton romahtaminen lisäsivät osaltaan liberaalien ideoiden vahvaa asemaa Euroopassa, mikä on heijastunut länsimaisessa politiikassa suhteessa ei-länsimaisiin maihin ja painottanut yksilön oikeuksia ja vapauksia, demokratian ja hyvän hallinnon periaatteita. (Brethon & Vogler 1999: 7.)

Vaikka seksillä käytävä kauppa ei ole uusi ilmiö, on seksikaupan teollistuminen ja globalisoituminen muuttanut seksikaupan luonnetta. Näenkin, että globalisaation myötä toiminta on muuttunut lähinnä teollisemmaksi, kansainvälisemmäksi ja sitä myöten myös näkyvämmäksi. Ihmisoikeusdiskurssin vahvistumisen myötä asiaa on alettu myös problematisoida ja kyseenalaistaa enemmän. Tätä uudenlaista seksikauppaa kuvannee hyvin Hearnin & Jyrkisen (2000: 68) termi *seksiteollisuus* eli taloudellinen toiminta, jossa pääasiallisesti naisten ja lasten ruumiita myydään, ostetaan tai välitetään sekä hyväksikäytetään ostajien seksuaalisiin tarkoituksiin. Seksiteollisuus voikin mekanismeiltaan ja toiminnaltaan muistuttaa muuta kansallista ja kansainvälistä taloudellista toimintaa. Erottava tekijä on kuitenkin se, että seksiteollisuudessa markkinahyödykkeinä ovat ihmiset ja seksuaalisuus.

Prostituoituja on saatavilla kaikilla markkinoiden tasoilla ja kaikille, joilla on heihin varaa. Prostituoitujen tarjoaminen onkin osa nykyajan businessmatkoja sekä poliittisten ja diplomaattiyhteyksien hoitamista (Pateman 1988: 198). Penttisen (2004: 38) tutkimuksen mukaan nykyisen globaalin seksitalouden suurin kysyntä kohdistuu entisen Neuvostoliiton maista tuleviin naisiin. Hän näkee ”itätytöt” globalisaation objekteina. Objekti on uudenlainen toimijuuden tila, josta on tullut välttämätön eräille Itä-Euroopan naisille ja johon heidän tulee sopeutua vastatakseen globalisaatioprosesseihin. Itätytön asema edustaa kodittomuutta globalisaatiossa, jossa hän on ruumiillisesti rajoittunut seksityöhön.

Seksiteollisuus onkin hyvä esimerkki siitä, kuinka globalisaatio jakaa ihmisiä niihin, jotka hyötyvät globalisaatiosta ja niihin, joiden mahdollisuuksia globalisaatio kaventaa. Laajan maailmanlaajuisen keskinäisriippuvuuden ei voikaan olettaa johtavan globaaliin integraatioon tai yhden maailman rakentumiseen. Paikallista (local) ja ylikansallista (global) ei voida myöskään täysin erottaa toisistaan, vaan paikallisilla tasoilla tapahtuvat muutokset ja toimet voidaan nähdä olevan vuorovaikutuksessa globaalien tapahtumien kanssa. Jyrkinen ja Hearn kutsuvat tätä paikallisen ja ylikansallisen välillä tapahtuvaa vuoropuhelua Robertsonin mukaan termeillä ”glokaali” ja ”glokalisatio” ja korostavat näiden prosessien erilaisuutta eri puolilla maailmaa. (Hearn & Jyrkinen 2000: 67.)

Koska globalisaatiota lähestytään helposti pelkkänä taloudellisena prosessina, teknologisen kehityksen tuloksena tai historian muutoksena, johtavat dominoivat paradigmat helposti eristäviin määritelmiin globalisaatiosta (Penttinen 2004: 36-37). Globalisaatiodiskurssin ongelmana voidaan nähdä myös se, että siinä kiinnitetään huomio useimmiten makrotason agentteihin ja tapahtumiin. Tässä keskustelussa tulisi kuitenkin kiinnittää huomiota myös vallan ja yksilön väliseen suhteeseen. Monen kansainvälisiä suhteita käsittelevän teoksen perusteella voisi muutoin ymmärtää, että ei ole olemassa yksilöitä, joihin globalisaatio vaikuttaa tai jotka ovat mukana muokkaamassa sitä. Sen sijaan globalisaatio on nähty jonain, joka tapahtuu jossain ylempänä ja yksilöiden vaikutuksen ulkopuolella. Usein myös sukupuoli ja etnisyys on ylenkatsottu globalisaatiota määriteltäessä ja teoretisoidessa. (emt: 106.)

Sukupuolen merkitystä globalisaatiossa ei kuitenkaan voi sivuuttaa, sillä globalisaatiossa on kyse symbolisista ja taloudellisista arvoista sekä voitoista, pääomista, hyödyistä ja niiden kasautumisesta. Kansainvälisesti tarkasteltuna kehitys ja resurssit jakautuvatkin paljolti sukupuolen mukaan, minkä vuoksi vallankäytön, päätöksenteon rakenteiden ja käytäntöjen globaalitason arviointi edellyttää sukupuolispesifisyyttä. (Hearn ja Jyrkinen 2000: 68.) Tämän vuoksi tulisi kiinnittää huomio siihen, kuinka globalisaatio toimii valtajärjestelmänä, joka tuottaa sukupuolispesifejä ja etnistyneitä subjekteja, ja kuinka nämä ovat ymmärretty. Tutkimus kansainvälisistä suhteista tulisikin laajentaa yksityiseen ja julkiseen sekä kansalliseen ja kansainväliseen perustuvia jaotteluita syvemmmälle keskustelemalla globalisaation eri ruumiillistumista. Sen sijaan, että kiisteläisiin siitä, missä globalisaatio tapahtuu ja mitä se on, tulisi korostaa teorioiden ja globalisaation käytäntöjen välistä yhteyttä. (Penttinen 2004: 61, 205.)

3.3. HENKILÖKOHTAISEN POLIITTISUUS

Osoittamalla, kuinka kansainvälinen vaikuttaa yksityiseen ja päinvastoin feministikirjoittajat ovat osaltaan muuttaneet käsitystä toimijuudesta kansainvälisessä politiikassa. Koska kansainvälisen politiikan rajojen luominen vaatii valtaa, rajat ovat kiistanalaiset ja ne tulee määritellä jatkuvasti uudelleen. Esimerkiksi feministit ja poststrukturalistit ovat yrittäneet tarkastella uudelleen sekä kansainvälisen politiikan rajoja että oppialan itsestään selvinä pidettyjä totuuksia. (Penttinen 2004: 41.)

Feministisen kansainvälisen politiikan tutkijat ovatkin pyrkineet etsimään kansainvälisiä suhteita paikoista, joissa sitä ei perinteisesti oleteta olevan. Kansainvälisiä suhteita ei tulisi nähdä olevan olemassa ainoastaan tuolla jossain, vaan kaikkialla ympärillämme ja osana meidän kaikkien arkielämää. Tämä näkemys mahdollistaa paljon uusia keinoja tehdä kansainvälisen politiikan tutkimusta lisäten samalla joukon uusia tutkimuskysymyksiä ja -kohteita kansainvälisen politiikan tieteenalaan. (Sylvester, Christine 2004.)¹⁹

Monet perinteisistä näkemyksistä - kuten liberaali että republikaaninen perinne – tekevät eron julkisen ja yksityisen välillä. Liberaalisen näkemyksen mukaan yksityiseen alueeseen kuuluu henkilökohtainen vapaus, jonne valtion valta ei ylety, kun taas republikaanisen perinteen mukaan todellinen vapaus tulee ilmi julkisessa toiminnassa, jossa ihmisyyys toteutuu aktiivisen kansalaisuuden ja osallistumisen kautta. Molemmat ovat kuitenkin sijoittaneet yksityiselämän alueelle, jonka on nähty olevan lainsäätäjien intressien ulkopuolella. Paljastaessaan poliittisen maailman olevan perinteisesti elämän yksityiseen puoleen yhdistetyiltä naisilta suljettu feministit osoittivat erottelun julkisen ja yksityisen välillä keinotekoiseksi ja haastoivat perinteiset poliittiset teoriat.

Toisen feminismin aallon saatossa julistettu väite siitä, että henkilökohtainen on poliittista, haastaakin käsityksen politiikan ulkopuolella sijaitsevasta yksityiselämästä väittäen sen sijaan

---

¹⁹ Harding (1987: 6-7) muistuttaakin, että feministisessä tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota siihen, ettei ongelmaa ole olemassa ilman jotakin ryhmää, jolle jokin asia on ongelma. Perinteinen filosofia puolestaan väittää, että sillä, mistä ongelmat tai hypoteesit tulevat, ei ole mitään väliä. Näin ollen ongelmien alkuperän ei nähdä vaikuttavan millään tavalla tutkimustuloksiin, vaan hypoteeseja testattaessa tulee luottaa ainoastaan tieteellisen tutkimuksen logiikkaan. Feministit kuitenkin haastavat tämän näkemyksen väittämällä, että kysymykset, jotka kysytään samoin kuin ne kysymykset, joista vaietaan, kertovat yhtä paljon kokonaiskuvasta kuin kysymyksiin annetut vastaukset. Jos valkoiset hyväosaiset heteromiehet päättävät yksinään tieteellisen selittämisen tarpeista, on kuva yhteiskunnallisesta elämästä parhaimmillaankin osittainen ja vääristynyt.

olevan valtasuhteiden ja sukupuolten epätasa-arvoisuuden ensisijainen sijaitsemispaikka.²⁰ (Freedman 2001: 26-29.) Myös Ernst B. Haas (1968: 159) näkee kaiken olevan poliittista yksinkertaisesti jo siitä syystä, että moderni teollinen järjestelmä kantaa huolta monista taloudellisen ja yhteiskunnallisen elämän eri aspekteista.

Amy R. Elman (1996: 1) huomauttaa, että myös Euroopan integraatiosta puhuttaessa on kiinnitetty harvoin huomiota siihen, että naisten seksuaalinen aliarvoisuus olisi luonteeltaan poliittista. Samalla tavalla jätetään mainitsematta, että naisten eriarvoisuudella olisi taloudellisia vaikutuksia tai että sillä olisi valtion tai Euroopan unionin toiminnan kannalta suurempaa merkitystä. Silloin harvoin, kun naisten asemasta puhutaan Euroopan unionin yhteydessä, aiheena on työttömyys tai sukupuolten epätasa-arvo. Se, että naiset mainitaan usein taloudellisten seikkojen yhteydessä, selittyy Elmanin mukaan sillä, että Euroopan yhdentyminen on ennen kaikkea talouden motivoiva prosessi.²¹

Catherine Hoskynsin (1996: 14-15) mukaan feministinen debatti Euroopan unionin kontekstissa onkin keskittynyt lähinnä kolmeen tekijään: erotteluun julkisen ja yksityisen välillä, tasa-arvon painottamiseen ja naisten erilaisuuteen. Koska EU sai alkunsa taloudellisena yhteisönä, se käsitteli pitkään yksilöitä ainoastaan palkkatyöläisinä ja jätti kysymykset ihmisistä kansalaisina jäsenvaltioille. Vasta sopimus Euroopan unionista esitteli käsitteen eurooppalaisesta kansalaisuudesta. Vaatimukset tasa-arvoisuudesta on puolestaan nähty ongelmalliseksi toteuttaa ilman sitä tukevaa toimintaa ja sen mukaista kohtelua. Naisten erilaisuuteen keskittyvät kysymykset nähdään tärkeiksi puolestaan sen vuoksi, että EU:n toimenpiteissä naiset on nähty useimmiten yhdeksi ryhmäksi, eikä naisten etnisille tai sosiaalisille ryhmille perustuvia erilaisia tarpeita ole huomioitu.

---

²⁰ Julkisen ja yksityisen välisen rajan hämärtämistä ei tulisi kuitenkaan nähdä feministien yrityksenä saada valtio puuttumaan kaikkiin yksityisasioihin. Vain harvat uskovat, että raja tulisi kokonaan poistaa. Sen sijaan useimmat näkevät, että raja tulisi yksinkertaisesti määrittää uudelleen niin, että se perustuisi sukupuolten tasa-arvolle eikä dominoinnille. Sen tosiasian tunnustaminen, että valtasuhteita on kaikkialla yhteiskunnassa eikä vain muodollisissa poliittisissa instituutioissa, oli välttämätön askel naisten yhteiskunnallisesti dominoidun aseman ymmärtämiseksi. (Freedman 2001: 29-30, 34-35.)

²¹ Tästä huolimatta naiset ovat myös taloudellisesti epätasa-arvoisessa asemassa miehiin nähden. Vaikka jo Euroopan yhteisön perustamissopimuksen, eli vuonna 1957 allekirjoitetun Rooman sopimuksen, 119. artikla esittää, että jäsenvaltioiden tulisi harjoittaa sukupuolten tasa-arvoisuutta maksamalla samasta työstä samaa palkkaa sekä eurooppalaisten palkkamarkkinoiden sisällä että niiden ulkopuolella, on sukupuolten välisissä palkkaeroissa edelleen eroja. Samalla Euroopan naisten taloudellinen tilanne on huonontunut, mikä selittyy Elmanin (em.) mukaan sillä, että taloudellisen ahdingon lievennykseen suunnatut toimenpiteet ovat olleet riittämättömiä lopettamaan naisten alistamisen sekä taloudellisesti että muutoin.

Christine Delphy (1996: 148-149) antaa EU:n toiminnalle kiitosta kuitenkin siitä, että feministien vaikutus unionin institutionaaliseen kehitykseen on ollut hyvä. Euroopan unionin tasolla on luotu edistyksellisempää lainsäädäntöä kuin sen jäsenmaissa, vaikkakin jäsenmaat ovat yleensä kiinnittäneet EU:n suosituksiin vain vähän huomiota feministisissä kysymyksissä. Tästä voidaan syyttää muun muassa sitä, että feminismi on eriasteisesti kehittyntä kaikissa jäsenmaissa ja ei-hallitusten välisten järjestöjen yhteistyö on jäänyt vähäiseksi. Sosiaalipoliittisissa ja feministisissä kysymyksissä onkin havaittavissa selvä jako Etelä- ja Pohjois-Euroopan välillä. Italiassa, Kreikassa ja Espanjassa feministisiä projekteja on vähemmän, mikä Delphyn (em.) mukaan selittyy maiden kielitaidottomuudella ja perinteisellä mielenkiinnon puutteella ulkomaita kohtaan. Pohjois-Euroopassa ollaan sen sijaan kiinnostuneempia muissa maissa toimivista feministisistä liikkeistä, mitä helpottaa myös parempi kielitaito.

4. IDENTITEETIPOLITIikka

Koska EU:n jäsenmaissa suhtautuminen naiskauppaan ja prostituutioon vaihtelee suuresti, haluan perehtyä siihen, kuinka EU on asiaan suhtautunut. Lähestyn kysymystä EU:n identiteetin näkökulmasta eli tarkastelen sitä, kuinka EU rakentaa identiteettiään prostituutiota ja naiskauppaa käsittelevissä asiakirjoissa. Tässä luvussa tarkoitukseni onkin tutkia kansainvälisen politiikan alalla vallitsevia erilaisia näkemyksiä kollektiivisesta identiteetistä erityisesti EU:n yhteydessä. Tarkastelen sekä sitä, millaista identiteettiä EU:lle on luotu että sitä, miksi kollektiivinen identiteetti on tarpeellinen yhteisten intressien ajamisessa.

Ennen identiteetikysymysten tarkastelua on kuitenkin syytä kiinnittää huomio identiteetipolitiikkaan liittyvään termistöön, joka luo samalla käsitystä siitä, miten identiteettien nähdään muodostuvan. Hosu (2003: 2) lainaa Zaretskyn määritelmää identiteetipolitiikasta, jonka mukaan identiteetipolitiikan pääpiirteet painottavat sekä eroja yhtenäisyyden sijaan että identiteetin paikallista ja erityistä yhteisyyttä, jonka perustalta identifioituminen tapahtuu. Whitebrook (2001: 159) kuitenkin huomauttaa, että modernistinen identiteetipolitiikka (identity politics) tulee erottaa postmodernista identiteetin politiikasta (the politics of identity). Ensimmäisessä hän näkee identiteetin perustuvan tiettyihin yhteisiin peruspiirteisiin. Jälkimmäisen hän katsoo puolestaan lähestyvän identiteetin muodostumista ulossulkemisen prosessin kautta. Tämä näkemys katsoo identifikaation olevan aktiivinen prosessi, jossa identiteetin piirteisiin voidaan vaikuttaa. Itse keskityn jälkimmäiseen postmoderniin näkemykseen identiteetin rakentamisesta aktiivisena

prosessina, jossa EU:n identiteetti ei perustu niinkään jo valmiina oleville yhteisille piirteille. Katson, että aktiivisella toiminnallaan EU itse päättää minkälaista identiteettiä se haluaa itsestään omilla toimillaan ja diskurssien tuottamisella edistää.

4.1. IDENTITEETIN TUTKIMUS KANSAINVÄLISESSÄ POLITIIKASSA

Kuten monet muut kansainvälisen politiikan käsitteet, ovat myös kysymykset identiteetistä herättäneet monia eri tulkintoja ja näkemyksiä. Identiteettipolitiikka yleistyi terminä 60-luvulla, ja 80-luvulla kiinnostus identiteettiä kohtaan kasvoi myös kansainvälisen politiikan oppialalla, jolle identiteettitutkimus levisi lähinnä sosiologian ja psykologian alalta. Identiteettikysymykset eivät olekaan kuuluneet kansainvälisen politiikan valtavirtateorioiden tärkeimpiin huolenaiheisiin. Esimerkiksi neorealistit ja neoliberalistit ovat pyrkineet sisällyttämään identiteetin käsitteen sellaisenaan teorioihin valtionsisäisistä etnisistä ja nationalistisista konflikteista kiinnittämättä huomiota identiteettien konstruktion, ilmentymismuotoihin ja muutoksiin. Sen sijaan laajaan identiteetin tarkasteluun ovat pyrkineet muun muassa poststrukturalistit, jotka eivät pidä identiteettiä pysyvänä konseptina. (Hosu 2003: 2-4.)

Identiteettien muodostamisella on ollut tärkeä merkitys nykyajan sosiaalisille ja poliittisille liikkeille. Sitä on käytetty kokoamaan ihmiset yhteen tietyn yhdistävän käsitteen alle uusien sosiopoliittisten rakenteiden luomiseksi tai vanhojen kritisoimiseksi. Tämänkaltaisessa kollektiivisen identiteettien käytössä onkin aina mukana valta-aspekti. (Williams 2004: 184.) Erityisesti feministit ovat ottaneet valtaan liittyvät ja identiteettejä koskevat kysymykset omakseen ja kehottaneet kansainvälisten suhteiden tarkkailemisessa kiinnittämään huomiota siihen, kenellä on oikeus puhua kansallisvaltioiden puolesta ja ketkä on puolestaan vaiennettu ja marginalisoitu. Tähän liittyvät oleellisesti kysymykset siitä, kuinka identiteetit rakennetaan ja mitä merkitystä niillä on laajemmille kansainvälisille prosesseille. Kysymyksiä identiteetistä tuleekin tarkastella samanaikaisesti kysymällä, miten itse määrittää itsensä ja kuinka muut muokkaavat ja rakentavat identiteettejä hyötyäkseen ihmisten jakamisesta eri sosiaalisiin kategorioihin. Sillä, kuinka muut meidät identifioivat, on suuri merkitys paitsi meidän turvallisuutemme myös meidän elinmahdollisuuksiemme kannalta, kuten esimerkiksi natsi-Saksassa 1930- ja 40-luvuilla. Samalla se, kuinka itse identifioimme itsemme, muokkaa toimintaamme paikallisesti ja kansainvälisesti. (Zalewski & Enloe 1995: 279-282.)

Hosu (2003: 4) pitää feminismiä tärkeänä suuntauksena identiteettikysymyksissä. Myös osa vaikutusvaltaisimmista teoreetikoista kansainvälisen politiikan alalla on lainannut feminismin näkemyksiä identiteeteistä, vaikkakin he ovat myöhemmin jättäneet sukupuolta koskevat kysymykset vähemmälle huomiolle tai täysin huomiotta. Erityisesti feministinen poststrukturalismi on Hosun mukaan hedelmällinen lähestymistapa identiteettikysymyksiin, sillä se on keskittynyt identiteettikysymyksissä yhtenäisyyden sijaan myös eroihin eli pyrkinyt tuottamaan ei-essentialistisia näkemyksiä identiteetistä.

4.1.1. Konstruktivistinen näkemys identiteettiin

Feminismin lisäksi toisen ei-essentialistisen näkemyksen identiteettien tarkasteluun tarjoaa konstruktivistinen teoria (Hosu 2003: 5), jonka on lähestymistapana nähty sijoittuvan postpositivismiin ja rationalismin välimaastoon (Locher & Prügl 2001: 114). Vaikka konstruktivismista on olemassa monia eri näkemyksiä, jakavat ne kaikki kiinnostuksen identiteetteihin. (Hosu 2003: 5.) Konstruktivisuuden idea liittyy kiinteästi kielen jäsentämiseen sosiaalisesti jaettuina merkityssysteemeinä, joissa merkitysten nähdään muodostuvan sekä suhteessa toisiinsa että erotuksena toisistaan (Jokinen & al. 1993: 19). Konstruktivismi näkee, että identiteetit ovat sosiaalisesti ja kulttuurisesti tuotettuja. Konstruktivismia on kuitenkin kritisoitu siitä, että se ei onnistu tavoitteessaan säilyttää valta käytännöllä ja toimijuus yksilöllä. (Hosu 2003: 5.)

Tämä kritiikki perustuu siihen konstruktivistien näkemykseen, jonka mukaan yksilön ja yhteiskunnan suhdetta voi tarkastella joko individuaalisesti tai holistisesti sen mukaan, kumman katsotaan vaikuttavan enemmän toisen luonteeseen. Jos yhteiskuntaa tarkastellaan yksilöiden luomana, yhteiskuntaa pidetään lähes rajoittamattomien yksilöiden valintojen tuotteena. Jos yhteiskunta nähdään yksilöitä rajoittavana, tulee yksilöistä yhteiskunnan tuotteita. (Wendt 1987: 337-338.) Hosu (2003: 5) väittääkin, että individuaalisesti tarkasteltuna sosiaalista konstruktiota ei voi olla olemassa, sillä yksilö on se, joka vaikuttaa yhteiskunnan luonteeseen. Holistisesti tarkasteltuna sosiaalista muutosta on puolestaan mahdotonta tutkia, jos yhteiskunnan oletetaan määräävän yksilön luonteen. Näkemykset riippuvat jaottelusta ideoihin liittyvien ja materiaalien selitysten välillä, jolloin identiteetti kuuluu ideoihin liittyviin tekijöihin ja selitykset identiteetistä perustuvat materiaaliin tekijöihin.

Poststrukturalistit ovat kritisoineet tätä näkemystä väittämällä, että todellisuutta ei ole mahdollista määritellä diskurssin, teorian tai tekstin ulkopuolella. Postmodernismi ei kuitenkaan kiellä materiaalisen maailman olemassaoloa. Sen sijaan kielletään ajatus siitä, että objektit voisivat muodostaa itsensä objekteina ilman diskursseja. Identiteetin nähdäänkin syntyvän diskurssin sisällä. Identiteetti ei siis ole jotain, minkä voi omistaa tai saavuttaa, vaan se pikemminkin tuotetaan. (Hosu 2003: 5-6.)

4.1.2. Tuotetut identiteetit ja toinen

Hosu (2003: 6) mainitsee Judith Butlerin identiteettikeskusteluun tuoman käsitteen performatiivisuudesta (performativity) olevan hyvä esimerkki identiteetin tuottamisesta. Hosun (em) mukaan Butler ymmärtää sukupuolittuneen identiteetin performatiivisena, mikä tarkoittaa sitä, ettei identiteetillä nähdä olevan ontologista statusta ilman sitä puheprosessia, joka muodostaa todellisuuden. Sen sijaan identiteetin tuottamisesta (performance) tulee merkityksellistä toistojen kautta. Butlerin (1993: 12) mukaan:

*”[P]erformatiivisuus ei ... ole yksittäinen 'teko', sillä se on aina normien tuottamista siinä määrin, että se vaatii teon kaltaista statusta... se salaa ne tavat, joita se toistaa”.*²²

Mitä useammin näkemyksiä tuotetaan, sitä merkityksellisimmiksi ne muuttuvat, ja mitä vähemmän tuotettuja normeja kyseenalaistetaan, sitä onnistuneemmin ne saavuttavat auktoriteettinsa luonnollisena tai ihanteellisena. Tämä yhteys normatiivisuuteen on tärkeä ero tahalliseen tai yhteen tekoon viittaavan tuottamisen (performance) ja performatiivisuuden välillä. Normatiivisuus onkin paradoksaalinen elementti performatiivisessa toiminnassa, sillä se on sekä sen alku että loppu. Tällä tarkoitetaan sitä, ettei performatiivinen subjekti voi olla osallisena normien lainaamisessa olematta itse samalla normien luoma, sillä kukaan muu ei voi vastustaa normeja tai muotoilla niitä uudelleen kuin se subjekti, joka on normien tuottama. Butler kutsuukin tätä subjektivoitumisen paradoksiksi. (Hosu 2003: 6.) Tuottaminen (performance) on siis kaiken sosiaalisen olemisen ytimessä, sillä vain se, mikä ilmaistaan eli tuodaan muiden tietoisuuteen performatiivisuuden kautta, voidaan tunnustaa (Kurikkala 2003: 45).

---

²² ”[P]erformativity is... not a singular 'act', for it is always a reiteration of a norm or set of norms, and to the extent that it acquires an act-like status... it conceals or dissimulates the conventions of which it is a repetition.”
(Alkuperäislähde: Hosu 2003: 6).

Itsen tuottamisen ja vahvistamisen välineenä on perinteisesti tarkasteltu toiseutta (Kurikkala 2003: 44). ”Toinen” on se, jota vastaan omaa identiteettiä tuotetaan. Koska subjekti ei ole olemassa tyhjiössä, se tarvitsee ”toisen”. Sen sijaan ”me” muodostaa joukon sisään kuuluvien ryhmän, jonka identiteettiä määrittää yhteisenä pidetyt arvot ja piirteet (Bretherton & Vogler 1999: 223). Isolla alkukirjaimella merkitty ”Toinen” on ”toisen” vastakohta toisen ja itsen välisessä dikotomiassa, minkä vuoksi se on erilainen ja mahdollisesti uhkaava. ”Toisen” lisäksi on olemassa monia ”toisia” kuten ystäviä ja sukulaisia. (Iver B. Neumann 1996: 1-2,15.)

Eurooppalaisesta, EU:n edistämästä identiteetistä tulee merkityksellinen vasta kun se heijastetaan toiseen, eli ei-eurooppalaiseen (Shore 2000: 63.) Hellstöm (2002: 11) tulkitsee Chris Shoren vihjaavan, että Euroopan ”Toinen” olisi kansallinen ja kansalliseen identiteettiin identifioituvat, kun taas eurooppalaiset muodostaisivat Toisen vastakohtan eli ”me”, joka rakentuu unelmalle kosmopolitanismista. Muista erottumisen lisäksi toinen funktio toiseudelle on itsen rakentamisessa, sillä toisten tulee tunnustaa oma identiteetti, jotta se alkaa olla (Kurikkala 2003: 44).

4.1.3. Kollektiivinen identiteetti

Tuotettuja identiteettejä voi olla useammalla eri tasolla. Useimmiten identiteetit jaotellaan henkilökohtaiseen ja kollektiiviseen identiteettiin. Kollektiivinen identiteetti on sekä subjektiivista että objektiivista. Subjektiivisuuden avulla yksilö määrittelee itsensä sekä ne henkilöt, joiden kanssa hän kuuluu yhteen. Objektiivisuus puolestaan määrittelee kriteerit ryhmään kuulumiselle sekä rajat meidän ja toisten välille. Kollektiiviselta identiteetiltä puuttuvat siis olemisen luonnolliset elementit ja rajat, ja se vaatii sisäisen neuvottelun identiteetin rajoista toisen rinnalla (Kurikkala 2003: 44).

Kollektiivinen identiteetti voi olla orgaanista – kuten perheen, heimon tai kansan jakamaa – tai institutionaalista eli hallinnolliseen rakennelmaan perustuvaa, kuten EU:n tapauksessa (Kurikkala 2003: 21). Kuitenkin myös eurooppalaista identiteettiä voidaan pitää kollektiivisena (yhteisöllisenä) orgaanisena identiteettinä. Kaikilla kollektiiveilla, jotka näkevät jakavansa yhteisen menneisyyden ja institutionaalisin keinoin saavutettavan yhteisen tulevaisuuden, onkin sekä orgaaninen että institutionaalinen identiteetti. (emt: 66-67.)

Identiteetin sosiaalinen konstruktio on prosessi, joka tapahtuu samanaikaisesti sekä kansallisella että eurooppalaisella tasolla (Keisala 2004: 91). Shoren (2000: 26) mukaan eurooppalainen identiteetti tarkoittaa kollektiivista identiteettiä, joka perustuu ajatukselle Euroopasta. Kollektiivisia identiteettejä analysoitaessa rikotaan Waltzin²³ klassisen analyysin taso -mallia, sillä identiteettipolitiikka pakottaa meidät liikkumaan paitsi eri tasoilla myös niiden välillä, jotta saataisiin kuva siitä, miten yksilöiden, ryhmien ja eri kansallisuuksien identiteetit ovat rakentuneet ja miten ne muokkaavat todellisuutta (Elshtain 1991: 349-351).

Kollektiivisen identiteetin vaatima yhteisö syntyy muun muassa kuvittelun kautta (Billig 1995: 68). Benedict Anderson (1991: 61) näkee kansallisvaltion ”kuviteltuna yhteisönä”. Yhteisöstä tekee kuvitteellisen se, että yhteisön jäsenet tuntevat yhteenkuulumisen tunnetta, vaikka he eivät kaikki tunne toisiaan. Kuviteltua yhteisöä luodaan muun muassa poliittisen eliitin diskursseilla tuotettujen identiteettikonstruktioiden, kuten erilaisten symbolien, avulla (Risse & al 1999: 175-177). Yhteisön kuvittelemisen lisäksi yhteisön syntymisen edellytyksenä on, että jäsenet identifioivat itsensä yhteisöön. Identifioituminen edellyttää, että yhteisön jäsenet tietävät, mikä yhteisö ja sen identiteetti on. (Billig 1995: 68.) Myös EU:lla on monia kuvitellun yhteisön vahvistamista tukevia symboleita, kuten yhteinen hymni, Eurooppa-päivä ja lippu.

Yhteisön kuvitteleminen ja symboleilla vahvistaminen ei kuitenkaan riitä, vaan kollektiivisen identiteetin muodostamisprosessiin kuuluu myös yhteisön nimeäminen, aktiivinen tuottaminen ja muiden tunnustuksen saaminen (Kurikkala 2003: 97). Yhteinen identiteetti ei vaadikaan vain sitä, että tietty toimijajoukko jakaa yhteiset arvot ja intressit, vaan yhteinen identiteetti pitää sisällään myös oletuksen siitä, että toimijaryhmää kohdellaan yhtenäisenä, vaikka niiden jäsenten intressit eivät aina vastaisi toisiaan. Tietty sisäinen tunne yhteenkuuluvuudesta on usein kuitenkin tärkeä, jotta ulkopuoliset tahot kohtelevat eri intressiryhmistä koostuvaa toimijaa yhtenäisenä. (emt: 21, 39.) Jotta myös EU:ta kohdeltaisiin yhtenäisenä toimijana naiskauppaan johtavan prostituution ja yleisemminkin ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa, tulee muiden toimijoiden nähdä unionin pystyvän puhumaan yhdellä äänellä. Tämän vuoksi unionin on tärkeää luoda myös jonkinlainen sisäinen sopimus siitä, miten sovittaa eri intressejä edustavat jäsenmaat yhteen.

---

²³ Elshtainin (1991: 349-351) lainaama Waltz esittää, että eri analyysin tasoista tulee valita yksi – joko yksilö-, valtiotai (anarkinen) kansainvälinen taso, sillä ne johtavat eri selityksiin ja seurauksiin.

4.2. IDENTITEETIN TARPEELLISUUS

Ennen kun siirryn tutkimaan sitä, minkälaista identiteettiä EU:ssa on nähty rakennettavan, on hyvä perehtyä siihen, miksi kollektiivinen identiteetti on ylipäättään tarpeen. Erityisesti EU:n yhteydessä on esitetty epäilyjä siitä, onko unionissa lainkaan mahdollista rakentaa yhteistä identiteettiä. On olemassa myös näkemyksiä, joiden mukaan yhteinen identiteetti ei ole välttämätön kollektiivisen toiminnan edellytys. Muun muassa erilaisuuden politiikka ja transversaalisen politiikan malli katsovat, ettei kollektiivisen toiminnan pohjana ole tarpeen olla yhteistä identiteettiä. Feministinen poststrukturalismi sen sijaan näkee, että tietty yhtenäisyys on edellytys kaikelle poliittiselle toiminnalle. Näkemyksen mukaan se, että useimmilla identiteettiteorioilla on essentialistisia piirteitä, ei ole identiteettipolitiikassa haitaksi, sillä tietty essentialismi on tarpeen poliittisen mobilisaation aikaansaamiseksi. Liian yleistävän teorian välttämiseksi feministinen poststrukturalismi pyrkii kuitenkin kiinnittämään huomiota myös identiteettien erilaisuuteen.

Myös oma lähtökohtani on se, että EU:n toimijuuden takaamiseksi naiskauppaa ja prostituutiota koskevissa kysymyksissä on unionilla oltava olemassa jonkinlainen kollektiivinen identiteetti. Tarkoitukseni onkin osoittaa, miksi identiteetti on tarpeen ja miten identiteetin on nähty rakentuvan erilaisissa EU:hun sovellettavissa olevissa näkemyksissä.

4.2.1. Erilaisuuteen perustuva yhtenäisyys ja transversaalisen politiikan malli

Sekä multikulturalistisen että (post)nationalistisen keskustelun yhteydessä esitetty pääkysymys koskee sitä, kuinka eri kansallisuuksien näkemykset voidaan yhdistää yhteen poliittiseen elimeen (Hellström 2002: 2). Siitä, mikä on se pohja, jolle EU:n identiteetti voidaan rakentaa, onkin olemassa eri näkemyksiä.

Erilaisuuteen perustuva yhtenäisyys (unity-in-diversity) pyrkii homogeenisuuteen identiteetin konstruktion osallistuvien osapuolten keskuudessa. Käsite perustuu tarkoitukseen välttää mahdollinen koherentin poliittisen yhteisön perustamispyrkimysten (unity) ja erilaisten sisäisten identiteettimuodostelmien (diversity) välinen yhteentörmäys. Kuitenkin näkemys pitää yhtenäisyyden, eli kollektiivisen identiteetin, muodostamisessa tärkeänä komponenttina uskoa yhteisen menneisyyden sekä yhteisen eurooppalaisen vision olemassaoloon. (Hellström 2002: 3-4.)

Hellström (2002: 6) on kuitenkin huolissaan siitä, mitä tapahtuu, jos tavoiteltu yhtenäisyys heijastaa täysin yhteisön hegemonisia käsityksiä siitä, kuinka asioiden tulisi olla. Toisaalta voidaan kysyä, kuinka paljon erilaisuutta voidaan sallia ilman, että yhtenäisyys vaarantuu. Kysymykset ovat varsin oleellisia omassa työssäni, joka sivuaa vastaavia kysymyksiä siitä, ovatko EU maiden näkemykset niin erilaisia, että unionin yhtenäisyys vaarantuu.

Vastauksena Hellström (emt: 10-11) pohtii väitteitä, joiden mukaan yhtenäisyyden ja erilaisuuden välillä tasapainoilu muodostaa eurooppalaisen hengen ja edustaa kaikkea sitä, mitä eurooppalaisuus tarkoittaa. Se sekä säilyttää kansalliset identiteetit että laajentuu niiden yli. Vaikka erilaisuuteen perustuvan yhtenäisyyden lähestymistavassa yhtenäisyys hallitsisikin, se ei tarkoita välttämättä sitä, että yhteisö olisi seuraamassa kansallisvaltion kaltaista rakennusprosessia. Kuitenkin EU:n voi väittää kopioineen monia kansallisvaltion piirteitä – lipun, passin ja valuutan. Toinen kansallisvaltioille tyypillinen piirre, jota eurooppalaisuuteen kytkeytynyt yhtenäisyys erilaisuudessa -retoriikka edistää, on linkitys Euroopan maaperän ja eurooppalaisuuden olemuksen välillä, jolloin eurooppalaisuuden oletetaan tulevan luonnostaan Euroopan maaperällä asuville kansoille.

Hellström (2002: 12) kritisoi tätä piirrettä erilaisuuteen perustuvan yhtenäisyyden käsitteessä. Vaikka erilaisuuteen perustuva yhtenäisyys näyttää edustavan kosmopolitanistista visiota Euroopasta, se ei eroa välttämättä mitenkään ajatuksesta kansallisvaltion rakentamisesta. Hellström (em.) näkeekin siinä monia yhtäläisyyksiä kansallisen identiteetin konstruktion, sillä molemmissa esimerkiksi yhtenäisyys ilmaistaan yhden, varhaisen identiteetin käsitteen kautta ja kansa, alue ja kulttuurinen perintö yhdistetään yhteen kokonaisuuteen.

Tämän kansallisvaltion kaltaisen, homogenisoivan piirteensä vuoksi erilaisuuteen perustuvasta yhtenäisyydestä on olemassa monia variaatioita. Yksi näistä on *yhdessä erilaisuudessa* (together-in-difference). Se perustuu Iris Marion Youngin (2000: 214-217) mukaan ajatukseen, että *yhtenäisyys* ei ole lainkaan välttämätön pohja modernille pluralistiselle yhteisölle. Yhtenäisyyden sijasta Young edistää erilaisuuden politiikkaa, joka pyrkii tunnustamaan sosiaaliset ja kulttuuriset erot alueen kansojen kesken. Näin kansojen ei tule välttämättä jakaa samaa taustaa ja samoja ihanteita, vaan ne pyrkivät pikemminkin sopimukseen ja koalitioihin poliittisten ongelmien ratkaisemiseksi. Yhdenmukaistavan integraation käsityksen sijaan Young suosiikin käsitettä *yhdessä erilaisuudessa*. Kuitenkin myös Young painottaa, että tämänkaltaisen mallin toimimiseksi on tärkeää, että tietyllä alueella asuvat kansat jakavat käsityksen sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta.

Youngin mallia lähellä oleva näkemys on transversaalisen politiikan malli, joka kuitenkin katsoo kaikki muodot erilaisuuteen perustuvasta yhtenäisyydestä vääräksi. Nira Yuval-Davisin (1997: 125) mukaan myös transversaalisen politiikan mallissa pyritään katsomaan eroja pidemmälle ja löytämään samalla keinoja kollektiiviseen toimintaan. Yuval-Davis (em.) kuvaa transversaalisen politiikan pyrkivän toimimaan vaihtoehtona postmodernismin ja modernismin välillä käytävässä universalismi /relativismi dikotomiassa ja etsivän vastausta kysymykseen siitä, miten ja keiden kanssa meidän tulisi toimia, jos hyväksymme dekonstruktioiteorioiden väittämän ihmisten erilaisuudesta. Yuval-Davis (1997: 126) lainaa Stuart Hallia väittäessään, että kaikki identiteetti rakennetaan eroista. Tämä on tärkeä väite vastattaessa epäilyyn siitä, onko yhteistä EU-identiteettiä ylipäätään mahdollista rakentaa. Vaikka EU:n jäsenmaiden välisiä eroja voidaan pitää isoina, on poststrukturalistisesti ajateltuna kaikki identiteetit rakennettava, sillä kaikki ihmiset ovat erilaisia.

Erilaisuuteen nojaavan transversaalisen politiikan mallin perustana toimivasta kolmannesta keinosta on kirjoittanut myös Patricia Hill-Collins:

”Jokainen ryhmä puhuu omasta näkökulmastaan ja jakaa oman, puolueellisen tietonsa. Mutta koska jokainen ryhmä näkee oman totuutensa osittaisena ja tietämyksensä riittämättömänä [...] Puolueellisuus eikä universaalisuus on ehtona kuulluksi tulemisesta[...] ²⁴

Transversaalisen politiikan malli tekee siis dialogista tiedon perustan, jossa avaintermeinä käytetään ”juurruttamista” (rooting) ja ”vaihtamista” (shifting). Perusajatuksena on, että kaikki dialogiin osallistujat tuovat oman juurensa ja identiteettinsä mukaan samalla, kun yrittävät vaihtaa niitä asettumalla yksilöiden asemaan, joilla on eri jäsenyys ja identiteetti. Tämä ei tarkoita sitä että transversalismissa luovutaan omista juurista ja arvoista. Tämä ei ole tarpeen, sillä ihmiset oppivat muutenkin asettumaan muiden asemaan ja arvioimaan sitä sen omien standardien mukaan ilman vertailua tai aseman omaksumista. Tämänkaltaisissa koalitiioissa nähdään tärkeänä oman näkemyksen pitäminen sekä samanaikaisesti kunnioituksen ja empatian osoittaminen muille näkemyksille. Paikan vaihtaminen muiden kanssa ei myöskään homogenisoisi toisia, sillä kaikilla on omat asemansa ja näkemyksensä. Myös siinä tapauksessa, että heillä olisi samat juuret, he eivät ole neuvotteluissa yhtenä blokkina, vaan muiden samat näkemykset ja arvot jakavien seurassa. (Yuval-Davis 1997: 129-130) ²⁵

²⁴ “Each group speaks from its own standpoint and shares its own partial, situated knowledge. But because each group perceives its own truth as partial, its knowledge is unfinished [...] Partiality and not universality is the condition of being heard [...]”. Alkuperäislähde teoksessa Yuval-Davis (1997: 129).

²⁵ Myös Freedman (2001: 92) näkee tämänkaltaisen transversaalisen politiikan mallin hyväksi. Freedmanin mukaan myös feminismissä olisi tarpeellista omaksua tämänkaltaisen malli, jossa tiedostetaan sekä osapuolten eri näkemykset

Yuval-Davis (1997: 130-131) muistuttaa kuitenkin, ettei transversaalinen politiikka ole aina mahdollista, sillä ihmisten intressit eivät ole aina yhteen sovitettavissa. Nähdäkseni näin on myös EU:n yhteisen kannan muotoilemisessa prostituutiolainsäädäntöön. Vaikka feministien kehittämän transversaalisen mallin periaatteet kaikenlaisen syrjinnän poistamiseksi vaikuttavat lupaavilta, lienee transversaalisen politiikan mallia mahdotonta soveltaa tilanteessa, jossa syrjinnästä ei ole olemassa yhtenevää määritelmää. Erityisesti aikaisempi esimerkki Hollannin suhtautumisesta prostituutiolainsäädäntöön osoittaa mielestäni sen, kuinka kaukana jäsenmaiden näkemykset ovat toisistaan prostituution eri muotojen määrittelemisessä.

Molemmissa esittelemissäni malleissa on katsoakseni kuitenkin hyviä ja käyttökelpoisia ajatuksia, joita EU:ssa voidaan hyödyntää. Transversaalisen politiikan mallissa kolmas keino on nähdäkseni hyvä neuvottelutapa, sillä se auttaa osapuolia huomaamaan oman näkemyksensä osittaisuuden, ja olemaan avoimempi muiden tulkinnoille ja näkemyksille. Koska nähdäkseni tietty yhtenäisyys on kuitenkin tarpeen kaikenlaiselle poliittiselle toiminnalle, jonka pohjan liian suuri heterogeisuus vaarantaa, katson transversaalisen mallin tarvitsevan tiettyä pohjaa yhtenäisyydelle. Tämänkaltaisen pohjan tarjoaa erilaisuuteen perustuvan yhtenäisyyden malli, jota ei nähdäkseni tule ymmärtää ankarimmassa muodossaan eli kansallisvaltion rakentamisen kaltaisena prosessina. Katson EU:n vertaamisen kansallisvaltioon olevan erottelava prosessi, joka perustuu liikaa ulossulkemiselle. Paras lähestymistapa yhtenäisyyden ja erilaisuuden väliseen problematiikkaan lieneekin jokin näiden mallien välimuoto, jossa erilaisuuden kunnioittamista ei uhrata dominoivan homogenisoinnin luomiseksi ja päinvastoin.

4.2.2. Yhteiset intressit identiteetin konstruoinnin lähtökohtana

EU:n yhteisistä intresseistä ja identiteetistä käytävässä keskustelussa voi huomata monia poststrukturalismin ja feminismien välillä käytävän essentialismin debatin piirteitä²⁶. Kun jälkimmäisessä keskitytään siihen, kuinka naisille voidaan rakentaa yhteinen identiteetti poliittisen toiminnan pohjaksi, EU:n yhteydessä kysymys koskee EU:n kansojen yhtenäistä identiteettiä

---

että yhteiset päämäärät, joiden varaan kollektiivinen identiteetti rakennetaan. Näin feminismillä olisi mahdollisuus jatkaa muutokseen pyrkivänä poliittisena voimana. Yhteiseksi tavoitteeksi hän katsoo kaikenlaisen syrjinnän poistamisen, jonka varaan kollektiivinen identiteetti voidaan rakentaa. Hän jatkaa, että vaikka syrjinnän ja dominanssin muodot vaihtelevat ajan ja paikan mukaan, on mahdollista muodostaa yhteinen päämäärä niiden poistamiseksi. Samoin tulisi jatkaa kausaalisuuksien etsimistä yhteiskunnassa vallitsevan vallan epätasajaon selittämiseksi, vaikka postmodernismi ja poststrukturalismi ovat kritisoineet tämänkaltaisten kaiken kattavien dominoinnin ja vallan epätasapainon selittämiseen pyrkivien teorioiden mielekkyyttä.

²⁶ Feministisissä teorioissa kysymyksiä on tosin pohdittu lähinnä eroina naisten kesken sekä naisten ja miesten välillä, ei esimerkiksi EU:n kaltaisen instituution jäsenmaiden yhteydessä.

yhteisen toiminnan taustalla ja EU:n instituutioiden toiminnan oikeuttajana. Katson, että molemmissa keskusteluissa tulee kiinnittää huomiota ryhmien heterogeenisuuteen ja erilaisiin näkemyksiin. Näen kuitenkin, että heterogeenisuuden takana tulee olla jokin yhtenäisyys, jotta yhteinen poliittinen toiminta ongelman korjaamiseksi olisi mahdollista.

Yhteiset toiveet, utopiat ja intressit ovat ne, jotka voivat yhdistää muutoin heterogeenisen ryhmän ja antaa niille tarvittavan yhteisöllisyyden tunteen yhteisten toimien edistämiseksi. Möllers (2003: 25) puhuu EU:sta tässä yhteydessä *intressien yhteisönä* (community of interest), jossa yhteiset intressit auttavat yhteisen toiminnan toteuttamista. Kurikkala (2003: 20) muistuttaakin institutionaalisen identiteetin ja intressien olevan yhteenkietoutuneita. Nähdäkseni näkemystä ei kuitenkaan tule sekoittaa transversaalisen politiikan malliin, jossa yhteistä toimintaa luodaan pelkkien intressien avulla ja jossa kollektiivista identiteettiä ei katsota lainkaan tarpeelliseksi. Katsonkin, että tietty identiteetti vaatii pohjakeen muutakin kuin intressit, sillä yhteiset intressit eivät aina riitä antamaan identiteetille tarpeellista pohjaa.

Kuinka kollektiivista identiteettiä on käytännössä mahdollista luoda? Konstruktivist Alexander Wendtin (1999: 344-359) mukaan yksi kollektiivisen identiteetin syntymistä helpottava tekijä on toimijoiden välisen keskinäisriippuvuuden kasvaminen, jossa toimijoiden tulokset riippuvat toisten toimijoiden valinnoista. Keskinäisriippuvuutta voi kasvattaa muun muassa lisääntynyt kauppa maiden välillä. Sitä voidaan tuottaa myös symbolisesti, eli pyrkimällä luomaan jaettua merkitystä keskinäisriippuvuudelle. Jos jäsenten hyvinvointi ja tulevaisuus riippuu yhteisön hyvinvoinnista ja tulevaisuudesta, keskinäisriippuvuudessa oleville toimijoille voi myös muodostua yhteinen kohtalo. Yhteinen kohtalo on myönteistä muun muassa EU:n tapauksessa, jossa yhteisö hyötyy taloudellisesti yhdessä toimimalla. Keskinäisriippuvuuden ja yhteisen kohtalon erona on se, että ensimmäinen syntyy toimijoiden välisestä kanssakäymisestä, kun taas jälkimmäiseen vaikuttaa kolmas osapuoli. Kuitenkaan kollektiivisen identiteetin ei voi sanoa varmuudella olevan tuloksena kummastakaan. (em.)

Williamsin (2004: 185) lainaaman A. D. Smithin mukaan kollektiivisen identiteetin vaatima yhtenäisyys voi syntyä myös yhteisten arvojen monimutkaisten risteytymien kautta. Muina tällaisina keinoina hän näkee yhteiseen maantieteelliseen alueeseen yhdistetyt myytit ja tarinat yhteisestä alkuperästä, yhtenäisen, massoille suunnatun populaarikulttuurin sekä yhteisen talouden ja yhteiset lailliset oikeudet. Identiteettien näkeminen rakennettuna hylkää sen sijaan ajatuksen siitä, että identiteetin perustalla olisi jotkin luonnolliset erot, joiden varaan identiteetit voidaan rakentaa.

Katja Keisalan (2004: 134) lainaaman Tuija Pulkkisen mukaan identiteettien takana ei tulisi kuvitella olevan jotain mystistä, salattua luonnetta, joka on mahdollista vain tietyille yhteisölle. Sen ymmärtäminen, että kaikki identiteetit rakennetaan, ei tee identiteetistä yhtään huonompaa, vaan auttaa pikemmin pääsemään eroon ulossulkevista identiteeteistä.

Koen tämän ajatuksen sopivan hyvin yhteen myös poststrukturalistisen ajattelun kanssa, joka katsoo kaikkien identiteettien olevan rakennettavissa, vaikka jokaista yksilöä kohdeltaisiin erilaisena muista. Williamsin (2004: 185) lainaaman Hallin mukaan absoluuttisia identiteettejä ei ole olemassa, ja essentialististen näkemysten sijaan Hall suosii ajatusta, jonka mukaan identiteetit ovat jatkuvassa muutoksen tilassa.

Keskityn identiteettien konstruktion tarkemmin työn metodiosan teorian esittelyn yhteydessä. Tätä ennen pyrin kuitenkin tarkastelemaan sitä, mille intresseille identiteettiä on EU:ssa nähty rakennettavan. Lähden oletuksesta, että Euroopan identiteetillä on muukin pohja kuin yhteiselle alueelle kuviteltu myytti yhteisestä alkuperästä. Tässä yhteydessä ymmärrän EU:n identiteetiksi sen jäsenmaista erottuvan identiteetin, joka selkeästi kuvastaa sitä, minkälainen toimija EU on. Mitkä ovat sen arvot? Miten se näkee suhteensa jäsenmaihin? Miten se pyrkii säännöstelemään jäsenmaiden kansalaisten elämää?

4.3. NÄKEMYKSIÄ EU:N KOLLEKTIIVISESTA IDENTITEETISTÄ

EU:n yhteydessä identiteettikysymykset ovat relevantteja sekä yksilöiden ja ryhmien suhtautumisessa EU:hun että EU:n kollektiivisen identiteetin kannalta muita globaaleja toimijoita kohtaan. Nämä kaksi EU-identiteetin merkitystä liittyvät toimijuuteen eri tavoin: EU:hun identifioituminen koskettaa EU:n toiminnan sisäistä legitimitettä²⁷ ja unionin kollektiivinen identiteetti on tärkeä aspekti EU:n läsnäolossa²⁸, joka muokkaa käsityksiä ja toimintaa unionin ulkopuolisia kohtaan. Jälkimmäisellä aspektilla on myös sisäistä vaikutusta, sillä se pitää sisällään ne kriteerit, joiden avulla unionin yhteenkuuluvuutta luodaan. (Bretherton & Vogler 1999: 223.)

---

²⁷ Tämä sisältää yrityksen syventää Euroopan kansalaisten yhteenkuuluvuuden tunnetta unioniin. Kysymys sisältää debatin muun muassa siitä, onko EU:n kansansuosion puute este sen toimijuudelle. (Bretherton & Vogler 1999: 223.) Koska tässä työssä painopiste on kuitenkin EU:n kollektiivisen identiteetin rakentamisella instituution sisällä, en käsittele demokratiavajeesta käytävää debattia.

²⁸ Brethertonin ja Voglerin (1999: 33) mukaan toimijuus ja läsnäolo ovat erotettavissa toisistaan, sillä toimijuus liittyy enemmän kykyyn toimia ja läsnäolo on ennakkoehto toimijuudelle. Jotta toiminta ja vaikutus ympäröivään maailmaan ovat mahdollisia, tulee ensin olla olemassa ja läsnä.

EU:n toimijuudella onkin merkitystä paitsi sen sisäisiä kykyjä ajatellessa myös tehtäessä unionista tunnistettava toimija maailman näyttämöllä (Williams 2004: 170).

Minkälaisena kansainvälispoliittisena toimijana EU sitten on nähty? Vaikka yleensä ollaan samaa mieltä siitä, että EU:ta pidetään merkittävänä toimijana globaalissa poliittisessä järjestelmässä, on Euroopan unionin luonne ikuisuuskysymys. Bretherton ja Vogler (1999: 1-2) ovat kuvanneet EU:ta ensimmäiseksi postmoderniksi kansainvälisen politiikan toimijaksi. He määrittävät EU:n yksinkertaisesti eräänlaiseksi hallintojärjestelmäksi, jonka poliittiset toimenpiteet ovat samalla tavalla analysoitavissa ja arvioitavissa kuin sisäpolitiikka. Myös Haasin (1968: 159) mukaan hallinnon ylikansallinen malli alueellisella tasolla muistuttaa hallitusta teollisen valtion tasolla kaikissa muodoissaan perustuslakia lukuun ottamatta. Ylikansallisuus on näkemyksen mukaan sopiva alueellinen vastine valtiolle, joka ei ole enää kykenevä täyttämään hyvinvointivaltion päämääriä omien rajojensa sisällä keskinäisriippuvuuden ja tasa-arvoisuuden aikakaudella.

Brethertonin ja Voglerin (1999: 1-2) näkemyksen mukaan toimijuuden²⁹ voi ajatella muodostuvan sisäisten poliittisten tekijöiden ja ulkopuolisten käsitysten ja oletusten välisestä vuorovaikutuksesta, minkä vuoksi myös EU:ta tarkastellessa tulee ottaa huomioon niiden kolmansien osapuolten odotukset, jotka toimivat läheisesti EU:n kanssa. Kurikkala (2003: 44) kuitenkin muistuttaa, ettei toimijuus tarkoita samaa kuin koherentti identiteetti. Identiteetti on merkityksen perusta ja kykenevä reflektointiin ja tulkitsemiseen, kun taas toimijuus liittyy rooleihin, jotka järjestävät toimintaa. Toimijuus ei myöskään vaadi eriteltävissä olevaa identiteettiä, vaikka se tarjoaakin identiteetille pinnan, jolle se voi heijastaa toimintaansa ja vuorovaikutustaan. Toisin sanoen identiteetti on muoto ja toimijuus on funktio.

4.3.1. EU taloudellisena toimijana

EU:n yhteydessä on usein puhuttu siitä, että EU:n identiteetti perustuu täysin taloudellisille intresseille. EU:n onkin viitattu olevan taloudellinen jättiläinen, mutta poliittinen kääpiö (Keisala 2004: 7). Näissä ”EU-skeptisissä” näkemyksissä kansallinen identiteetti nähdään tärkeänä tekijänä legitimitetin myöntämisessä hallituksen instituutioille. Valtion auktoriteetin katsotaan kumpuavan yhteisestä identiteetistä, josta myös yhteiset intressit saavat alkunsa.

---

²⁹ Bretherton ja Vogler (1999: 9.) esittävät viisi vaatimusta toimijuudelle kansainvälisessä politiikassa: sitoutuminen jaettuihin arvoihin ja periaatteisiin, kyky formuloida koherentteja toimenpiteitä, kyky aloittaa kansainvälisiä neuvotteluja, päästy poliittisiin instrumentteihin ja päätösprosessin legitimitetti.

Feministit ovat yksi ryhmä, jotka ovat syyttäneet EU:ta liikaa taloudelliseen puoleen keskittymisestä. Samoin Gusztáv Kosztolányi (2000) myöntää kysymyksen siitä, mitä EU:n identiteetti pitää sisällään, olevan oikeutettu. Onko se muuta kuin lainsäädäntöelin, joka täytyy hyväksyä, jotta jäsenyys EU:ssa olisi mahdollista? Kosztolányi (2000) huomauttaa kuitenkin, että EU:n taloudelliseen rooliin keskittyessä EU:n pyrkimykset kansalaisten hyvinvoinnin parantamiseksi jäävät usein huomiotta. Yhtenä tällaisena taloudellista lainsäädäntöä täydentämään pyrkineenä esimerkkinä hän mainitsee EU:n perusoikeuskirjan, joka ilmentää paitsi hauraita yhteisiä arvoja myös EU:n halua alkaa muokata omaa, kollektiivista identiteettiään globaalina toimijana.

Ian Manners (2002: 244) näkee, että varsinkin sodan jälkeisenä aikakautena EU:n identiteetin perustuminen pelkkään taloudelliseen hallintoon ei ole riittävää. Vaikka Williamsin (2004: 178) mukaan Kööpenhaminan julistuksessa eurooppalaisesta identiteetistä yhteiset markkinat nähtiin olennaisena osana eurooppalaista identiteettiä, esimerkiksi Haas (1968: 149-151) katsoo, ettei EU koskaan ole ollut pelkkä taloudellinen toimija, sillä taloudellista ei ole mahdollista erottaa poliittisesta toiminnasta. Haas (em.) näkee alueellisen hallinnon uudessa Euroopassa institutionaalisenä ja poliittisena tunnustuksena yhteiskuntien suuresta muutoksesta vuoden 1945 jälkeen. Haas viittaa tähän termillä ylikansallisuus (supranationality), jonka hän erottaa sekä federalismista että läheisestä hallitusten välisestä yhteistyöstä.

Vaikka myös Haas (1968: 152-153) mainitsee päätöksenteon kontekstin Euroopan integraatiossa olevan taloudellinen, yhteiskunnallinen ja tekninen, hän huomauttaa, ettei ylikansallista päätöksentekoa tule pitää toissijaisena. Ylikansallisuus on oleellista, sillä taloudellisilla ja yhteiskunnallisilla kysymyksillä on taipumus ”läikkyä yli” (spill over) muille politiikan alueille. Kaikki taloudelliset kysymykset saavat alkunsa poliittisista pyrkimyksistä ja vahvistavat niitä samalla entisestään. Haas (em) painottaa poliittisen epäsuoraa vaikutusta taloudellisen kautta, sillä täysin taloudellisilla kysymyksilläkin on aina poliittinen tarkoituksensa. Näin ollen esimerkiksi naiskauppaa ja pakkoprostituutiota koskevat kysymykset voidaan nähdä alana, jolle EU:n mielenkiinto on ”läikkynyt”. Ne ovat läheisessä riippuvuudessa esimerkiksi talouskysymysten (harmaa talous) ja turvallisuuskysymysten (kansainvälinen rikollisuus) kanssa.

4.3.2. Neofunktionalistinen näkemys

Haasin (1968: 152-153) mukaan ylikansalliset päätökset eroavat suuresti federaalisten ja hallitusten välisen päätösten normeista. Hallitusten välisissä neuvotteluissa eri näkemysten välinen kompromissi saadaan aikaan alhaisimman yhteisen nimittäjän tasolla, mikä tarkoittaa sitä, että vähiten yhteistyöhaluinen osallistuja määrittää kompromissin rajat. Federaalisessa järjestelmässä yksinkertainen enemmistö päättää konfliktitilanteet. Ylikansallisissa järjestelmissä sen sijaan kompromissin saavuttaminen sisältää usein erojen erottamisen (splitting the difference) osanottajien viimeisten ehdotusten välillä. Tärkeämpää Haasin mukaan on kuitenkin yhteisten intressien ylentäminen (upgrading common interest), jota harjoitetaan, jos osanottajilla on vaikeuksia sopia yhteisistä toimenpiteistä. Eroista huolimatta yhteisten intressien ylentämisen avulla osallistujat sopivat yhteisen kannan hyödyllisyydestä, jotta muut niiden väliset keskinäisriippuvaiset näkökannat saataisiin turvattua. Tämän vuoksi osallistujat pyrkivät tekemään myönnytyksiä asiaan liittyvillä alueilla, mutta kuitenkin sen kontekstin ulkopuolella, josta ollaan eri mieltä.

Prostituutioon ja naiskauppaan liittyvissä kysymyksissä voidaan nähdä merkkejä hallitusten välisestä päätöksenteosta, jossa Hollanti vähiten yhteistyöhaluisena määräsi sen, kuinka asian käsittely jatkuu tulevaisuudessa. Kuitenkin kysymyksen ympärillä käydyt neuvottelut ja ongelmaan jo aikaansaadut muutokset antavat viitteitä siitä, kuinka ylikansallisuus toimii. Vaikka prostituutiokysymyksessä ei saavutettu yhteistä näkemystä, sovittiin yhteisen kannan muodostamisesta muissa asiaan liittyvissä kysymyksissä, eli tässä tapauksessa esimerkiksi naiskaupassa, kansainvälisessä rikollisuudessa ja maahanmuutossa.

Tämä esimerkki ja Haasin (1968: 152-153) näkemys osoittavat, että on väärin väittää, että kriteerit, joilla poliittisia toimenpiteitä tehdään, eivät olisi enää kansallisia, vaan niiden sijaan olisi olemassa myös Euroopan yhteisön näkemys. Haas (em.) väittää, että objektiivisessa mielessä yhteistä Euroopan yhteisön näkemystä ei voida erottaa, jos sillä tarkoitetaan vapaaehtoista kansallista alistumista toimeenpanoelinten määrittämille yhteisille intresseille. Sen sijaan on huomattavissa kumulatiivinen intressien mukauttamisen kaava, jossa osallistujat pidättäytyvät käyttämästä veto-oikeutta ehdotuksiin ja pyrkivät sen sijaan saavuttamaan yhteisymmärryksen yhteisiä intressejä ylentämällä. Neofunktionalismin mukaan yhteistyön puitteet eivät rakennukaan hetkessä yhteisen suunnitelman perusteella, vaan ne rakennetaan konkreettisilla toimilla, jotka syventävät jäsenten välistä yhteenkuuluvuutta. (Kurikkala 2003: 37).

Myös Diez (2005: 8) katsoo, että eurooppalainen tukeutuminen kansainväliseen lakiin näyttää paradoksaalisesti valtio-orientoituneelta postsuvereenina aikakautena, sillä kansainvälinen laki perustuu edelleen suurelta osin valtioihin kansainvälisen politiikan perusyksikköinä. Kuitenkin kansainvälisen lain seuraaminen voidaan nähdä vain yhtenä askeleena EU:n oman historian ja identiteetin rakentamisessa.

Haasin (1968: 158) mukaan integraatio tarkoittaa prosessia, jossa erilaisissa kansallisissa puitteissa operoivat poliittiset toimijat saadaan vakuuttamaan lojaalisuutensa, odotustensa ja toimintansa suuntaamisesta uuteen ja laajempaan keskukseseen, jonka instituutioilla on kansallisvaltioita suurempi juridinen oikeus. Haasin näkemyksen mukaan prosessi oli helpompi saavuttaa Euroopassa, jossa varsinkin sodan jälkeen jaettiin yhteinen historia ja demokraattiset arvot. Integraation tarkoitusta Euroopassa Haas (em.) vertasi pyrkimykseen edistää kaikkien yhteisiä tavoitteita. Tätä Haas vertaa piirakkaan, josta ei ollut tarkoituksena enää jakaa samansuuruiset palat kaikille, vaan sen sijaan suurentaa kaikkia hyödyttävän piirakan kokoa.

Haas (1968: 161) kirjoittaa myös, että vaikka yliläikkymisen (spill-over) prosessi olettaa EU:n jäsenmaiden jatkuvasti sitoutuvan integraatioprosessiin, se ei edellytä jäsenmailta innostusta kaikilla yhdentymisen aloilla, vaan ottaa annettuna tiettyjen integraatioprosessin asioiden vastustamisen. Integraation syveneminen riippuukin integraatioprosessin eri vaiheille annetusta tuesta, joka perustuu jäsenmaiden olettamalle, integraation mukana saatavalle yhteiselle hyödyille. Kurikkalan (2003: 14) mukaan neofunktionalismi olettaakin poliittisen yhdentymisen olevan mahdollista ilman osallistujien identtisiä näkemyksiä tulevaisuudesta. Kasvava keskinäisriippuvuus voi johtaa myös toimijoiden arvojen lähestymiseen, mikä osaltaan edesauttaa kollektiivisen identiteetin muodostumista (Wendt 1999: 357). Keskinäisriippuvuus yksin ei riitäkään antamaan kattavaa kuvaa EU:n roolista kansainvälisessä politiikassa, vaan EU:hun on liitetty myös muita ominaispiirteitä, johon siirryn seuraavassa alaluvussa.

4.3.3. EU normatiivisena valtana

EU:ta ei ole nähty uudenaikaisena toimijana ainoastaan sen institutionaalisen rakenteen vaan myös sen ulkosuhteiden vuoksi. Muun muassa EU:n perustuslailliset normit määrittävät EU:n kansainvälistä identiteettiä. Demokratian, oikeudenmukaisuuden ja ihmisoikeuksien kunnioittamisen periaatteet

tuotiin julki jo vuoden 1973 Kööpenhaminan julistuksessa eurooppalaisesta identiteetistä, vaikka monet näistä normeista vahvistettiin vasta Maastrichtin sopimuksessa. (Manners 2002: 241.)

Se, että EU nähdään erilaisena kansainvälisenä toimijana ja uudenlaisen vallankäytön edustajana on laajasti hyväksytty näkemys (Diez 2005: 1). Brethertonin ja Voglerin lisäksi myös Robert Cooper (1996: 23, 34-39) määrittää Euroopan ja EU:n sen ytimessä hyväksi esimerkiksi rauhanomaisesta postmodernista maailmasta. Hän näkee Euroopan tehtäväksi suojella ja laajentaa postmodernia turvallisuusjärjestelmää ja edistää sen pohjana olevia arvoja unohtamatta sitä, että turvallisuus on paremmin saavutettavissa yhteistyöllä kuin kilpailulla.³⁰

Tämänkaltaiseen, kollektiivisen identiteetin syntymiseen tähtäävien yhteisten arvojen levittämiseen voi vaikuttaa lähinnä retorisella toiminnalla. Tällöin oletuksena on se, että sosiaalinen maailma koostuu jaetuista merkityksistä, joita voidaan manipuloida retorisella toiminnalla. Kollektiivisten identiteettien tullessa kyseeseen Elshainin (1991: 350) mukaan meidän tuleekin keskittyä siihen, mikä hallitsee poliittista retoriikkaa. Muita oleellisia kysymyksiä ovat muun muassa se, kuinka yhteisön jäsenet jäsentävät itsensä suhteessa muihin ja se, mikä yhteisön kollektiivisen identiteetin merkitys on valtioiden välillä. Esimerkkinä Elshain mainitsee amerikkalaisten kansainvälisen toiminnan, joka usein verhoetaan ihmisoikeusdiskurssiin ja Yhdysvaltain vastuuseen ylläpitää normatiivista näkemystään poliittisista suhteista.

Thomas Diez (2005: 7-9) näkee myös suurimman osan EU-politiikoista edistävän diskurssia, joka esittää EU:n normatiivisena valtana. USA:han verrattuna Diez pitää EU:ta kuitenkin erilaisena normatiivisena valtana nähden USA:n lähinnä varoituksena siitä, kuinka normatiivinen valta muuttuu, jos sotilaallisesta vallasta tulee yhtä tärkeä. Diezin (2005: 6) lainaama Robert Kagan on yhtynyt väitteeseen rinnastamalla hobbesilaisen realismin USA:n sotilasvaltaan ja Kantilaisen sotilaallisia keinoja välttelevän idealismin Eurooppaan juurtuneisiin pasifistisiin arvoihin väittäen USA:n ja Euroopan elävän kahdessa eri maailmassa. Diez (emt: 4) ei kuitenkaan katso normatiivisen vallan sulkevan muita vallan muotoja ulkopuolelle. Näin ollen esimerkiksi taloudellinen valta voi tukea normatiivista valtaa sillä ehdolla, ettei sitä voida johtaa suoraan taloudelliseen tai poliittiseen valtaan, jos sitä halutaan tarkastella omana kategorianaan.

---

³⁰ Cooperin (em.) tavoitteena ei ole kuitenkaan täysi pasifismi, vaan hän näkee sen jopa yhtenä postmodernin maailman suurimmista uhista. Cooperin näkemyksissä sotilaallinen voima on oleellinen osa Eurooppaa kunhan postmodernin ulkopuolella on jäänteitä modernista ja ”premodernista”.

Thomas Diez (2005) näkee termin *normatiivinen valta* olevan osuvampi kuvaamaan EU:ta kuin termin siviilivalta³¹. Normatiivisen vallan kannattajien näkemyksen mukaan EU:sta tekee erilaisen toimijan kansainvälisessä politiikassa se, että EU ei tavoittele ensisijaisesti geopoliittisia intressejä tai luota sotilaalliseen voimaan kansainvälisiin suhteisiin vaikuttaessaan.³² Sen sijaan EU sitoo itsensä kansainvälisiin normeihin ja edistää arvoja kansainvälisten instituutioiden ja bilateraalisten ja multilateraalisten puitteiden avulla.³³

Ian Mannersin (2002: 238-240) mukaan EU:n ulkopoliittinen rooli on mahdollista ymmärtää paremmin, jos keskitytään EU:n kansainvälisen identiteetin ideatonaaliseen vaikutukseen sen sijaan, että pysyttäisiin debatissa EU:sta joko siviili- tai sotilasvaltana. Manners määrittelee normatiivisen vallan käsitteen toimivan ajatusten ja mielipiteiden avulla. Hän näkee normatiivisella vallalla olevan kyvyn muokata käsityksiä siitä, mikä on normaalia. Normatiivista valtaa pystytään mittaamaan sillä vaikutuksella, mikä sillä on muiden toimijoiden käytökseen. Tämänkaltaisina muina toimijoina voidaan EU:n yhteydessä pitää muun muassa kansallisvaltioita.

Manners (em.) käyttää EU:n yhteydessä kuitenkin nimitystä valta toimijan sijasta, sillä hän ei halua ottaa kantaa siihen, voidaanko EU:ta pitää kansainvälisenä toimijana vai ei. Sillä, onko EU itsenäinen toimija vai ei, ei ole hänen mukaansa mitään tekemistä sen kanssa, että EU:lla on vaikutusvaltaa.³⁴ Normatiivinen valta ei kuvaakaan vain tietynlaisia kansainvälisen politiikan toimijaa, vaan se merkitsee myös suhdetta eli EU:n valtaa muokata muiden arvoja.

EU:n normatiivinen pohja ei kuitenkaan vielä tee siitä normatiivista valtaa. Jotta voitaisiin väittää EU:n myös toimivan normatiivisen vallan tavoin, tulee tutkia sitä, kuinka EU:n normeja edistetään. Manners (2002: 244-245) tutkii tätä kuuden eri tekijän kautta, jotka ovat normien yleinen ja tiedollinen sekä niiden menettelytapojen leviäminen, normien siirto, normien avoin leviäminen sekä

---

³¹ Ajatus kansainvälisesti toimivasta normatiivisesta vallasta ei ole uusi. Mannersin (2002: 239) mukaan jo Carr erotteli vallan taloudelliseen valtaan, sotilaalliseen valtaan ja mielipidevalttaan. Vastaavia viittauksia normatiivisesta vallasta voi löytää myös Galtungilta. Siviilivalta-termiä on puolestaan käytetty erityisesti erotteluun sotilasvallan käsitteestä. Käsitteet siviilivalta ja normatiivinen valta ovat hyvin lähellä toisiaan, ja siviilivallan voi käsittää yhtenä normatiivisen vallan muotona, jonka perusajatuksena ovat tietyt siviilinormit. (Diez 2005: 4-5.) Manners (2002: 239) näkee käsitteet kuitenkin erillisinä. Hän pitää siviilivallan käsitettä riittämättömänä, sillä se keskittyy Mannersin mukaan liikaa keskusteluun EU:n toimijuudesta.

³² Tosin todisteita EU:n kehittymisestä sotilasvallaksi on olemassa. Näistä tärkein on kenties yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka, josta sovittiin vuonna 1999 (Manners 2002: 237).

³³ EU:n normatiivista pohjaa on kehitetty jo yli 50 vuoden ajan eri sopimuksilla ja julistuksilla. Tässä kehityksessä on löydettävissä viisi ydinnormia, joille EU:n normatiivinen toimijuus perustuu: rauha, vapaus, demokratia, lain kunnioitus ja ihmisoikeudet. (Manners 2002: 242.)

³⁴ Normatiivisen vallan käsitteen kehittäminen johtuu siitä ongelmasta, että EU ei ole valtio. Koska ulkopoliitiikka on normaalisti valtion toimeen kuuluva ala, EU:n toimijuus tarkoittaisi tässä sitä, että sillä on valtionkaltaisia ominaisuuksia. (Manners 2002: 239.)

kulttuurinen suodattaminen. Oman aiheeni kannalta näistä ovat tärkeimpiä kaksi ensimmäistä, jonka mukaan yleisesti normit leviävät tahattomasti muille toimijoille EU:n julkilausumien ajatusten avulla ja tiedollisesti esimerkiksi harkituissa julkilausumissa.³⁵

Diez (2005: 3) kuitenkin muistuttaa, että on mahdotonta empiirisesti todistaa normien vaikutus muiden tekijöiden joukosta. Siksi keskustelu Euroopan normatiivisesta vallasta ei keskity niinkään siihen, onko EU:n politiikalla normatiivista valtaa, vaan siihen, toimiiko EU normatiivisen vallan tavoin. Mannersin (2002: 245-246) empiiriset todisteet EU:n normatiivisen vallan luonteesta perustuvat EU:n tavoittelemille poliitikoille, kuten kuolemantuomion maailmanlaajuiselle poistamispyrkimykselle 80-luvulta alkaen.

Normatiivisen EU:n tarkoituksena ei tulekaan tässä yhteydessä pitää pelkästään ihmisoikeuksien levittämistä, sillä vaikka se yrittää muuttaa muita edistämiensä normien kautta, EU luo samalla omaa identiteettiään. Kurikkalan (2003: 19) mukaan kansainvälisten toimijoiden olemuksen muokkaavatkin juuri identiteetti, arvot ja normit. Tämän kuvan edistäminen ei ole vain ehtona muiden toimijoiden myöntymisestä EU:n edistämiin normeihin, vaan se on myös EU:n identiteetin rakentamista muiden mielikuvaa vasten. Tällä on merkitystä myös tutkittaessa sitä, kuinka EU:n toimenpiteet ja säännöt kohtelevat muita ja kuinka EU tarkkailee omia normiensa noudattamista. Tässä mielessä diskurssi EU:sta normatiivisena valtana rakentaa EU:n kuvaa itsestä. Diez (2005: 2) ehdottaakin, että EU:n tuottama diskurssi itsestään normatiivisena valtana olisi ainoa identiteetin muoto, josta EU:n sisällä toimivat toimijat voivat olla yhtä mieltä.

Ennen kuin lähdän tutkimaan sitä, minkälaisia identiteetin ja toimijuuden muotoja EU:lle on erotettavissa oman aineistoni perusteella, tarkastelen seuraavassa luvussa tarkemmin identiteetin rakentumista diskursseissa sekä identiteettien arvojen ja normien avulla tapahtuvaa vallankäyttöä. Kiinnitän tässä yhteydessä huomiota sekä identiteetin rakentumiseen että siihen, kuinka muille on mahdollista luoda tiettyjä toimijuuksia. Lisäksi perehdyn kielen tarkoitukseen sosiaalisen todellisuuden luomisessa ja eri totuuden versioiden välittämisessä.

---

³⁵ Menettelytavat leviävät EU:n ja kolmannen osapuolen institutionalisoidun suhteen, kuten esimerkiksi alueiden välisen yhteistyösopimuksen myötä. Normien siirto tapahtuu EU:n vaihtaessa tuotteita, käydessä kauppaa tai antaessa avustuksia kolmansille osapuolille. Avoin normien siirtäminen puolestaan pitää sisällään EU:n fyysisen läsnäolon avulla tapahtuvan normien siirtämisen kolmannelle osapuolelle, jonka alueella se on. Kulttuurisella suodattamisella taas tarkoitetaan tiedon muodostamisen ja yhteiskunnallisen ja poliittisen identiteettien välisen vuorovaikutuksen myötä tapahtuvaa normien oppimista, hylkäämistä tai omaksumista. (Manners 2002: 244-245.)

5. DISKURSSIANALYYSIN VÄLINEET

Diskurssitutkimuksia on tehty aktiivisesti viime vuosina kansainvälisen politiikan alalla varsinkin poststrukturalistien, postmodernistien, feministien ja sosiaalikonstruktivistien³⁶ taholta.

Diskurssianalyysi tutkii sitä, miten tekstuaalisten ja sosiaalisten prosessien keskinäisriippuvuus vaikuttaa ajatteluun ja toimintaan. (Milliken 1999: 225.) Diskurssianalyysi ei ole selkeärajainen tutkimusmenetelmä, vaan väljä teoreettinen viitekehys, jonka puitteissa on mahdollista soveltaa monia erilaisia tutkimuskeinoja. Se pitää kuitenkin sisällään lähtökohtaiset oletukset kielen käytön sosiaalista todellisuutta rakentavasta luonteesta, useiden rinnakkaisten ja kilpailevien merkityssystemien olemassaolosta, merkityksellisen toiminnan kontekstisidonnaisuudesta, toimijoiden kiinnittymisestä merkityssysteemeihin ja kielen käytön seurauksia tuottavasta luonteesta. (Jokinen & al. 1993: 17- 18.)

Se, mikä metodi tutkimukseen soveltuu parhaiten, riippuu paitsi tutkimuskysymyksestä myös tutkimuksen teoriasta, jonka rakenteeseen ja oletuksiin metodi on aina joko suoraan tai epäsuorasti sidottu (Titscher & al 2000: 5). Diskurssianalyysi tukee työntekijän teoreettisena viitekehysenä toimivaa feminististä poststrukturalismia, sillä konstruktivismin tavoin feminismi jakaa käsityksen todellisuuden rakentumisesta eli muotoutumisen ontologiasta (the ontology of becoming) (Locher & Prügl 2001: 111)³⁷. Siinä missä feministinen poststrukturalismi näkee todellisuuden saavan muotonsa ihmisten välisessä kanssakäymisessä, diskurssianalyysi antaa keinon tutkia todellisuuden rakentumisprosessia. Erityisesti kriittinen diskurssianalyysi vaikuttaa tutkimukseeni hyvältä lähtökohdalta, sillä kriittiselle diskurssianalyysille on ominaista paitsi vallan ja kielen suhteen tutkiminen myös julkituotu emansipatorinen intressi, joka soveltuu hyvin esimerkiksi sukupuolten välisen epätasa-arvon tarkasteluun (Leiwo & Pietikäinen 1996: 105-106).

Tiiviin ja käyttökelpoisen määritelmän diskurssista voi löytää esimerkiksi Ian Parkerilta (1992: 5), joka käsittää diskurssin ”*joukoksi lausuntoja, joka konstruoi objektin*”.³⁸ Diskurssien avulla operoiva diskurssianalyysi perehtyykin kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan

---

³⁶ Diskurssianalyysi jakaa sosiaalisen konstruktionismin kanssa kiinnostuksen sosiaalisen todellisuuden rakentamisesta. Molemmat keskittyvät tekstien ja / tai puheen tutkimiseen, jossa tekstit otetaan tutkimuskohteiksi sellaisenaan eikä niiden takaa yritetä löytää yhtä ainoata totuutta. (Jokinen 1999: 38.)

³⁷ Locher ja Prüglin (2001: 111) mukaan eroina feminismin ja konstruktivismin välillä on kuitenkin se, että useimmat feministit näkevät sukupuolen ja vallan konstruktioprosessin olennaisina osina, kun taas suurin osa konstruktivisteista pitää valtaa tämän prosessin ulkopuolisena tekijänä. Lisäksi konstruktivistien on nähty ylenkatsoen postpositivistisen epistemologian sovellukset, kun taas feministeille kysymys siitä ”kuka tietää?” on tärkeä.

³⁸ ”a system of statements which constructs an object”. Foucaultin (1972: 117) vastaava, mutta pidempi määritelmä kuvaa diskurssin joukoksi lausuntoja, jotka kuuluvat samaan diskursiiviseen muodostelmaan. Tällä hän tarkoittaa sitä, että diskurssi ei muodosta yhtenäistä retorista tai muodollista yksikköä, vaan muodostuu rajoitetusta määrästä lausuntoja, joita voidaan määritellä tietyin olemassaolon ehdoin.

tutkimiseen, jossa analysoidaan sosiaalisen todellisuuden tuottamista erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä. Sanoista koostuvan kielen lisäksi myös muuta merkityksiä kantavaa toimintaa ajatellaan kielenkäyttönä. Puheet ja teot eivät olekaan diskurssianalyysissä toistensa vastakohtia, vaan molempia pidetään osana toimintaa, joka muokkaa sosiaalista todellisuutta. (Suoninen 1999: 19.)

Työn metodologinen oletus onkin, että EU rakentaa sekä kielen tuottamisen kautta että teoillaan sosiaalista todellisuutta ja identiteettiään. EU:n tuottaman diskurssin kautta unioni luo paikkaansa kansainvälisenä toimijana. EU:n identiteetin voikin tämän ajatuksen perusteella nähdä pikemminkin tietoisesti tehtynä kuin tietyn valmiin identiteetin löytämisenä ja omaksumisena.

Tutkielmassani tulen tarkastelemaan ihmis- ja naiskauppaan liittyviä asiakirjoja ja niiden kautta kielenkäytön merkitystä EU:n identiteetin rakentamisessa, eli EU:n identiteetin sosiaalista konstruktiota unionin laatimissa päätöslauselmissa ja sopimuksissa. Koska työni toinen tutkimuskysymys liittyy naiskauppaan, tarkastelen sopimuksista lisäksi sitä, kuinka kielen avulla tuotetaan paitsi toiminnan subjektit myös niihin suhteessa olevat objektit, eli tässä tapauksessa naiskaupan toimijat. Tässä yhteydessä kiinnitän huomiota erityisesti siihen, kuinka sopimuksissa rakennetaan kuvaa naiskaupasta, sen syistä ja seurauksista ja siitä, minkälaisia mahdollisia valtasuhteita EU:n ja muiden toimijoiden välille naiskauppaa ja prostituutiota koskettavien sopimusten perusteella rakentuu.

Naiskauppaan johtavien syiden miettimisen yhteydessä lienee hyväksi muistaa Jean Bethke Elshstainin (1991: 340-341) jaottelu, jonka mukaan naisten ongelmien yhteiskunnassa on nähty kumpuavan joko a) naisesta tai miehestä itsestään b) naisten ja miesten välisistä suhteista c) yksilön ja makrotason rakenteiden välillä sijaitsevista erilaisista ala-järjestelmistä tai d) itse makrorakenteesta tai taloudellisista ja poliittisista rakenteista. Se, mikä nähdään tärkeänä tasa-arvoisuuden takaajana naisille, vaihtelee sen mukaan, mihin ongelma sijoitetaan. Näin esimerkiksi kapitalistiseen yhteiskuntaan juurensa juontavat ongelmat vaativat eri toimenpiteitä kuin miesten sovinnistisuudesta johtuvat ongelmat (em.) EU:n tarkastelun yhteydessä tämä tarkoittaa siis sitä, että se, mikä EU näkee oleelliseksi naiskaupan vastaisissa toimissa antaa kuvan myös siitä, mihin se sijoittaa naiskauppaa luovat ongelmat.

Koska Foucault'a ohjenuoranaan pitävän Weedonin feministinen poststrukturalismi tutkii diskursseja enemmän yleisellä ja abstraktilla tasolla eikä tarjoa mitään käytännön keinoja

diskurssien analysointiin, käytän myös muita metodologisia apuvälineitä kuten Arja Jokisen, Kirsi Juhilan ja Eero Suonisen teoksia diskurssianalyysistä, jotka perustuvat sekä Foucault-vaikutteiseen kriittiseen tutkimukseen että brittiläiseen diskurssianalyttiseen suuntaukseen, joka on kehittynyt sosiaalipsykologien, psykologien ja tieteen tutkijoiden yhteistyönä. Käytännön analyysiosassa sovellan lisäksi Jennifer Millikenin näkemyksiä poliittisesta diskurssianalyttisestä tutkimuksesta.

5.1. KRIITTINEN DISKURSSIANALYYSIN METODINA

Kriittinen diskurssianalyysi on yksi diskurssianalyttinen tutkimussuuntaus. Kriittistä diskurssianalyysyä ei tule kuitenkaan tarkastella yhtenä koherenttina tai homogeenisenä tutkimusmetodina, vaan pikemminkin yleisenä teoreettisena taustana (Titscher & al. 2000: 144). Vaikka diskurssianalyysi ei tuota konkreettisia vastauksia tieteellisen tutkimuksen ongelmiin eikä näin anna suoria keinoja esimerkiksi prostituutioon liittyvän naiskaupan poistamiseksi maapallolta, on sen avulla mahdollista paljastaa tekstin taustalla olevat valinnat, joiden avulla tekstiä voidaan tulkita. Kriittinen diskurssianalyysi on dekonstruoivaa lukemista ja ongelman tai tekstien tulkitemista. Koska postmodernit teoriat näkevät kaikki tulkintoina todellisuudesta, nähdään myös itse todellisuus tekstinä. Nimi diskurssianalyysi tuleekin siitä, kuinka jokainen teksti on ehdollistettu ja muodostunut tiettyssä diskurssissa. Se mahdollistaa meitä ymmärtämään sen, että sekä ongelman olemus että sen ratkaisu on niissä oletuksissa, jotka mahdollistavat ongelman olemassaolon. Diskurssianalyysin avulla ongelmasta on mahdollista saada kattavampi näkemys ja löytää oma suhtautumisensa ongelmaan. (Palmquist 2001.)

Kriittinen diskurssianalyysi on nähty erillisenä analyttisestä diskurssianalyysistä³⁹. Analyttinen diskurssianalyysi pyrkii erittelemään tutkittavaa ilmiötä neutraalisti pyrkimättä tekemään ennako-oletuksia. Kriittisen diskurssianalyysin lähtökohtana sen sijaan on oletus tiettyjen alistussuhteiden olemassaolosta tai yhteiskunnallisista epäkohdista, jolloin analyysissä keskitytään tarkastelemaan niitä kielellisiä käytäntöjä, jotka ylläpitävät näitä alistussuhteita. Kriittisen diskurssianalyysin kannattaja ei tarkastele sosiaalisia ongelmia puolueettomasti vaan pyrkii myös ottamaan niihin kantaa tarkoituksenaan äärimmillään saada aikaan sosiaalinen tai poliittinen muutos. (Jokinen & Juhila 1999: 86-87.)

---

³⁹ Jokinen & Juhila (1999: 55-56) ovat jaotelleet diskurssianalyysin metodiset painotukset neljän ulottuvuusparin avulla, jotka jakautuvat 1) tilanteisuuden ja kulttuurisen jatkumon väliseksi suhteeksi 2) merkitysten ja niiden rakentamisen tapojen väliseksi suhteeksi 3) retorisen ja responsiivisen analyysin väliseksi suhteeksi ja 4) kriittisen ja analyttisen diskurssianalyysin väliseksi suhteeksi. He näkevät, että tällä diskurssianalyysin kentällä on mahdollista edetä vapaasti eri suuntiin erilaisia metodisia valintoja tekemällä.

Kriittinen diskurssianalyysi painottaa myös kielen funktionaalisuutta, joka voi toteutua kolmella eri tavalla. Ideationaalinen funktio mahdollistaa maailman luomisen ja kuvaamisen, tekstuaalinen funktio luo mahdollisuuden toimia sekä rakentaa tekstiä ja interpersonaalisen funktion avulla voidaan luoda sosiaalisia suhteita ja identiteettejä. Analyysille on olennaista myös kielellisen valinnan käsite, mikä tarkoittaa näkemystä siitä, että kieli koostuu päällekkäisistä järjestelmistä. Kielenkäyttäjän valinnat eri järjestelmien välillä antavat kuvan hänen käsityksistään ja uskomuksistaan. (Leiwo & Pietikäinen 1996: 103-104.) Esimerkiksi se, pitääkö EU:ta edellä mainittujen esimerkkien kaltaisena taloudellisena toimijana vai ihmisoikeuksien puolustajana, kertoo siitä, millaisena puhuja EU:n näkee.

Tutkimuksessa kriittistä ja analyttistä suuntausta voi käyttää myös rinnakkain. Näin esimerkiksi kriittisen tutkimuksen analyttisiä käsitteitä käyttävä tutkija voi analyysissä pyrkiä suhtautumaan avoimesti aineistoon ja antaa myös sen kaltaisille tuloksille mahdollisuuden, jotka eivät olleet etukäteisoletusten mukaisia. (Jokinen & Juhila 1999: 87.) Vaikka katsonkin kriittisen diskurssianalyysin metodin tukevan paremmin feminististä poststrukturalistista teoriaa ja varsinkin näkemyksiä kaikkialla olevien patriarkaalisten alistussuhteiden olemassaolosta, pyrin kuitenkin tulkitsemaan valitsemiani tekstejä mahdollisimman aineistolähtöisesti. Koen analyttisen lähestymistavan soveltuvan kaksipuolaisen tutkimuskysymyksen ensimmäiseen ongelmaan eli EU:n identiteetin konstruointiin ja kriittisen olevan enemmän hyödyksi jälkimmäisessä eli naiskaupan luonnetta koskevassa kysymyksessä. Käytännössä molemmat tavat ovat analyysin molemmissa vaiheissa läsnä, sillä tutkimusongelmani yhteenkietoutuneen luonteen vuoksi tutkimuskysymyksen osia ei voi käsitellä kokonaan toisistaan erillisinä.

Tarkastelen diskursseja kolmen teoreettisen lähtökohdan avulla. Jaottelu perustuu Jennifer Millikenin (1999: 226-229) näkemukseen diskurssien tutkimuksesta joukkona tiettyjä teoreettisia sitoumuksia, joista tärkeimpinä hän pitää kolmea analyttisesti toisistaan eroavaa teoreettista väitettä: diskurssit merkityssystemeinä, diskurssien produktiivisuus sekä diskurssien käytäntö.⁴⁰

---

⁴⁰ Discourses as systems of signification, discourse productivity & the play of practice (Milliken 1999).

5.2. DISKURSSIT MERKITYSSYSTEEMINÄ

Diskurssit merkityssysteeminä -käsitteen perustana on konstruktivistinen käsitys merkityksestä ihmisten merkkijärjestelmien avulla konstruoimana (Milliken 1999: 229). Erona konstruktivistiseen näkemykseen voidaan pitää naiivia käsitystä kielestä itsestään selvänä ja läpinäkyvänä todellisuuden heijastumana, jossa kielen ajatellaan ilmaisevan pysyviä totuuksia maailmasta, ihmisistä ja yhteiskunnasta. Oletus siitä, että kieli on läpinäkyvä keino ilmaista olemassa olevia faktoja sisältää ajatuksen siitä, että muutos ei tapahdu kielessä. Sen sijaan kielen nähdään heijastavan muutoksia, jotka tapahtuvat ennen kielen muuttumista. Nämä naiivit, eli kielen ilmaisevat tai reflektiiviset mallit, näkevätkin oletuksen olevan joko oikein tai väärin sen mukaan, kuinka yhteiskunnan asiantuntijat ja instituutiot, kuten tiede, sen tunnustavat. Tästä kumpuaa oletus siitä, että tieto saadaan kokemuksen avulla. (Weedon 1987: 77-79.)

Weedon (em.) kritisoi kuitenkin tämänkaltaista naiivia näkemystä kielestä ja huomauttaa, kuinka paljon ihmiskokemukset eroavat toisistaan. Hänen mukaansa kokemukset riippuvat siitä, kuinka maailmaa tulkitaan sekä niistä diskursseista, jotka ovat yksilölle kulloinkin mahdollisia. Esimerkiksi suhtautuminen prostituutioon riippuu niistä ymmärtämisen tavoista, joihin yksilöillä on pääsy. Näihin kuuluvat muun muassa yksilön omakuva ja käsitys feminiinisuudesta ja maskuliinisuudesta. Vaikka kieli kilpailevien diskurssien muotona antaa merkityksen tapahtumille retrospektisesti, merkitys ei heijasta määrättyä tapahtumaa, vaan ainoastaan yhtä versiota siitä (em).

Feministisen poststrukturalismin perusolettamus lähteekin yllämainitun näkemyksen sijaan siitä käsityksestä, että kieli mahdollistaa ajattelun ja puheen ja antaa lisäksi tarkoituksen ympäröivälle maailmalle. Myös tietoisuus itsestä ja omasta identiteetistä on sosiaalisesti konstruoitu kielen avulla. Poststrukturalistinen näkemys siitä, että kieli muokkaa ihmisten sosiaalisen todellisuuden, tarkoittaa, ettei sosiaalisella todellisuudella tai ”luonnollisella” maailmalla ole kummallakaan pysyviä, todellisia tarkoituksia, joihin kieli viittaa tai joita se ilmaisee. Sen sijaan kieli ja kielten sisäiset diskurssit jakavat maailman ja antavat sille merkityksen eri tavoin. (Weedon 1987: 21-22, 31.) Tämän vuoksi meidän ei tulekaan ottaa annettuina perustettuja merkityksiä, arvoja ja valtasuhteita. Sen sijaan on tärkeää nähdä, mistä ne tulevat, kenen intressejä ne tukevat, kuinka ne ylläpitävät suvereenisuutta ja missä määrin ne ovat alttiita muutokselle. (emt: 174-175.)

5.2.1. Kielen rakentuminen

Kaikki diskurssien ja poststrukturalismin ymmärtämisen kannalta merkittävä näkemys perustuu eri tavoilla muunnellen Ferdinand de Saussuren teorialle merkkien suhteesta. Saussuren mukaan kieli on abstrakti järjestelmä, joka koostuu merkkien ketjuista. Ketjun jokaisella merkillä on oma merkitysijänsä (signifier) ja tarkoituksensa (signified), jotka on yhdistetty mielivaltaisesti, minkä vuoksi merkillä ja sen tarkoittamalla käsitteellä ei ole luonnollista yhteyttä. Jokainen merkki saakin tarkoituksena vasta erotuksesta muihin kieliketjun merkkeihin, eikä mistään luonnossa olevasta vastineesta. Näin esimerkiksi prostituoitu ei merkitse mitään itseisarvoisesti, vaan sen merkitys muodostuu pikemminkin erottelusta muihin merkitysijöihin kuten neitsyeen. (Weedon 1987: 23.)

Vaikka poststrukturalismi perustuu Saussuren teorialle, se on muokannut teorian tiettyjä näkemyksiä. Molempia teorioita yhdistää kuitenkin näkemys sekä siitä, että kieli ei heijasta sanojen tarkoitusta, vaan tarkoitus tuotetaan kielen avulla että siitä, että yksittäisillä merkeillä ei ole luonnollista vastinetta, vaan ne saavat merkityksensä erosta muihin kielen merkkeihin. Nämä periaatteet ovat tärkeitä, jos halutaan ymmärtää, että kieli on sosiaalinen poliittisen kilpailun kohde. (Weedon 1987: 23.)

Weedon (1987: 24) näkee kuitenkin ongelmaksi Saussuren teoriassa sen, että se ei selitä merkeillä olevia monia tarkoituksia eikä merkitysten muuttumista ajan myötä. Weedon (em) kritisoikin Saussuren merkkien pysyvyyttä, sillä Saussuren mukaan merkit eivät ole sen kielellisen yhteisön muutettavissa, joka kieltä käyttää. Poststrukturalistit sen sijaan puhuvat merkitysijöistä, joiden tarkoitus ei ole pysyvä vaan aina muokattavissa. (Weedon 1987: 24-25.)⁴¹ Poststrukturalistit näkevätkin, että jos kieli on aina yhteisössä yksilöille valmiina, subjektille määritetään vain asema eikä koskaan substanssia (Edkins 1999: 25).

Ajatus merkkien monista merkityksistä ja niiden muuttumisesta olettaa siis, että yhteisö voi aktiivisesti muuttaa kielessä jo valmiina olevia merkityksiä. Vaikka kieli on alun pitäen muodostettu sattumanvaraisesti, sitä voidaan käyttää eri maailmankatsomusten edistämiseen. Näin ollen esimerkiksi prostituution ja naiskauppaan liitettyjä konnotaatioita voidaan muuttaa ajan myötä

---

⁴¹ Weedon (em.) näkeekin, että merkitysten väliaikainen tarkasteleminen pysyvinä merkityksinä on epäilyttävää, koska merkitykset ovat aina pluraalisia. Yksilöinä me emme olekaan vain kielen objekteja, vaan myös kohteita, joissa diskurssien välinen kamppailu tapahtuu. Yksilö ei siis ole vain passiivinen tapahtumapaikka, vaan muistin ja jo diskursiivisesti muodostetun identiteetin omaavat yksilöt voivat vastustaa merkityksiä tai tuottaa niistä uusia versioita ristiriitaisten ja jo olemassa olevien diskurssien pohjalta. Tieto, että olemassa on enemmän kuin yksi diskurssi ja että merkitys on pluralistinen, mahdollistaa valinnan tai vastustuksen yksilön taholta. (Weedon 1987: 105-106.)

ja pyrkiä edistämään esimerkiksi Ruotsin mallin mukaisesti erilaista kuvaa, jossa prostituutiolle annettiin uusi merkitys yhdistämällä se suoraan tarkoittamaan naisiin kohdistuvaa väkivaltaa.

5.2.2. Dekonstruktio

Valmiiden kategorioiden kyseenalaistamista on hyvä lähestyä dekonstruktion periaatteen avulla. Weedon (1987: 25) näkeekin kritiikkinsä kielen vaihtuvuudesta toteutuvan parhaiten Jacques Derridan kritiikissä saussurelaisista merkeistä, sillä myös Derrida epäilee Saussuren logosentrismiä, jossa merkeillä on jo olemassa pysyvä, rationaalisen subjektin tunnustama tarkoitus. Saussuren puheen analysoinnin sijaan Derrida keskittyy kysymyksiin kirjoittamisesta ja tekstuaalisuudesta ja korvaa pysyvät tarkoitukset (signified) käsitteellä *différance*, jossa tarkoitus tuotetaan erojen ja mukautumisen (deferral) duaalisen strategian kautta. Derridan mukaan pysyviä tarkoituksia eli käsitteitä ja merkitysijöitä eli ääniä tai kirjoitettuja merkkejä, joiden identiteetti muodostuu vain erona toiseen, ei voi olla olemassa, vaan ne ovat aina alttiina muokkautumiselle. Merkitykset ovat pysyviä vain hetkellisesti ja ne ovat aina sijoitettu johonkin diskursiiviseen kontekstiin⁴². Näin ollen esimerkiksi merkin ”nainen” merkitys vaihtelee sen kontekstin mukaan, missä se esiintyy. (em.)

Työni kannalta mielenkiintoista onkin tarkastella sitä, minkälaisia merkityksiä EU tuottaa prostituoiduille ja kaupatuille naisille. Unionin käyttämiä käsitteitä prostituoiduista tai kaupatuista naisista ei dekonstruktion mukaan voikaan pitää neutraaleina, vaan niitä on tutkittava suhteessa siihen, mitä vastakohtia vasten käsitteitä tarkastellaan.

Vaikka dekonstruktio teoria näkee ei-diskursiivisen kontekstin⁴³ tärkeäksi, se ei paljasta niitä yhteiskunnallisia valtasuhteita, joissa tekstit sijaitsevat. Feministinen poststrukturalismi sen sijaan vaatii tekstuaalisuuden yhteiskunnallisen ja institutionaalisen kontekstin huomioimista, jotta arjen valtasuhteisiin voitaisiin puuttua. Sosiaalisia tarkoituksia tuotetaan niiden sosiaalisten instituutioiden ja käytäntöjen sisällä, joissa näiden instituutioiden muokkaamat yksilöt ovat muutoksen agentteja eivätkä sen laatijoita. (Weedon 1987: 25.)

Vaikka Foucault Weedonin (1987: 113-114) mukaan katsoo valtasuhteiden olevan aina olemassa rakenteellisena piirteenä yhteiskunnassa, Foucaultin teoria ei kerro, minkälaisia vallan muotoja

---

⁴² Millikenin (1999: 229) mukaan diskurssit merkkijärjestelmänä -käsitteelle tärkeitä ovat erityisesti Derridan binaariset oppositiot (esim. nainen / mies, länsi/ kolmas maailma), joita ei diskurssianalyysissä pidetä neutraaleina. Sen sijaan binaaristen oppositioiden nähdään tuottavan valtasuhteita, jossa toinen binaarisista pareista etuoikeutetaan. (em.)

⁴³ Dekonstruktio mukaan diskursiivinen konteksti on erojen suhde kirjoitettujen tekstien välillä (Weedon 1987: 25).

tietyissä yhteiskunnissa on olemassa. Marxisin tapaan Foucault ei esimerkiksi aloita teoriaansa oletuksella siitä, että tuotannon taloudellinen malli on päättävä tekijä, jolloin luokkaerot ovat tärkeimmät. Vaikka foucaultilainen perspektiivi näkee taloudellisten valtasuhteiden muodot tärkeiksi yhteiskunnallisen vallan säilyttämisessä, Foucaultin mallin mukaan taloudellisen vallan suhteet ei ole ennalta arvattavissa ja näin ollen tutkija ei voi etukäteen tietää, kuinka lukea ja mitata valtaa.

5.2.3. Merkityssysteemien tutkiminen predikointianalyysin avulla

Predikointianalyysi (predicate analysis) on yksi merkitysjärjestelmien tutkimusmetodi, joka soveltuu tekstien kielenkäytön tutkimiseen. Vaikka predikointianalyysi on muodollisempi tapa tutkia kieltä, kuin mihin kansainvälisessä politiikassa on totuttu, on se hyödyllinen erityisesti sen tutkimisessa, kuinka kansainvälisen politiikan subjektit tuotetaan. (Milliken 1999: 231, 235.)

Diskursiivisella toiminnalla yhteisölle annetaan tiettyjä ominaisuuksia eli se asetetaan tiettyihin subjektipositioihin. Diskursiivisesti sekä poliittista yhteisöä että yksilöä rakennetaan samalla tavalla, jolloin sekä yksilöille että yhteisölle tuotetaan yhteistä identiteettiä liittämällä siihen diskursseilla erilaisia piirteitä. (Alker & Sylvan 1994: 16.) Predikointianalyysi mahdollistaa merkitysten antamisen ja siihen liittyvien piirteiden käytännön tutkimisen. Lisäksi sen avulla voidaan tarkastella sitä, kuinka diskurssit on järjestetty ja kuinka ne eroavat sosiaalisesta todellisuudesta. (Milliken 1999: 235-236.)

Predikointianalyysin periaatteena on sanojen määrittäminen toisten sanojen avulla. Näin ollen tutkittavien substantiivien (kuten EU) yhteydessä huomio kiinnitetään substantiiveja määrittäviin verbeihin, adverbeihin ja adjektiiveihin. Tämä substantiivin *predikointi* konstruoi asian nimettyinä joksikin ja antaa nimetylle asialle tietyt piirteet ja kyvyt. Subjektien lisäksi voidaan analysoida objekteja, jotka määrittävät siten, että niille annetaan tietyt kyvyt ja käyttäytymismallit. (Milliken 1999: 232.)

Omassa tutkimuksessani predikointianalyysin avulla on siis mahdollista tutkia EU:n itselleen rakentamaa identiteettiä tarkastelemalla sitä, mitä määreitä unioniin liitetään. Tämän avulla voidaan selvittää, minkälaisia ominaisuuksia, kykyjä ja velvollisuuksia unioni liittää itseensä, mitkä aiheet ja asiat se näkee itselleen oleellisina ja mitä mahdollisia arvoja se liittää identiteettiinsä. Tämän lisäksi predikointianalyysin avulla voidaan tutkia sitä, millä määreillä unioni sitoo itsensä muihin, mitä

ominaisuuksia ja velvollisuuksia se näkee muilla toimijoilla olevan ja millaiseksi se näkee näiden toimijoiden subjektiposition suhteessa itseensä.

5.3. DISKURSSIEN PRODUKTIIVISUUS

Diskurssien produktiivisuuden taustalla on ajatus siitä, että sen lisäksi, että diskurssit antavat kielen, jolla puhua, ne mahdollistavat tiettyjä tapoja olla ja toimia maailmassa. Lisäksi diskurssit mahdollistavat tietyt totuusregiimit samalla kun ne poissulkevat tiettyjä identiteetin ja toiminnan muotoja. Diskurssit määrittelevät myös ne subjektit, joilla on oikeus puhua ja toimia, sekä suhteet, joissa toimijat näkevät toisensa. (Milliken 1999: 229.)

5.3.1. Subjektiiivisuus

Diskurssien produktiivisuuteen liittyy ajatus identiteettien muodostamisesta, jonka ymmärtämiseksi oleellisia ovat myös subjektiiivisuuden ja subjektiposition käsitteet. Subjektiiivisuus tarkoittaa yksilön tietoisia ja tiedostamattomia ajatuksia ja tunteita itsestä ja suhteesta muuhun maailmaan (Weedon 1987: 32).⁴⁴ Poststrukturalistinen subjektiiivisuus on epävarma ja ristiriitainen ja muotoutuu aina uudelleen siinä diskurssissa, jossa kulloinkin puhumme tai ajattelemme. Poststrukturalismi näkee siis subjektiiivisuuden historian muodostamana ja muuttuvan siihen vaikuttavien, eri diskursseissa tapahtuvien muutosten mukana. (Weedon 1987: 32-33.)⁴⁵

EU:n yhteydessä subjektiiivisuus tarkoittaa unionin tietoisuutta siitä, mikä EU:n olemus ja sen suhde muihin toimijoihin on kansainvälisen politiikan alalla. Poststrukturalistisen näkemyksen mukaan unionin subjektiiivisuutta ei voida kuitenkaan tarkastella pysyvänä ja yhtenäisenä ominaisuutena, vaan näkemykset unionista voivat olla ristiriitaisia ja määrittäytyä kulloisenkin tilanteen mukaan. Unionin toiminta kaupattujen ihmisten ja naisten yhteydessä voikin erota paljon sen toiminnasta

---

⁴⁴ Subjektiiivisuus voidaan nähdä usealla eri tavalla. Cartesilaisella tietoisella ja rationaalaisella subjektilla oli tärkeä rooli valistumisen aikakauden epistemologiassa. Valistumisen aikakauden subjekti oli yhtenäinen yksilö, jolla oli olemus, sisäinen keskus, joka oli hänessä syntymästä asti ja kasvoi yksilön kasvaessa pysyen kuitenkin olennaisesti samana. Tässä ytimessä ihmisen identiteetin katsottiin olevan. (Edkins 1999: 22.)

⁴⁵ Vaikka poststrukturalismi ei näe subjektia täytenä ja yhtenäisenä, painottaa Weedon, että subjektiiivisuus on yksi tärkeimmistä elementeistä yhteiskunnallisissa prosesseissa ja käytännöissä, joiden avulla eri luokkien, rotujen ja sukupuolten vallan muotoja harjoitetaan. Jotta voimme toimia yhteiskunnassa ja ymmärtää itseämme, meidän tulee olettaa jokin subjektiiivisuus. Tämän vuoksi tulee keskittyä siihen, millaiset subjektiiivisuudet yksilölle ovat mahdollisia ja mitkä ovat poliittiset viittaukset väliaikaisten subjektiiivisuuden pysyvyyksien takana. (Weedon 1987: 173.)

esimerkiksi pakolaisten tai laittoman maahanmuuton yhteydessä, vaikka niissä kaikissa on kyse EU:n suhteesta yksilöön.

Sosiaalisesti ja historiallisesti kielen avulla rakentuneilla diskursseilla ei olekaan poliittista tai yhteiskunnallista vaikutusta ilman yksilöiden toimintaa. Koska yksilöt omaksuvat diskurssien ehdottaman subjektiivisuuden sekä sen mukanaan tuomat arvot ja merkitykset ja toimivat niiden mukaisesti, yksilö on sekä mahdollisten eri subjektien konkretisoitumisen paikka että puhuessaan ja ajatellessaan subjekti, joka on alisteinen tietyn diskurssin tarkoituksen regiimille. (Weedon 1987: 34-35.)

Näin ajatellen EU:n identiteettiä ei voida rakentaa pelkästään kielen avulla. Ei riitä, että EU alkaa tuottaa yhteistä identiteettiä pelkästään puhumalla ja kirjoittamalla yhteisestä identiteetistä eli kieleen perustuvien muutosten avulla, vaan identiteetin muodostaminen vaatii myös sen, että yksilöt ja EU:n instituutiot alkavat toimia identiteetin edellytyksien mukaisesti. EU:n identiteettiä ei voida muodostaa tyhjästä, vaan identiteetin rakentuminen vaatii myös jotain, joka on olemassa sosiaalisessa maailmassa identiteettiä ilmentämässä (Weedon 1987: 110-111).

5.3.2. Identiteetit ja subjektipositiot

Identiteetti on yksi diskurssianalyysin yleisimmistä tutkimuskohteista. Kuten subjektiivisuuden analysoinnissa myös identiteettien tutkimuksessa tarkastellaan sitä, miten toimijat kielenkäytössä itsensä rakentavat ja sitä, kuinka toimijat rakentavat toisistaan moninaisia tilannesidonnaisia käsityksiä. Identiteettiä pidetäänkin näin toiminnallisena kategoriana staattisen ominaisuuden sijasta. (Jokinen & Juhila 1999: 68.)

Identiteetin ja subjektiposition käsitteet viittaavat erilaisiin toimijaulottuvuuksiin diskurssianalyysissä. Diskursseissa muodostuva identiteetti on laaja yläkäsite, jolla viitataan niihin oikeuksiin, velvollisuuksiin ja ominaisuuksiin, jotka toimija näkee omistavansa, jotka hän näkee muiden omaavan tai jotka muut toimijat olettavat hänellä olevan. Subjektiposition käsitettä puolestaan käytetään erityisesti silloin, kun tutkitaan toiminnan rajoituksia. (Jokinen & al. 1993: 38-39.) Subjektipositiot eivät ole valmiina olevia ”paikkoja”, joihin yksilöt asettuvat, vaan ne tuotetaan sosiaalisissa käytännöissä (Parker 1992: 96).

Subjektinposition käsite viittaakin tässä merkityssysteemien valtaan määritellä ihmisille tietyt paikat identiteetin sijaan (Jokinen & Juhila 1999: 68). Vaikka diskurssien kuvaamilla objekteilla saattaa olla diskurssin ulkopuolinen todellinen olemuksensa, voi diskurssi antaa sille toisen todellisuuden (Parker 1992: 9). Diskurssianalyysissä subjektilla sen sijaan viitataan sekä toimijaan että vaikutuksen alaisiin. Subjekti omaksuu subjektinposition useissa erilaisissa instituutioissa, jotka rakentavat ideologisia ja diskursiivisia subjekteja asettamalla erilaisia ideologisia tai diskursiivisia ehtoja subjektiksi pääsemiselle.

Paitsi että EU rakentaa tuottamiensa tekstien kautta itselleen identiteettiä, se rakentaa suhdettaan myös muihin toimijoihin. EU:n tuottamista aineistoista onkin mahdollista tarkastella myös sitä, kuinka niissä tuotetaan subjektinposition muille toimijoille. Omassa tutkimuksessani mielenkiintoista onkin tarkastella sitä, kuinka EU:n toimijuus asettuu jäsenvaltioiden toimijuuteen nähden: missä määrin toimijuudet ja identiteetit ovat päällekkäisiä ja missä määrin ne eroavat toisistaan. Muita aineistossa tuotettuja subjektinposition muotoja ovat naiskaupan subjekteille rajatut positiot ja niihin liitettävät ominaisuudet sekä esimerkiksi unionin ulkopuoliset valtiot ja kansainväliset järjestöt. Tässä yhteydessä tulee myös huomioida seuraavassa kappaleessa käsiteltävä identiteetin ja subjektinposition muodostamiseen vaikuttava kehys, jolla viitataan esimerkiksi tiettyyn instituutioon ja sen käytäntöihin, sillä erilaiset kehykset mahdollistavat toimijoille erilaisia identiteettejä (Jokinen & Juhila 1999: 69).

5.3.3. Diskurssin ja kontekstin vuorovaikutus

Identiteetin rakentaminen ei tapahdu vain abstraktilla tasolla, vaan myös hyvin käytännöllisesti. Jotta voisimme puhua identiteetin muodosta ja sisällöstä tarkemmin, identiteetti ja olemus tulee aina sijoittaa johonkin kontekstiin. (Kurikkala 2003: 55.)

Diskurssin ja kontekstin vuorovaikutuksessa on kyse tilanteisuuden ja kulttuurisen jatkumon välisestä suhteesta. Tilanteisuuden ja kulttuurisen jatkumon suhde on erityisen kiinnostava niissä diskursseissa, jotka kytkeytyvät johonkin instituutioon. Tällaisissa tapauksissa diskurssien käyttäminen tuottaa samalla instituution materiaalista pohjaa. (Ian Parker 1992: 17.) Koska diskursiiviset käytännöt ovat juurtuneita materiaaliin valtasuhteisiin, vaativat myös ne muutoksia, jotta muutokset tapahtuvat. (Weedon 1987: 106.) Foucault'n (1972: 4-6) mukaan diskursseja ja materiaalisia toimintoja ei tulisikaan erottaa toisistaan. Sen sijaan diskurssit tulee aina ottaa huomioon suhteessa niiden kontekstiin. Diskursiivisen toiminnan voikin katsoa olevan joukko

historiallisia, ajassa ja paikassa määrättyjä sääntöjä, joihin tietyn taloudelliset, maantieteelliset ja sosiaaliset suhteet vaikuttavat.⁴⁶

Kaikilla uusilta vaikuttavilta ilmiöilläkin on perustansa menneisyydessä, sillä kaikki sosiaalinen toiminta on jatkumossa menneisyyden kanssa. (Kurikkala 2003: 58.) Näin ollen myös EU:ta tulee tarkastella suhteessa siihen menneisyyteen, jossa se syntyi. Lisäksi EU:n tuottamat diskurssit tulee huomioida suhteessa EU kontekstiin, sen toimielimiin ja jäsenmaihiin. Unionissa tuotettuja diskursseja naiskaupasta tulee tarkastella paitsi osana unionia myös suhteessa muihin vastaaviin diskursseihin 2000-luvun Euroopassa, joita on käsitelty työn alussa.

Tämä perustuu sille, että vaikka merkitykset rakentuvat käyttöyhteyksissään, merkityksen tuottamisen tavat ovat aina sidoksissa aikakauden diskursiiviseen ilmapiiriin, laajempiin kulttuurisiin merkityksiin, merkityksen tuottamisen tapoihin ja kielellisiin käytäntöihin. Mikään tutkimustilanne ei ala tyhjästä eikä ole loppu millekään tutkimukselle, sillä diskurssit eivät ole staattisia. Kaikki tietynä aikakautena esiintyvät diskurssit ja ne objektit, joihin diskurssit viittaavat, ovat muodostuneet menneisyyden diskursseissa tai nykyiseen diskurssiin liittyvissä diskursseissa. (Parker 1992: 16.)

Kulttuurisuuden että tilanteisuuden aspektien välillä ei kuitenkaan tarvitse tehdä valintaa, vaan ne molemmat voidaan huomioida yhdessä tarkasteltaessa kulttuuria analyttisesti aineistossa rakentuvana ilmiönä (Jokinen & Juhila 1999: 63). Analyysissä pyrin tähän ottamalla huomioon sekä tutkimuksen tilanteisuuden, eli keskittymällä itse tekstien sisältöön että tilanteeseen, jossa aineiston tekstit ovat syntyneet. Tällaisessa tutkimuksessa, jossa kulttuuria tarkastellaan analyttisesti aineistossa rakentuvana ilmiönä, tilanteisuus ja kulttuurisuus ovat yhtä vahvasti läsnä, sillä kulttuurin rakentuminen on sekä tutkimuksen keskeinen kohde että analyysin tulos. Tämänkaltaisen tutkimusasetelma vaatii myös sitä, että merkityksiä tarkastellaan aluksi niiden käyttöyhteydessä, ja vasta tämän jälkeen voidaan tehdä johtopäätöksiä kyseisessä kulttuurissa esiintyvistä merkityksen tuottamisen tavoista. (Jokinen & Juhila 1999: 63.)

---

⁴⁶ Jokisen (1999: 40) mukaan kieli ja kielelliset merkit tulee nähdä erottamattomassa ja jatkuvassa vuorovaikutuksessa ei-lingvistisen todellisuuden kanssa. Esimerkiksi suuret yhteiskunnalliset muutokset ovat tuottaneet uusia käsitteitä. Muutos sinänsä ei kuitenkaan anna meille itsestään selviä käsitteellistämisen tapoja, vaan prosessi on monimutkaisempi kuin kielen ja todellisuuden välillä. Olennainen vaikuttaja on ihmisten välinen kommunikaatio, jossa kategorisoinnit tehdään ja jossa toiset käsitteellistämisen tavat saavat vahvemman aseman. Tähän puolestaan liittyy ihmisten väliset suhteet ja valta näissä suhteissa.

Luettaessa tekstejä diskurssien muodostumisen paikkoina tulee ne suhteuttaa sekä tekstin tuottamisen alkuperäiseen historialliseen kontekstiin, joka ymmärretään nykypäivän historian käsitteet muokkaavien diskurssien ja nykypäivän huolenaiheiden avulla. Merkitys onkin aina poliittista ja sijaitsee valta / tietosuhteiden sosiaalisissa verkostoissa, jotka antavat yhteiskunnalle sen muodon. (Weedon 1987: 138.) Tämänkaltaisen diskurssien käytännön tarkasteleminen sisältää kritiikin myös perinteisestä kansainvälisen politiikan teoriasta jatkuvuuden ja rakenteiden selontekoina, joissa historialliset muutokset jätetään huomiotta (Milliken 1999: 130).

5.4. DISKURSSIEN KÄYTÄNTÖ: IDEOLOGIDEN NORMALIOSITUMINEN

Kriittiselle diskurssianalyysille diskurssin analysoimisen tärkein konteksti on vallan konteksti. Kriittisessä diskurssianalyysissä tavoitteena onkin perehtyä sekä kielen konventioiden ja käytön että valtasuhteiden ja ideologioiden välisiin suhteisiin eli diskurssien valtaan ja vallan diskursiivisuuteen. (Leiwo & Pietikäinen 1996: 105.) Diskurssit ovatkin tiukasti yhteydessä diskursiiviseen käytäntöön, jossa diskursseja muotoillaan, pidetään yllä tai vastustetaan (Hellström 2002: 7).

Omassa tutkimuksessani valtasuhteiden analysoinnilla on merkitystä monestakin syystä. Valta-aspekti liittyy sekä unionin valtaan tuottaa itselleen tiettyä toimijuutta jäsenmaihin nähden että unionin valtaan tuottaa ”totuuksia” ihmiskaupan objekteista. Unionilla on valta määrittää sitä, kuinka ihmiskauppa ja naiskauppa tulisi suhteuttaa toisiinsa ja missä suhteessa prostituutio tulisi nähdä naiskaupan osana. Oletukseni on, että unioni vaikuttaa siihen, minkälainen asenne kysymykseen otetaan unionin sisällä ja miten unionin kontekstissa asiaan halutaan suhtautua. Valtaa ei tässä yhteydessä tarvitse kuitenkaan välttämättä nähdä negatiivisena, vaan unionilla on mahdollisuuksia myös positiiviseen vallankäyttöön ja hyvän esimerkin lähettämiseen muille siitä, kuinka ongelmaan tulisi suhtautua.

Vallasta on EU:n yhteydessä puhuttu lähinnä siviili- ja sotilasvallan termein. Käsitteitä EU:sta ja sen vallankäyttömahdollisuuksista tulee kuitenkin lisätä keskittymällä myös EU:n normatiivisen vallan ideatonaaliseen luonteeseen, jonka peruseroina ovat yhteiset periaatteet ja halukkuus hylätä westfaliaiset perinteet valtiosta perustoimijana kansainvälisessä politiikassa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteivät EU:n kyvyt siviili- tai sotilasvaltana olisi tärkeitä. Pikemminkin se tarkoittaa sitä, että EU:n kyvyt muokata sitä, mikä on normaalia, on jätetty liian vähälle huomiolle. (Manners 2002: 239.) Tämän vuoksi tulisikin kiinnittää enemmän huomiota siihen, kuinka EU pystyy

diskurssien avulla tuottamaan näkemyksiä normaalista ja siten myös vaikuttaa ihmisten asenteisiin siitä, miten normaaliin tulee suhtautua.

Kielenkäytöllä voikin olla laajoja ideologisia seurauksia, jotka liittyvät diskurssien ja vallan yhteenkietoutumiseen (Jokinen & al. 1993: 43). Tämänkaltaisia ideologisia seurauksia ovat esimerkiksi tiettyjen alistussuhteiden legitimoiminen ja ylläpitäminen (Potter & Wetherell 1987: 187). EU normatiivisena valtana tarkoittaa ajatusta siitä, että diskurssit tuottavat ”arkijärjen”⁴⁷ eri ilmiöiden olemassaololle ja sille, kuinka virkamiesten tulisi suhtautua niihin. Diskurssit paitsi määrittävät ja mahdollistavat tietyt asiat, ne myös vaientavat ja sulkevat tietyt ulos rajoittamalla auktoriteetin ja asiantuntijuuden tietyille ryhmille ja pitämällä yllä tiettyä käsitystä arkijärjestä (common sense). (Milliken 1999: 229.) Tämänkaltaiset diskurssiin kätkeytyneet ideologiat ovatkin tehokkaimmillaan silloin kuin niitä kohdellaan rationaalisina ja luonnollisina (Kalliokoski 1996: 8).

Kaikki kielelliset valinnat ovat kytköksissä puhujan tai kirjoittajan näkökulmaan, jonka taustalla vaikuttaa ideologia eli uskomusten ja arvojen muodostama pohja. Ideologia viittaa näin ilmaisun lausujan tai tekstin kirjoittajan suhtautumistapoihin ja tunteisiin. (Kalliokoski 1996: 8.) Tietyn yhteisön jäsenet omaksuvat itsestään selvinä pidetyt kategoriat, joita pidetään luonnollisina. Tämä tarkoittaa, että yhteisön arvojen ja uskomusten avulla kielestä on tullut ideologian ilmentymä. (emt: 14.)

Ideologiat konstituoivat subjekteja. Tietyn subjektiposition omaksunut yksilö oppii myös kyseisen position mukaiset normit. Tämän kaltaisilla luonnollisina pidettyinä kategorioilla eli ”arkijärjellä” on suuri rooli esimerkiksi sukupuolierojen säilyttämisessä yhteiskunnan vallan keskipisteenä. Arkijärkeen perustuva yksilöiden erottelu sukupuolen mukaan alkaa jo syntymästä lähtien eri pukeutumistyylien, leikkien ja sosiaalisen käyttäytymisen kautta. Nämä erot saavat kielen avulla merkityksensä yksilöille. Kielen avulla opimme, mikä on sosiaalisesti hyväksyttävää ja normaalia. Koska kieli ei kuitenkaan ole muuttumatonta, voidaan dominoivat merkitykset haastaa ja antaa tilaa vaihtoehtoisille näkemyksille. (Weedon 1987: 75-76.)

---

⁴⁷ Arkijärjen uudelleen tuottaminen on lähellä kriittisen diskurssianalyysin tavoitteita, joissa tarkoituksena on se, että diskurssitutkimusten lukijat refleктоisivat uskomuksiaan ja muuttaisivat niitä tarvittaessa. Kansainvälisen politiikan vaikutus arkijärkeen rajoittuu kuitenkin akateemisen tiedon tuottamiseen, jota esitetään suurelle yleisölle lähinnä julkisten puheiden ja artikkelien kautta. (Milliken 1999: 237).

5.4.1. Instituutiot vallan käyttäjinä

Mikä selittää sen, että omaksumme vain tiettyjä identiteettejä ja jätämme toiset huomiotta? Koska muut (itsekin avoimet) diskurssit muokkaavat tietyn diskurssin ulkoisia rajoja, diskurssit ovat aina prosessissa uudelleenmuotoutua. Diskurssien käsitteleminen pysyvinä onkin vain hetkellistä. Diskurssien käytäntöön tulee kiinnittää huomiota tutkittaessa muun muassa pysyviä tarkoituksia, vaihtoehtoisten diskurssien ulossulkemista ja diskurssien hegemonisoitumista. (Milliken 1999: 230.) Valtaa onkin kyky tehdä tietyistä ideologioista totuuksia.

Weedonin (1987: 108-109) mukaan Foucaultin töissä diskurssien nähdään voivan tuottaa paitsi tietoa yhdessä sosiaalisten käytäntöjen kanssa myös subjektiivisuuden muotoja sekä valtasuhteita, jotka ovat juurtuneet tietoihin ja niiden välisiin suhteisiin. Valtaa omaavat ryhmät eivät kuitenkaan voi keksiä uusia diskursseja omien intressiensä ajamiseen, vaan jo olemassa olevia diskursseja on mahdollista käyttää omien etujen hyväksi. Jokinen & Juhila (1993: 75) selittävätkin, että Foucault näkee vallan diskurssin vaikutuksena, eikä jonain jonka voi omistaa. Vallan käyttöä on kyky määritellä maailmaa ja ihmisiä tietyllä tapaa.

Diskurssit eivät kuitenkaan sijaitse kaksinapaisessa valta ja ei-valta suhteessa, vaan ne ovat taktisia elementtejä, jotka toimivat voimasuhteiden kentässä. Nämä valtasuhteet ottavat tietyn muodon tietyissä yhteiskunnissa ja ne ovat järjestäytyneet esimerkiksi yhteiskuntaluokan, rodun, sukupuolen ja iän mukaan. Ne sisältävät yhteiskunnalliset instituutiot eri diskurssien taistelutantereena siitä, kuinka subjektiivisuus ja sosiaaliset suhteet tulisi järjestää. (Weedon 1987: 110-111.)

Kaikki diskurssit eivät kuitenkaan ole yhtä vahvoja, vaan tietyillä tahoilla on enemmän auktoriteettia ja resursseja käytössään, ja siksi myös paremmat mahdollisuudet saada äänensä kuuluviin. Toiset diskurssit pyrkivät vallan tasapainon säilyttämiseen, ja toiset pyrkivät haastamaan olemassa olevat käytännöt. Kuitenkin kussakin yhteisössä on esimerkiksi aina tietty dominoiva lakidiskurssi, joka heijastaa tiettyjä arvoja sekä luokka-, sukupuoli- ja rotuintressejä. Olemassa olevien sosiaalisten instituutioiden rakenteet sekä niiden subjekteilleen tarjoamat subjektiasemat ovat poliittisen kilpailun kohteita, joita voi tarkastella erityisesti kielen avulla. Tämänkaltaiselle foucault'laiselle diskurssianalyysille olennaista onkin se oletus, että diskurssit pyrkivät pitämään yllä tiettyä valtarakennetta omien intressiensä edistämisen avulla. (Weedon 1987: 35-38.)⁴⁸

---

⁴⁸ Hallitsevimilla diskursseilla on vahva institutionaalinen pohja esimerkiksi laissa. Nämä institutionaaliset paikat ovat kuitenkin itsessään kilpailun kohde, ja yhteiskunnallisten instituutioiden organisaatiota ja käytäntöä hallitsevat diskurssit ovat itsessään haastettu. Diskursiivisen yhtenäisyyden puute mahdollistaa yksilöille ainakin potentiaalisesti

Parkerin (1992: 18-19) mukaan yksi esimerkki valtasuhteiden tuottamisesta on instituutiot. Instituutioita ja niiden valtasuhteita analysoitaessa tulee perehtyä siihen, mitkä ryhmät hyötyvät tai häviävät jotain tiettyjen diskurssien käyttämisellä sekä miettiä samalla sitä, ketkä haluavat edistää diskursseja. EU:n yhteydessä tämä tarkoittaa sitä, että tutkittaessa naiskauppa- ja prostituutiodiskurssia suhteessa EU:n identiteettiin huomio tulee kiinnittää siihen, kuka unionin käyttämästä diskurssista hyötyy. Nähdäänkö naiskauppa esimerkiksi joksikin, jota tulee rajoittaa, jotta unioni voisi säilyttää kontrollin omista rajoistaan vai jotta kaupattujen ihmisten kärsimykset saataisiin loppumaan.

5.4.2. Hegemonisten diskurssien tutkiminen

Hegemoniset eli hallitsevat diskurssit rakennetaan samalla tavalla kuin muutkin diskurssit. Niiden tutkimisessa on aluksi tärkeä kiinnittää huomiota yhtäläisyyksiin eli paloina esiintyvien samojen merkityssysteemien osiin. Analyysissä edetäänkin pienemmistä osista, merkityksistä, suurempiin kokonaisuuksiin, diskursseihin. (Jokinen & Juhila 1993:80.)

Jokinen ja Juhila (1993: 76) erottelevat diskurssien ja vallan tutkimisessa kaksi eri aspektia: diskurssien väliset ja diskurssien sisäiset valtasuhteet. Ensimmäinen viittaa diskurssien keskinäiseen hierarkisoitumiseen ja toinen valtasuhteiden tarkasteluun diskurssien sisäisinä suhteina.

Tunnistettaessa hegemonisia diskursseja diskurssien välisissä valtasuhteissa on tärkeää tarkastella sitä, kuinka usein ja kuinka useassa yhteydessä tietyn diskurssin palat toistuvat. Mitä suuremmasta määrästä on kyse, sitä hegemonisempi diskurssi saattaa olla kyseessä. Toinen mahdollisuus on se, että mitä itsestään selvempänä diskurssi esiintyy, sitä vahvempi se on, vaikkei aineistoa lukumäärällisesti dominoisikaan. (Jokinen & Juhila 1993: 81.)

Diskurssien välisten valtasuhteiden ymmärtämistä helpottaa myös diskurssikentän käsite. Käsite tulee Michel Foucaultilta, joka yritti diskurssikentän avulla ymmärtää suhdetta kielen, sosiaalisten instituutioiden, subjektiivisuuden ja vallan välillä. Sosiaalisen maailman katsotaankin hahmottuvan diskurssikenttänä – eli useiden keskenään kilpailevien tai rinnakkaisten systeemien kenttänä – jotka

---

diskursiivisen keinot vastustaa olemassa olevia käytäntöjä. Lisäksi tietyt diskurssit tarjoavat useammankin kuin yhden subjektiaseman. (Weedon 1987: 109.)

kaikki pyrkivät antamaan maailmalle ja sen prosesseille, sosiaalisille instituutioille ja käytännöille eri merkityksiä. Esimerkiksi lain diskursiivisessa kentässä on eriarvoisesti valtaa omistavia diskursseja, joista toiset pyrkivät muuttamaan olemassa olevia käytäntöjä toisten pyrkiessä säilyttämään vallan tasapainon. Olemassa olevan käytännön tai organisaation sekä niiden intressit haastamaan pyrkivät diskurssit ovat yleensä marginaalisia ja hegemoniset tarkoitussjärjestelmät ja käytännöt pyrkivät ohittamaan ne epäolennaisina tai huonoina. (Weedon 1987: 35.)

Diskurssien sisäisten valtasuhteiden tutkimus puolestaan tarkentuu kolmen kysymyksen kautta. Tarkentavina kysymyksinä toimivat ne, mitä diskursseissa sanotaan ja tehdään, millaiset ovat toimijoiden väliset suhteet ja millaisiin subjektipositioihin ihmiset voivat asettua. (Jokinen & Juhila 1993: 86.) Omassa tutkimuksessani valtasuhteiden tarkastelussa on tarkasteltava sitä, mitä teksteissä itse asiassa sanotaan eli huomio tulee kiinnittää tekstien sisältöön. Toiseksi on huomioitava toimijoiden, eli EU:n ja jäsenmaiden ja toisaalta unionin ja naiskaupan toimijoiden väliset suhteet. Tähän liittyy oleellisesti myös se, millaisia subjektipositioita unioni tuottaa itselleen ja muille toimijoille. Kiinnostuksen kohteena on myös se, millaisia oikeuksia ja velvollisuuksia toimijoilla on ja miten heidän toimijuuttaan kontrolloidaan.

Valta-analyysi saa syvemmän ulottuvuuden siirryttäessä kysymästä diskursseja tunnistavista mitä-kysymyksistä miten-kysymykseen (Jokinen & Juhila 1993: 89-91). Diskurssianalyysin mitä-kysymykset keskittyvät sisältöön ja niihin merkityksiin, joita puheissa tuotetaan. Miten-kysymykset painottavat puolestaan merkityksen tuottamisen tapoja ja niitä kielellisiä keinoja, joilla merkityksiä tuotetaan. Vaikka molemmat tavat ovat kielellisissä käytännöissä toisiinsa kietoutuneita, ovat erottelut tutkimuksen kannalta hyödyllisiä. (Jokinen ja Juhila 1999: 66.) Miten-kysymykset auttavat lisäksi tarkastelemaan sitä, onko diskurssien hegemoitumisprosessien taustalla tietoinen vai tiedostamaton toiminta. Miten-kysymykseen voi pyrkiä vastaamaan usealla tavalla. Niitä voi tarkastella esimerkiksi kysymällä, onko aineiston moninaisuus väistynyt yksinkertaistamisen tieltä ja jos on, niin missä määrin. Yksinkertaistaminen kertoo usein tietojen esittämisestä luonnollisina. Luonnollistaminen voi liittyä myös identiteettien esittämiseen jäykkänä ja kiinteinä persoonallisuuteen kiinnittyneinä subjektipositioina. (Jokinen & Juhila 1993: 89-91.)

Hegemonisten diskurssien tarkasteluun soveltuu erityisesti retorinen lähestymistapa, sillä retorisessa tutkimuksessa huomio kiinnitetään siihen, miten jostain sosiaalisen todellisuuden versiosta tulee ”totta” (Jokinen & Juhila 1999: 79-81). Retorisen analyysin avulla tarkastellaan merkitysten tuottamisen kielellisiä prosesseja sen kysymyksen valossa, kuinka joistain todellisuuden versioista

tulee hegemonisia. Retorisen analyysin aineistoksi sopivat esimerkiksi komiteamietinnöt, asiakirjat ja puolueohjelmat. (Jokinen 1999: 126.) Retoriikka sopii myös identiteettien ja subjektipositioiden tuottamisen tarkasteluun.

5.4.3. Retoriikan tutkimus

Retorinen analyysi on yksi diskurssianalyysin painopistealue (Jokinen 1999: 126), ja yksi esimerkki retorisesta työkalusta on edellä mainittu yhtenäisyys erilaisuudessa -käsite (Hellström 2002: 6). Diskurssianalyysissä hyödynnetään kuitenkin vain tiettyjä retoriikan työkaluja (Jokinen & Juhila 1993: 89), joista oman tutkimukseni kannalta tärkein on kategorisoinnin käsite, joka liittyy todellisuuden tuottamiseen (Billig 1987: 134-135, 152).

Kategorisoiminen on kaikkien kuvausten keskeinen piirre. Kuvaus muokkaa jonkin asian joksikin ja liittää siihen tietyt ominaisuudet. Samalla tavalla tietyt toiminnot määritellään normaaleiksi ja hyväksyttäviksi, kun taas toiset luokitellaan epänormaaleiksi. (Potter 1996: 111.) Kategorioita voi lähestyä monella eri tavalla. Kategorioita tutkittaessa voidaan perehtyä esimerkiksi siihen, kuinka tietyt kategoriat on rakennettu tai mikä niiden sosiaalisesti tuotettu alkuperä on, sekä tarkastella esimerkiksi sitä, millaisen keskustelun tuloksena prostituoidun kategoria on tuotettu. Samoin voidaan tarkastella kategorioiden sisältöjä ja rajoja ja pyrkiä osoittamaan niiden häilyvyys. Lisäksi voidaan tutkia kategorioiden tilanteiden käyttöä, sillä kategorioidessa erilaiset luokitukset palvelevat eri funktioiden toteuttamista, oikeuttamista tai kritisoimista. (Billig 1987: 135.) Itse keskityn näistä lähinnä keskimäiseen eli sen tarkasteluun, miten aineistossani käytettyjen kategorioiden rajat on tuotettu, mitä kategoriat pitävät sisällään ja kuinka vakaita kategoriat ovat. Diskurssianalyysissä kategorioita ja faktoja tarkastellaan näin inhimillisen toiminnan seurauksena syntyneinä, sillä kategorisoinnit syntyvät ihmisten välisissä kanssakäymisissä (Jokinen 1999: 130).

Samalla tavalla Euroopan unionin diskurssien voi nähdä edustavan tiettyjä merkityksiä ja arvoja sekä valtasuhteita. Tarkoitukseni ei tässä olekaan etsiä aineistosta vain valmiita kategorisointeja tai ottaa annettuja merkityksiä itsestään selvyutenä, vaan pyrkiä myös näkemään niiden takana olevat oletukset siitä, mikä EU:n identiteetti on ja miten se suhtautuu naiskauppaan liittyvään prostituutioon. Tässä tulee Suonisen (1993: 50-51) mukaan tulee pitää mielessä se, että merkityssystemit eivät esiinny aineistossa selkeinä kokonaisuuksina, vaan pieninä paloina. Merkityssystemien identifioinnilla ei tarkoiteta myöskään erillisten aiheiden kategorisointia, vaan

merkityssysteemeillä voidaan tehdä ymmärrettäväksi erilaisia teemoja. Näin ollen merkityssysteemien identifiointi ei saa perustua tutkijan päässä oleviin konstruktioihin, vaan huomio tulee kiinnittää niihin eroihin ja ristiriitoihin, joita itse kielenkäyttäjät nostaa esille.

Kuten muunkin diskurssianalyysin, myös retorisen analyysin lähtökohtana on todellisuuden tulkinnallisen luonteen korostaminen (Jokinen 1999: 126). Retoriikan tutkimisessa asioita pyritään tarkastelemaan niiden argumentoinnin⁴⁹ avulla (Billig 1987: 138). Retoriikka pitää sisällään suostuttelun elementin ja samalla mahdollisuuden vaikuttaa siihen, kuinka ihmiset näkevät ympäröivän maailman (Hellström 2002: 6). Retoriikan analysoinnissa on oleellista myös puhujan liittoutumisen aste suhteessa argumenttiin. Erityisesti tulee tarkastella sitä, sitoutuuko puhuja väitteeseen vai ottaako hän siihen etäisen asenteen. Se, että puheella ikään kuin raportoidaan yleisesti tiedettyjä tai toisen sanomia asioita, on keino tuottaa neutraalisuutta ja välttää oma selitysvastavuus. (Jokinen 1999:135-137.)

Argumentteja voidaan vahvistaa vetoamalla muihin arvovaltaisiin tahoihin kuten tutkimustuloksiin, jotka ovat väitteestä samaa mieltä. Samoin me-retoriikan käyttö on eräänlaista konsensuksella vahvistamista. Eri instituutioiden edustajien käyttämällä me-retoriikalla pyritään antamaan lausunnoille instituution tuki samalla kun ”meistä” luodaan kuvaa yhtenäisenä joukkona, jolla on yhteiset intressit. (Billig 1987: 88.)

Sen painottaminen, että diskurssit, identiteetit ja kategoriat ovat kaikki kielellistä toimintaa, auttaa meitä keskittymään diskurssianalyysiin miten-kysymyksiin. Miten-kysymyksiä voi lähestyä monelta eri suunnalta kiinnittämällä huomiota joko retorisuuteen tai responsiivisuuteen. Retorisuus viittaa siihen, miten tiettyä versiota sosiaalisesta todellisuudesta painotetaan ja responsiivisuus siihen, miten toimijat rakentavat yhteisissä keskusteluissa sosiaalisen todellisuuden versioita. (Jokinen & Juhila 1999: 70.)

Retorisuus, eli kielenkäytön avulla tapahtuva suostuttelu, ja responsiivisuus, eli ”tässä ja nyt” tapahtuva vuorovaikutuksellisuus, voivat olla molemmat läsnä samassa aineistossa. Tosin tekstimuotoisessa aineistossa retorisuus on usein hallitseva piirre, jolloin responsiivisuus asettuu

---

⁴⁹ Jokinen (1999: 130) ja Potter (1996: 107) jakavat retorisen argumentaation kahteen eri ulottuvuuteen: hyökkävään ja puolustavaan retoriikkaan. Ensimmäinen pyrkii vahingoittamaan vasta-argumenttia ja jälkimmäinen pyrkii vahvistamaan omaa positiota, jotta sitä ei voitaisi vahingoittaa.

pidemmälle aikaulottuvuudelle ja on ymmärrettävissä lähinnä yleisösuhteena⁵⁰, eli aikaisempiin teksteihin tuotettuna vastauksena ja kommunikaationa yleisön ja puhujan välillä. (Jokinen & Juhila 1999: 77-78.) Aineistossani lähettäjäksi voidaan katsoa lähinnä EU:n komissio, kun taas yleisönä on sekä unionin muut toimielimet ja jäsenmaat että unionin ulkopuoliset maat ja kansainväliset järjestöt. Kaikkiin teksteihin vaikuttaa kuitenkin unionin muissa elimissä ja yksittäisissä jäsenmaissa käyty keskustelu. Tutkimassani aineistossa viitataan usein myös aikaisempiin sopimuksiin ja teksteihin, jotka on kuitenkin teksteinä jätetty tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

5.5. DISKURSSIANALYYSI KANSAINVÄLISESSÄ POLITIIKASSA

Millikenin (1999: 242) mukaan kansainvälisen politiikan tutkijat käyttävät neljää eri metodia diskurssien käytön tutkimisessa: dekonstruoivaa metodia, rinnastavaa metodia, alistavan tiedon metodia ja genealogista metodia. Dekonstruktiossa diskurssin satunnainen luonne paljastetaan tekstianalyysillä, jolla paljastetaan ne vastakohtaparit, jotka se etuoikeuttaa, ja todellisuudet, joita se edistää normaaleina. Dekonstruktio kaltaisesti toimii myös rinnastava metodi, mutta siinä tietyn diskurssin sisällä konstruoitu ”totuus” rinnastetaan asioihin ja kysymyksiin, jotka ”totuus” jättää huomiotta. Vaihtoehtoisesti voidaan rinnasta kaksi dominoivaa näkemystä, jotka eivät käytä samoja määritelmiä tapahtuneesta ja jotka muodostavat subjektit ja näiden suhteet eri tavalla. (em.)

Alistavan tiedon metodi on laajempi versio rinnastamisesta. Se eroaa rinnastamisesta siinä, että alistavan tiedon metodissa vaihtoehtoisia näkemyksiä ei vain tuoda esille, vaan niitä tutkitaan tarkemmin ja niiden osoitetaan olevan sellaisten diskurssien tuotteita, joilla ei ole päällekkäisyyksiä dominoivan diskurssin kanssa. Genealogisen metodin mukaan nykydiskurssien sattumanvaraisuutta tarkastellaan historiallisesti tutkimalla aikaisempia diskursseja. Genealoginen tutkimus ei oleta historian johtavan progressiivisesti nykyhetkeen, vaan se tarkastelee historiaa sarjana ei-jatkuvia diskursiivisia muodostumia, jotka eivät ole sovussa keskenään. Genealogiset tutkimukset painottavat dominoivia diskursseja ja näkevät niiden sisältävän valtasuhteita, joissa yhtenäisyys on keinotekoisesti ylläpidettyä ja järjestys luodaan epäjärjestyksen olosuhteista.⁵¹ (Milliken 1999: 242-243.)

---

⁵⁰ Myös retorisuuden tutkimuksessa yleisösuhte nostetaan tutkimuksen lähtökohdissa esiin. Tosin retoriikassa yleisösuhteen tarkentaminen jää tarkemmin esittelemättä. Jos analysoitava aineisto ei anna mahdollisuutta elävän yleisösuhteen tarkasteluun, on yleisösuhdetta mahdollista eritellä itse tekstistä. Tällöin tekstin perusteella mietitään, mikä on se taho, jolle kirjoitus on suunnattu. (Jokinen & Juhila 1999: 79, 129).

⁵¹ Millikenin (1999: 246) huomauttaa kuitenkin, että usein genealogisten tutkimusten tuloksena ei ole ollut se, kuinka kansainvälisen politiikan diskursseissa on ollut jatkumattomuutta, vaan se, kuinka dominoivat diskurssit ovat suurelta osin olleet jatkuvia.

Nämä metodit on usein yhdistetty tutkimusaineiston tarpeiden mukaan ja myös itse aion käyttää metodeja rinnakkain. Tosin kriittisen diskurssianalyysin tarkoituksiin parhaiten sopivia ovat alistetun tiedon metodi ja genealoginen metodi. Nämä lähestymistavat sisältävät jo valmiiksi näkemyksen siitä, että maailmaa voitaisiin periaatteessa tulkita eri tavalla (dekonstruktio) tai että maailmaa on tulkittu erilailla (rinnastaminen). Lisäksi niiden avulla on myös mahdollista osoittaa, että eri ryhmät ja kulttuurit tulkitsevat maailmaa eri tavoilla. (Milliken 1999: 243-244.) Tämän vuoksi diskurssianalyysiin soveltuu huonosti kiinteät alkuhypoteesit, jotka pyritään joko todentamaan tai kumoamaan.

6. ANALYYSIN TOTEUTTAMINEN

Diskurssit eivät ole olemassa ilman, että ne syntyvät jossakin. Tässä osassa tarkastelenkin sitä, millaista todellisuutta EU:ssa syntyneet diskurssit rakentavat. Diskurssianalyysissä sosiaalisen todellisuuden rakentumista tarkastellaan alhaalta ylöspäin tapahtuvana toimintana, eli siinä lähdetään liikkeelle paikallisesti rakentuvista käytännöistä. Diskurssianalyysi on hyvin aineistolähtöinen lähestymistapa, jossa aineistoa ei pyritä selittämään ulkopuolisista teorioista käsin, vaan aineiston analyysin kannalta olennaiset jäsenyykset rakennetaan aineiston analyysin tuloksena. (Jokinen 1999: 39.) Mitään tarkkaa, yhtä oikeaa kaavaa diskurssianalyysin tekemiseen ei kuitenkaan ole olemassa (Suoninen 1993: 50).

Diskurssianalyysin piirissä tarkastelun kohteeksi otettuja kuvauksia nimitetään usein selonteoiksi erona lähestymistapaan, jossa aineistoa tarkastellaan todellisuuden kuvauksena. Selonteot sekä perustuvat siihen sosiaaliseen maailmaan, jossa ne syntyvät, että muokkaavat sitä. (Suoninen 1999: 20.) Näin esimerkiksi tutkimiani sopimuksia ei voi pitää pelkästään minkään tietyn ongelman hallinnan kuvauksina, vaan selontekoina, joilla samalla tuotetaan kuvaa ihmis- ja naiskaupasta sekä EU:sta suhteessa siihen.

Ennen varsinaiseen analyysiin siirtymistä on lähdekritiikin kannalta oleellista selvittää aineiston rakentuminen ja konteksti, joka aineistoon vaikuttaa. Seuraavassa alaluvussa luonkin katsauksen aineiston valintaan, valintaan vaikuttaneisiin ja itse aineistoon EU-kontekstissa.

6.1. AINEISTON VAATIMUKSET JA VALINTA

Diskurssianalyysin rajat asettuvat aineiston mukaan.. Sitä voidaan soveltaa mihin tahansa tekstiin, tilanteeseen ja ongelmaan. Koska se on tulkitsevaa ja dekonstruoivaa lukemista, diskurssianalyttisestä tutkimuksesta ei ole olemassa mitään yhtä kaavaa (Potter & Wetherell 1987: 160.)

Vaikka olen työssäni halunnut tutkia EU:n kontekstissa tuotettuja naiskauppaa ja prostituutiota koskevia sopimuksia ja asiakirjoja, hankaloittaa analyysiäni se seikka, että varsinaisesti pelkkään naiskauppaan liittyviä asiakirjoja on vaikea löytää. Sen sijaan viitteitä tutkimusaiheeseeni on mahdollista löytää muista sopimuksista ja julistuksista, jotka käsittelevät lähinnä ihmiskauppaa. EU:n tasolla seksuaalisen hyväksikäytön yhteydessä puhutaan useimmiten lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä, kun taas naisten seksuaaliseen hyväksikäyttöön puututaan vain yhtenä ihmiskaupan alaryhmänä, johon myös prostituutio kuuluu.

Aineistoni koostuu kolmesta eri tekstistä. Tekstien valintaa perustelen sillä, että ne ovat kaikki asiakirjoja, jotka unionin komissio mainitsee tärkeiksi ihmis- ja naiskaupan vastaisessa toiminnassa sivustolla, jolla kerrotaan EU:n toimista ihmiskauppaa ja lasten seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan. Vaikka sivusto on komission tiedotteiden alaisuudessa, tarkastellaan siinä paitsi komission myös koko EU:n aktiivisuutta ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa. Kaikki aineistokseni valitsemat tekstit eli Euroopan unionin perusoikeussopimus, ihmiskaupan torjuntaa koskevaa puitepäättös ja Brysselin julistus ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta nähdäänkin sivustolla yhtenä tärkeimmistä osoituksista unionin ja komission aktiivisuudesta ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa (Euroopan unionin portaali 2005d).

6.1.1. *Aineiston esittely*

Euroopan unionin perusoikeuskirja sai alkunsa Kölnissä vuonna 1999. Peruskirjan tarkoituksena on vahvistaa ja selkeyttää EU:n tukemia EU-kansalaisten perusoikeuksia. Peruskirja ei tuonut mukanaan uusia oikeuksia, vaan sen tarkoituksena oli pikemminkin yhdistää eri puolilla hajallaan mainitut kansalaisten oikeudet. Euroopan perusoikeuskirja perustuu muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimukselle, erinäisille Euroopan unionin neuvoston laatimille sopimuksille sekä YK:n ja ILO:n sopimuksille. Lisäksi sen pohja voidaan jäljittää EU:n perussopimukseen.

Perusoikeuskirja ei velvoitakaan jäsenvaltioita muokkaamaan niiden perustuslakia, vaan sekä perusoikeuskirjalla että maiden perustuslaeilla on omat tehtävänsä, joiden kesken on yritetty välttää päällekkäisyyksiä. (Euroopan unionin portaali 2005c.)

Vuonna 2002 voimaan tullut ihmiskaupan torjuntaa koskeva puitepäättös puolestaan yhtenäistää sekä työvoimaksi että seksuaalisen hyväksikäytön tarkoituksiin suunnattua ihmiskauppaa koskevat määritelmät, sen rangaistavan käyttäytymisen sekä sen aiheuttamat seuraamukset jäsenvaltioissa. Puitepäätöksessä käytetty määritelmä ihmiskaupasta vastaa luvun kaksi alussa esitettyä YK:n ihmiskaupan määritelmää.

Brysselin julistus (2002) ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta taas allekirjoitettiin vuonna 2002 pidetyssä vastaavassa aihetta käsitelleessä Euroopan konferenssissa. Konferenssi järjestettiin yhteistyössä Euroopan komission, kansainvälisen siirtolaisjärjestö IOM:n ja Euroopan parlamentin kanssa, ja siihen osallistui EU-jäsenmaiden ja jäsen ehdokkaiden lisäksi valtioiden edustajia sekä lisäksi kansainvälisiä, hallitusten välisiä että ei-hallitusten välisiä järjestöjä ja kaikki EU:n instituutiot. Brysselin julistuksen tavoitteena on kohdistaa huomio ihmiskaupan trendeihin sekä kattavan ja koordinoitun eurooppalaisen lähestymistavan kehittäminen sen ongelmia vastaan. Julistuksessa keskitytäänkin lähinnä ihmiskaupan vastaisiin toimiin Euroopassa sekä eurooppalaiseen yhteistyöhön ihmiskauppaa vastaan.

Aineistoni tekstit ovat kaikki erilaisia sekä luonteeltaan että pituudeltaan. EU:n perusoikeuskirja on yleismuotoinen ihmisoikeusjulistus, puitepäättös puolestaan varsinainen päätös, jossa annetaan ohjeita siitä, mitä EU:n jäsenmaiden tulee tehdä ihmiskauppaa vastaan, ja Brysselin julistus kartoitus siitä, mitä mahdollisia keinoja voitaisiin ottaa käyttöön. Niiden painotusalueet ovatkin erilaiset: perusoikeuskirja kiinnittää huomion yksilön oikeuksiin, puitepäätöksessä keskitytään lähinnä jäsenmaiden vastuun ja velvollisuuksien määrittelyyn ja Brysselin julistuksessa itse ihmiskaupan luonteen määrittelyyn ja ihmiskaupan vastaisiin toimenpiteisiin.

Yksikään teksteistä ei ole varsinaista lainsäädäntöä, vaan perusoikeuskirja listaa oikeudet, Brysselin julistus kartoittaa mahdollisia toimenpiteitä lakien kehittämiseksi ja puitepäättös antaa ohjeita lainsäädäntöä varten. Ne ovatkin enemmän kuvailevia eli retorisia tekstejä, joissa sanavalinnoilla ja tyylillä on oma merkityksensä. Brysselin julistus ja puitepäättös ovat hyvin normatiivisia eli ohjeistavia ja käsittelevät sitä, miten käytäntöjä tulisi muuttaa, jotta naiskaupan vastaisilla toimilla

saavutettaisiin tuloksia. Perusoikeuskirja on enemmän informatiivinen ja sisältää pykäläkohtaisesti tietoa eri aihealueista, jotka unionin kansalaisten oikeudet kattavat.

Koska Euroopan unioni pitää yllämainittuja tärkeimpinä ihmiskauppaa koskevinä dokumentteinaan, ovat ne tärkeimpiä myös oman tutkimukseni kannalta, jossa prostituution ja naiskaupan kysymykset ovat osa ihmiskauppaa. Katson, että ihmiskauppaa koskevien asiakirjojen tarkastelun avulla on mahdollista tarkastella sitä, mikä osa prostituutioon johtavan naiskaupan kysymyksillä on unionin agendalla.

Aineistossa tutkimissani selonteoissa yhdistävä periaate on siis ihmiskaupan käsittely eri näkökulmista ja näkökulmien heijastaminen EU:n identiteettiä vasten. Käytännössä analyysi toteutuu ottamalla aineistosta suoria lainauksia ja tutkimalla niitä tarkemmin sekä tekstin tasolla että laajemmin perehtymällä siihen, mitä teksteissä sanotaan. Lisäksi tutkin diskurssien funktionaalisuutta eli sitä, mitä diskursseilla halutaan sanoa ja saada aikaan ja sitä, mikä unionin näkökulma on pakkoprotituutioon johtavaan naiskauppaan.

Vaikka aineistoni ei suoranaisesti mainitse unionin identiteettiä tai käsittele sen tematiikkaa, on naiskauppaa ja ihmiskauppaa käsittelevistä teksteistä mahdollista epäsuorasti nähdä se, minkälaista roolia unioni haluaa itselleen rakentaa kyseisellä aihealueella. Toimijuuden voi kenties saada esiin jopa paremmin tämänkaltaisista ihmiskauppaa käsittelevistä teksteistä, jossa unioni ottaa itselleen tietyn osan jossain käytännön ongelmassa, kuin asiakirjoista, jotka käsittelevät eksplisiittisesti unionin identiteettiä teoreettisella tasolla.

Tutkimuksessani tarkastelenkin pikemmin identiteetin implisiittistä kuin eksplisiittistä rakentumista. Eksplisiittisessä analyysissä aineistosta etsitään ne kohdat, jossa tutkittavaan asiaan viitataan suoraan. Implisiittisesti analysoitaessa pyritään etsimään aineistosta kohtia, jossa tutkimuskohteeseen liittyvien merkitysten ja odotusten kautta päästään käsiksi muutoin itsestään selvyutenä pidettyihin asioihin. (Jokinen & Juhila 1999: 90.)

6.1.2. Aineisto EU-kontekstissa

Jotta saadaan kuva siitä, miten aineisto sijoittuu Euroopan unioniin ja mitä vaikutusvaltaa tutkimillani teksteillä on Euroopan unionin piirissä, on hyvä luoda katsaus EU:n rakenteeseen ja toimintaan.

EU:hun kuuluu viisi eri toimielintä: Euroopan parlamentti, Euroopan unionin neuvosto, Euroopan komissio, Euroopan yhteisöjen tuomioistuin ja Euroopan tilintarkastustuomioistuin. Kaikilla toimielimillä on myös omat vastuualueensa: jäsenvaltioissa vaaleilla valittava Euroopan parlamentti edustaa unionin kansalaisia ja Euroopan unionin neuvosto puolestaan jäsenvaltioiden hallituksia; Euroopan komissio toimii unionin täytäntöön panevana elimenä, Euroopan yhteisöjen tuomioistuin valvoo yhteisön lainsäädännön noudattamista ja Euroopan tilintarkastustuomioistuin valvoo EU:n varainkäytön lainmukaisuutta ja taloudellisuutta. (Euroopan unionin portaali 2005b.)

Myös instituutioiden poliittinen päätöksenteko voidaan jaotella viiteen erityylyiseen toimintaan: säännösteleviin toimenpiteisiin (regulatory policies), resursseja jakaviin toimenpiteisiin (redistributive policies), makrotaloudellisiin vakautustoimenpiteisiin (macroeconomic stabilization policies), kansalaisuustoimenpiteisiin (citizen policies) ja globaaleihin toimenpiteisiin. Oman työni kannalta oleellisimpia ovat kansalaisuustoimenpiteet, joihin kuuluu EU:n jäsenvaltioiden kansalaisten taloudellisten, poliittisten ja sosiaalisten oikeuksien suojele sekä yhteistyö sisä- ja oikeusasioissa (Justice and Home Affairs), kuten yhteinen maahanmuuttopolitiikka, oikeudellinen yhteistyö ja ”EU-kansalaisuutta” koskevat kysymykset. (Hix 1999: 8.)

Sekä kansalaisuutta että globaaleja asioita koskevat poliittiset päätökset otetaan pääasiallisesti käyttöön yksimielisillä hallitusten välisillä toimenpiteillä, joissa Euroopan unionin neuvosto on tärkein lainsäätäjä ja toimeenpaneva elin. Tämä käytäntö eroaa muun muassa säännöstelevistä ja resursseja jakavista toimenpiteistä⁵², jotka hyväksytään ylikansallisin keinoin. Tällöin laki on heti voimassa ja se ylittää kansallisen lain. Lisäksi EY-tuomioistuimella on oikeus laillisesti valvoa päätöksien toimeenpanoa. (Hix 1999: 8.) Pääosin jäsenmaiden sisä- ja oikeusasioita koskevalla aineistoni teksteillä ei näin ollen ole samanlaista vaikutusta jäsenmaiden lainsäädäntöön kuin

---

⁵² Säännösteleviin toimenpiteisiin Hix (em.) luetlee kuuluvan muun muassa yhteismarkkinat, tavaroiden ja palveluiden liikkumisen ja kansallisten lakien standardien harmonisoinnin sekä esimerkiksi Euroopan laajuisten ympäristö- ja sosiaalipolitiikan ja kilpailun säännöstelyn. Resursseja jakaviin toimenpiteisiin lasketaan mukaan EU:n budjetin kautta tapahtuva resurssien siirto, kuten yhteinen maatalouspolitiikka sekä alueellista koheesiota, tutkimusta ja kehitystä koskevat toimenpiteet.

esimerkiksi talouskysymyksiä koskevilla dokumenteilla, vaan jäsenmaiden hallituksilla on enemmän liikkumavaraa päätösten soveltamisessa.

6.1.3. *Analyysin eteneminen*

Työn analysoinnin etenemisen helpottamiseksi olen jaotellut sen eri teemojen mukaan. Koska analyysissä ei keskeisintä ole tiettyjen merkityssysteemien läsnäolon havaitseminen, vaan niiden käyttötapojen yksityiskohtien jäsentäminen (Suoninen 1993: 59), olen tutkinut aineistoani lähtökohtaisesti predikointianalyysin avulla, jonka pohjalta olen luonut käyttämäni kategoriat. En kuitenkaan erittele tässä kaikkia tutkimuskohteisiin liitettyjä substantiiveja, verbejä ja adverbeja yksityiskohtaisesti, vaan selvitän niiden avulla pikemmin sitä, mihin teksteissä on hedelmällistä kiinnittää huomiota.

Varsinaisen analyysiosan olen jaotellut edellisluvun mukaisesti diskurssien merkityssysteemien ja diskurssien produktiivisuuden sekä diskurssien käytännön tutkimiseen. Diskurssien käytännön tutkimuksessa kiinnitän huomiota lähinnä mitä-kysymyksiin ja siihen, minkälaista totuutta naiskaupasta ja prostituutiosta EU:n tekstit tuottavat. Oleellisinta tässä yhteydessä on se, miksi naiskauppa on unionille ongelma, mitä kaupassa halutaan kontrolloida ja millä keinoin.

Koska molemmissa, sekä ”diskurssit merkityssysteeminä” että ”diskurssien produktiivisuus” – luvuissa, on kantavana teemana kielen avulla rakennetut identiteetit ja subjektipositiot, tarkastelen niitä analyysiosassa yhdessä miten-kysymysten avulla. Tässä yhteydessä hyödynnän myös retoriikasta lainattua kategorisointia, sillä diskurssit eivät vain kuvaa sosiaalista maailmaa, vaan myös kategorisoivat sitä (Parker 1992: 4). Lisäksi etsin aineistostani identiteettejä rakentavia diskursseja ja tutkin sitä, minkälaiseksi unioni näkee oman identiteettinsä prostituutioon suunnatun naiskaupan vastaisessa toiminnassa.

Koska pyrin hyödyntämään sekä kriittisen että analyttisen diskurssianalyysin metodeita, pyrin tarkastelemaan tilannesidonnaisesti identiteetin käsittely- ja määrittelytapoja valitsemisani dokumenteissa. Näin pyrin olemaan avoin aineistosta nouseville luokituksille enkä vain valikoimaan omiin näkemyksiini perustuvia tekstikappaleita.

Leiwon ja Pietikäisen (1996: 103) mukaan diskurssin määritelmä sisältääkin kaksi tutkimuskohdetta. Ensimmäinen tutkimuskohde on kielenkäyttö ja toinen kielenkäytön taustalla

olevat sosiaaliset ja kulttuuriset funktiot. Diskurssianalyysi toimii näin ollen kahdella eri tasolla: kielenkäytön mikrotasolla ja kontekstin makrotasolla. Kielenkäytön analyysiin sisältyy muun muassa kieliopin analyysikeinojen käyttäminen, tekstin sidoksisuuden ja retoristen keinojen tarkastelu. Makrotason analyysin voi toteuttaa esimerkiksi vuorovaikutustilanteen, instituutioiden piirteiden tai yhteiskunnallisten rakenteiden analysoimisella. Lopullisessa analyysissä molemmat tasot kuitenkin yhdistetään.

Aloitan analyysin perehtymällä diskursseihin merkityssysteemeinä ja niiden produktiivisuuteen eli tekstien mikrotasoon. Mikrotasolla kiinnitän huomion lauserakenteisiin, sanavalintoihin ja subjektien ja objektien liittämiseen toisiinsa. Tämän jälkeen siirryn tutkimaan diskurssien käytäntöä eli aineiston makrotasoa. Makrotason tarkastelussa oleellista on se, mitä aineistossa sanotaan ja mitä merkitystä sillä on itse aiheen kannalta.

6.2. DISKURSSIEN PRODUKTIIVISUUDEN TUTKIMINEN MERKITYSSYSTEEMEISSÄ: EU:N IDENTITEETIN KONSTRUKTIO

Koska kriittisen diskurssianalyttisen otteen kannalta on oleellista se, mikä toimijoiden rooli on, kuka esitetään vastuulliseksi toimijaksi ja kuka toiminnan kohteeksi (Leiwo & Pietikäinen 1998: 104), aloitan analyysin tutkimalla EU:n identiteetin konstruktiota. Tässä yhteydessä pyrin tarkastelemaan erityisesti sitä, miten subjekti eli unioni ja sen identiteetti rakennetaan. Tarkastelen myös jäsenmaiden suhdetta unioniin ja niiden rakentumista unionin pohjalla ja sen avulla.

6.2.1. EU:n identiteetin perusta

”Luodessaan yhä tiiviimmän unionin keskuuteensa, Euroopan kansat ovat päättäneet jakaa yhteisiin arvoihin perustuvan rauhallisen tulevaisuuden. Tietoisena sen henkisestä ja moraalista perinnöstä, unioni on perustettu ihmisarvon, vapauden, tasa-arvoisuuden ja solidaarisuuden jakamattomille universaaleille arvoille sekä demokratian ja lain periaatteille.”⁵³

Kollektiivisen identiteetin rakentamisessa tärkeätä on yhteisön erityisyyden ja paremmuuden korostaminen muun muassa jäsenmailhin verrattuna (Billig 1995: 98). Euroopan unionin

---

⁵³ ”The peoples of Europe, in creating an ever closer union among them, are resolved to share a peaceful future based on common values. Conscious of its spiritual and moral heritage, the Union is founded on the indivisible, universal values of human dignity, freedom, equality and solidarity; it is based on the principles of democracy and the rule of law.” (EU:n perusoikeuskirja 1999: johdanto).

perusoikeuskirjassa yhteisödiskurssia edistetäänkin yllämainitun esimerkin mukaan vahvasti. Vaikka Euroopan unionin nähdään ensisijaisesti perustuvan Euroopan kansoille, nähdään kansoja yhdistävän yhteiset arvot. Toisaalla yhteisten arvojen taustalla on käytetty jopa yhteisöllisyyttä korostavaa me-retoriikkaa.⁵⁴ Möllersin (2003: 38-39) mukaan EU:n jäsenmaiden välisten arvojen yhtenäisyys onkin huomattavaa verrattuna esimerkiksi Yhdysvaltoihin, jossa osavaltioiden väliset moraalinäkemysten muun muassa kuolemantuomiosta vaihtelevat paljon. Unionin yhteisten arvojen vaalimiseksi myös EU:n jäsenhedokkaiksi pyrkivien tulee teoriassa sitoutua noudattamaan unionin määrittelemiä perusoikeuksia.

Vaikka kansoista puhuttaessa korostetaan unionin pluraalisuutta, unionin taustalla olevia arvoja ei nähdä pluraalisina, vaan niiden oletetaan olevan kaikkialla unionissa jaetut. Yhteisten arvojen lisäksi myös tulevaisuuden toiveet nähdään jaettuina. Unioni nähdäänkin siinä mielessä positiiviseksi toimijaksi, että sen avulla voidaan yhdistää Euroopan kansat ja pyrkiä yhteiseen tulevaisuuteen, jota jäsenmaat eivät voisi kenties yksin saavuttaa.

Yhteisten arvojen ja jaetun tulevaisuuden lisäksi perusoikeuskirjassa unionia yhdistävänä nähdään yhteinen menneisyys, johon yllä viitataan yhteisenä *henkisenä ja moraalisenä perintönä*. Viittaukset yhteiseen menneisyyteen luovat kuvaa EU:n orgaanisesta identiteetistä, jossa yhteisöä rakennetaan alhaalta käsin. Viittauksen yhteiseen henkiseen ja moraaliseen perintöön voi rinnastaa jopa kansallisvaltion kaltaiseen rakentamisprosessiin, jossa Euroopan kansat sidotaan yhteen tavalla, joka sulkee automaattisesti muut Euroopan ulkopuolelle.

Kuitenkin viittaaminen jakamattomiin ja universaaleihin arvoihin luo kuvaa arvojen maailmanlaajuisuudesta mikä osoittaa, että arvot jaetaan myös Euroopan ulkopuolella. Keisala (2004: 122) huomauttaakin, että EU:n normatiivinen valta perustuu osin sille seikalle, että sen edistämät arvot ovat kansainvälisesti arvostettuja ja erilaisten sopimusten kautta tunnustettuja. Äärimmillään unionin perustana katsotaankin olevan ihminen ja inhimillinen yhteisö:

*”Se (unioni) asettaa yksilön toimissaan keskeiseksi [...]”*⁵⁵

*”Oikeus näistä (unionin) oikeuksista nauttimiseen sisältää vastuun muita henkilöitä, inhimillistä yhteisöä ja tulevia sukupolvia kohtaan.”*⁵⁶

⁵⁴ Katso esimerkiksi viite 104 sivulla 93.

⁵⁵ “It places the individual at the heart of its activities [...]” (EU:n perusoikeuskirja 1999: johdanto).

Jos Euroopan unionin identiteetti perustuu yhteisiin arvoihin ja jaettuun menneisyyteen sekä tulevaisuuteen, minkä toimijuuden se olettaa itselleen ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa? EU katsoo tehtäväkseen muun muassa kouluttamisen ja tiedottamisen sekä muilla aloilla tapahtuvan yhteistyön ohjaamisen, joka tapahtuu lukuisten EU:n koordinoimien tai sen kanssa yhteistyössä olevien ohjelmien (programmes) kautta. Varsinkin Brysselin julistuksessa (2002: 6) nimetään monia tämänkaltaisia ohjelmia, joiden katsotaan olevan oleellisia ihmiskaupan estämiseksi toimimisen yhteydessä. Tällaisia ovat muun muassa TACIS, PHARE ja Balkanilla toimiva CARDS, AGIS, eli poliisiviranomaisten ja oikeudellisen yhteistyön puiteohjelma rikosasioissa,⁵⁷ sekä STOP ja STOP II -ohjelmat.

Brysselin julistuksen (2002) mukaan:

*”Kaikki nämä ohjelmat ovat tärkeitä myös otettaessa huomioon niiden laajemmat päämäärät, jotka tulevat vaikuttamaan pitkän tähtäimen pyrkimyksiin ihmiskaupan syihin tarttumisessa.”*⁵⁸

Ohjelmien yhteydessä painotetaan sitä, kuinka unioni haluaa parantaa jäsenmaiden välistä yhteistyötä, tiedonkulkua ja toimenpiteitä. Euroopan unionin rooli tässä yhteydessä on siis olla taustatukena varsinaiselle jäsenmaiden harjoittamille ihmiskaupan vastaisille toimille. Unionin asemaa ja identiteettiä ei kuitenkaan nähdä olevan tarpeellista edistää vain unionin tasolla ja kehittämällä unionin ja jäsenmaiden välisiä suhteita, vaan myös jäsenmaiden kesken ja niiden välillä tapahtuvan verkottumisen ja yhteistyöprojektien avulla.

Vaikka EU:n rooli toiminnan taustalla vaikuttaa mitättömältä seuraavassa kappaleessa keskusteltavaan jäsenmaiden rooliin ja vastuuseen verrattuna, on tutkimus- ja koordinointirooli kuitenkin jo sinällään tärkeä EU:n identiteetille. Katja Keisala (2004: 123) väittääkin tutkimuksessaan, että EU:n identiteetin voi yhdistää asiantuntijan rooliin monissa globalisaatiokysymyksissä. EU:n rooli on näin vakuuttaa muu maailman siitä, että sillä on tietyistä asioista erityistä tietoa, joka muiden tulisi omaksua.

Vaikka unionia ei nähdä tärkeimpänä toimijana ihmiskaupan estämisessä eikä se ota itselleen johtavaa roolia ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa, kuuluu sen toimenkuvaan muiden toimien

---

⁵⁶ “Enjoyment of these rights entails responsibilities and duties with regard to other persons, to the human community and to future generations.” (EU:n perusoikeuskirja 1999: johdanto).

⁵⁷ The Framework Programme on Police and Judicial Co-operation in criminal matters.

⁵⁸ ”All these programmes are also important in view of their broader aims that will contribute to the long-term efforts to address the root causes of trafficking in human beings.” (Brysselin julistus 2002: 6).

koordinoinnin lisäksi esimerkiksi suhteiden ylläpitäminen muihin maihin, kuten Yhdysvaltoihin ja unionin ehdokasmaihin.

Ylipäätään Euroopan yhtenäisyyttä korostetaan erityisesti, kun halutaan antaa kuvaa EU:sta yhtenäisenä toimijana kansainvälisellä areenalla. Vaikka unionin sisällä jokaisella maalla näyttäisi olevan päävastuu toiminnastaan, pyritään unionista edistämään yhteisöllistä kuvaa kolmansille osapuolille kuten unionin ulkopuolisille maille ja kansainvälisille järjestöille:

*”[...] on tärkeä vahvistaa ja helpottaa ihmiskaupan vastaisia toimia **Euroopan tasolla** sekä sen ulkopuolella.”*⁵⁹

*”Ihmiskauppa tulisi sisällyttää **Euroopan** sosiaaliselle agendalle”*⁶⁰

*”**Eurooppalaisen lähestymistavan** kehittämiseksi salakauppaan ja erityisesti järjestäytyneen rikollisuuden tuottamaan uhkaan, on tärkeää kiinnittää lisääntyvää huomiota ihmiskaupan harjoittajien potentiaaliin. **Eurooppalaisia** ja kansainvälisiä rakenteita ja instrumentteja tulisi käyttää koko mahdollisuuksissaan [...].”*⁶¹

Puitepääöksessä viitataan siihen, että yksi syy ihmiskaupan vastaiseen toimintaan on halu identifioitua merkittäväksi ihmisoikeuksia edistäväksi kansainväliseksi tahoksi. EU voikin osoittaa toimivansa YK:n rinnalla ja lisäksi näyttää, että sillä on myös omia asiaa koskevia päätöksiä:

*”**Euroopan unionin tulee täydentää kansainvälisten järjestöjen ja erityisesti YK:n tärkeää työtä.**”*⁶²

Yhtenäisen toimijuuden lisäksi unionin yhtenäisyyttä poliittisena elimenä korostetaan muun muassa maininnalla unioninlaajuisista poliittisista puolueista, jotka edustavat yhteisiä EU:n kansalaisten intressejä:

*”**Unionin tasolla poliittiset puolueet osaltaan ilmaisevat unionin kansalaisten poliittista tahtoa.**”*⁶³

---

⁵⁹ “[...] it is necessary to strengthen and facilitate the fight against trafficking in human beings at the European level and beyond.” (Brysselin julistus 2002: 16).

⁶⁰ ”Trafficking in human beings should be included on the social agenda in Europe” (Brysselin julistus 2002: 6).

⁶¹ ”It is imperative for the development of a European response to trafficking, and indeed the threat from organised crime, to pay increased attention to the potential of the practitioners. European and international structures and instruments should be used to their full potential [...]”.(Brysselin julistus 2002:17).

⁶² ”The important work performed by international organisations, in particular the UN, must be complemented by that of the European Union.” (Brysselin julistus 2002.)

⁶³ ”Political parties at the Union level contribute to expressing the political will of the citizens of the union.” (EU:n perusoikeuskirja 1999: 12 (2)).

Unionin yhteisten tavoitteiden ja päämäärien nähdään siis saavan legitimitettinsä unionin kansalaisilta, joihin viitataan monessa muussakin kohdassa.⁶⁴ Tätä näkemystä voitaneen kuitenkin kritisoida lainaamalla esimerkiksi Kurikkalan (2003: 68) väitettä siitä, ettei unioni tarvitse suuren yleisön osallistumista unionin poliittisiin päätöksiin, sillä unionin hallinnollisen olemuksen ja sen kansalaisten välillä ei ole olemassa suoraa suhdetta. Se, että kosketus kansalaisiin syntyy epäsuorasti jäsenmaiden poliitikkojen ja virkamiesten kanssa, ei Kurikkalan mukaan riitä kansalaisten tahdon ilmaisemiseen. Se, onko unionilla kansalaisten silmissä legitimitettä toimia kansainvälisesti jäsenmaiden edustajana, ei kuitenkaan ole tämän työn kannalta oleellista. Tärkeämpää on perehtyä siihen, mikä asema jäsenmailla on suhteessa unioniin. Tähän siirryn seuraavassa.

6.2.2. Jäsenmaat osana EU:ta

EU:n identiteetin perustana ovat sen monet eri kansat ja kansalaisuudet:

*”Unioni osallistuu yhteisten arvojen säilyttämiseen ja kehittämiseen **kunnioittaen samalla Euroopan kansojen kulttuurien ja perinteiden monimuotoisuutta sekä kansallisia identiteettejä [...].**”⁶⁵*

Diskurssit yhteisöllisyydestä ja kansallisvaltioiden erityisyydestä voidaankin nähdä osin ristiriitaisiksi. Aineistossani hegemonisena diskurssina voidaan kuitenkin pitää jäsenvaltioiden ja niiden hallitusten toimijuuden korostamista, jossa unioni nähdään lähinnä jäsenmaiden taustalla vaikuttavana koordinoivana ja tukevana toimijana yhteisten päämäärien saavuttamisprosessissa. Heikompana diskurssina puolestaan toimii unionin esittäminen yhtenäisenä, yhteiseen identiteettiin nojaavana toimijana, jolla on aktiivinen rooli ihmiskaupan vastaisissa toimissa. Viittauksia unioniin toiminnallisena yksikkönä, joka toimii itsenäisesti jäsenmaita mainitsematta, on löydettävissä ainoastaan EU:n perusoikeuskirjasta.⁶⁶

Sen sijaan hegemonista, jäsenvaltioiden tärkeyttä korostavaa diskurssia, jossa EU jää muiden toimijoiden kanssa hallitusten varjoon, edistää Brysselin julistus. Tässä diskurssissa kaikki muut

---

⁶⁴ Katso esimerkiksi EU:n perusoikeuskirjan (1999) artikkelin 15 kohtia 2-3, artikkelin 39 kohtaa 1 sekä artikkeleita 40 ja 42-46.

⁶⁵ ”The Union contributes to the preservation and to the development of these common values while respecting the diversity of the cultures and traditions of the peoples of Europe as well as the national identities [...]” (EU:n perusoikeuskirja 1999: johdanto).

⁶⁶ Katso artikkeli 22, artikkelin 34 kohdat 1 ja 3 sekä artikkeli 36.

toimijat nähdään hallitusten rinnalla yhtenä erottelemattomana joukkona, jonka olemassaolo ja resurssit kuitenkin riippuvat hallitusten tuesta:

*”Kaikkien kansainvälisten elinten, **hallitusten ja muiden toimijoiden**, jotka ovat kansainvälisesti aktiivisia ihmiskaupan vastaisessa taistelussa ja yrityksissä estää sitä, tulisi tehostaa yhteistyötään ja tiedonvaihtoa tarkoituksenaan paremmin koordinoitujen tulosten saavuttaminen, päällekkäisyyksien ja työn lisäämisen välttäminen sekä kansainvälisellä tasolla toteutettujen toimien maksimoiminen.”*⁶⁷

*”**Hallitusten tulisi taata, että kaikilla kansainvälisillä ja kansainvälisillä hallitustenvälisillä järjestöillä, joilla on tärkeä rooli ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa, on riittävät resurssit mandaattinsa täyttämiseksi.**”*⁶⁸

Sen lisäksi, että kansallisia toimenpiteitä pidetään eriarvoisen tärkeinä ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa, nähdään myös EU:n alueen edelleen jakautuvan kansallisiin rajoihin, joista pääasiallinen vastuu kuuluu jäsenmaille:

*”Lain tulee taata sekä uhrien että todistajien suojele ja laittoman työn sekä muiden prostituutiosta hyötymisen estäminen sekä **kansallisella alueella** tapahtuvan oleskelun valvonta ja säännöstely, jotta tämänkaltaista ihmiskauppaa vastaan voidaan toimia tehokkaasti.”*⁶⁹

Myös EU:n perusoikeuskirjassa rajoista puhuttaessa viitataan useimmiten kansallisen alueen rajoihin:

*”Kolmansien maiden kansalaiset, jotka on auktorisoitu työskentelemään **jäsenmaiden alueella** [...]”*⁷⁰

Sen sijaan, että puhuttaisiin yhteisestä EU:n alueesta tai eurooppalaisesta kansalaisuudesta, myös puitepääöksessä painotetaan jäsenvaltioiden vastuuta omasta alueestaan ja sen kansalaisista:

*”Toimenpiteisiin tulee ryhtyä **jokaisen jäsenvaltion** ... [jonka] **alueella rikos on kokonaisuudessaan tai osittain tehty tai jonka kansalainen on syyllistynyt rikokseen** [...]”*⁷¹

---

⁶⁷ ”All international bodies, governments and other actors internationally active to fight and prevent trafficking in human beings, should intensify their cooperation and exchange of information with a view to achieving a better coordinated response, to avoid overlaps and duplications of work, and to maximise the impact of actions taken at international level.” (Brysselin julistus 2002: 1).

⁶⁸ ”Governments should ensure that all IOs and IGOs that play a significant role in the fight against trafficking have adequate resources to fulfil their mandate.” (Brysselin julistus 2002: 1.)

⁶⁹ ”The law must ensure the protection of victims and witnesses, the prohibition of illicit work, the prohibition of the exploitation of the prostitution of others and monitoring and regulation of the residence on national territory so that such trafficking can be combated effectively.” (Brysselin julistus 2002: 16.)

⁷⁰ ”Nationals of third countries who are authorised to work in the territories of the Member States [...]”(EU:n perusoikeuskirja 1999: 15 (3)).

Ainoastaan kerran unioniin viitataan alueellisena kokonaisuutena sen sijaan, että puhuttaisiin kansallisista rajoista:

*”Kaikki **Euroopan unionin sisällä** laillisesti liikkuvat ja asuvat [...].”*⁷²

Hallitsevana on kuitenkin näkemys, jossa puhutaan jäsenmaiden alueista jopa viitattaessa unionin kansalaisten oikeuksiin:

*”Kaikilla **unionin kansalaisilla** on oikeus muuttaa ja asettua asumaan **jäsenmaiden alueiden sisäpuolelle.**”*⁷³

*”Erikoistuneet, yhteiset tutkintaryhmät ja syyttäjärühmät tulisi perustaa **jokaiseen valtioon** [...].”*⁷⁴

Paitsi alueiden myös lain yhteydessä unionin laki rinnastetaan aina jäsenmaiden lakiin.⁷⁵ Tästä on kuitenkin olemassa yksi poikkeus:

*”Kaikilla, joiden **unionin lain** takaamia oikeuksia ja vapauksia loukataan, on oikeus [...].”*⁷⁶

Tämän voidaan nähdä johtuvan siitä, että perusoikeuskirja ei tuo mitään uusia velvoitteita jäsenmaille, vaan kaikki perusoikeuskirjassa mainitut oikeudet on jo löydettävissä esimerkiksi kansallisesta lainsäädännöstä tai EU:n perussopimuksista (EU:n perusoikeuskirja 1999: 51).

Unionin rooli on lähinnä edustaa yhteistä etua ja valvoa, että muut tekevät niin. Kuitenkin maininta unionin laista rinnastaa unionin muihin itsenäisiin toimijoihin, joilla on oma lainsäädäntönsä.

Brysselin julistuksessa annetaan kuva, että päätoimijana ovat paikalliset tahot, vaikkakin yhteistyö niiden välillä erilaisten organisaatioiden ja ohjelmien kautta koetaan tärkeäksi. Kuitenkin kaikista konkreettisimmat ihmiskaupan ehkäisyyn painottuvat toimenpiteet tapahtuvat paikallistasolla tiedottamisen sekä poliisi- ja oikeusviranomaisten kouluttamisen avulla. Varsinkin Euroopan

---

⁷¹ ”Each Member State shall take the necessary measures to ...[where] the offense is committed in whole or in part within its territory, or the offender is one of its nationals.” (Ihmiskauppaa koskeva puitepäättös 2002: 6.)

⁷² ”Everyone residing and moving legally within the European Union [...]” (EU:n perusoikeuskirja 1999: 34 (2)).

⁷³ ”Every citizen of the Union has the right to move and reside freely within the territory of the Member State.” (EU:n perusoikeuskirja 1999: 45 (1)).

⁷⁴ ”Specialised, joint investigative teams of investigators and prosecutors should be set up within each State [...]” (Brysselin julistus 2002: 17).

⁷⁵ Katso esimerkiksi EU:n perusoikeuskirjan artikkelit 27, 28, 30 ja 34 kohdat 1-3.

⁷⁶ ”Everyone whose rights and freedoms guaranteed by the law of the Union are violated has the right [...]” (EU:n perusoikeuskirja 1999: 47).

unionin neuvoston ihmiskaupasta tehdyn puitepäätöksen (2002) analysoinnin perusteella unionin kollektiivisen identiteetin voi katsoa määrittävän lähinnä jäsenmaiden⁷⁷ avulla. Sopimuksessa viitataan lähes yksinomaan jäsenmaihiin avaintoimijoina, ja niiden vastuualueina sopimuksessa nähdään ihmiskauppaa koskevien tapausten tutkinta, syyttäminen sekä itse puitepäätöksen soveltaminen. Yksi syy tähän lienee se, ettei Euroopan integraation tarkoituksena ole korvata kansallista areenaa (Hellstöm 2002: 9).

Toisena syynä siihen, ettei EU voi toimia yhtä koherentisti ja tehokkaasti kuin muut poliittiset toimijat, on nähty se, ettei EU:lla ole samoja kykyjä toimijuuteen kuin valtiolla (Keisala 2004: 7). Kurikkala (2003: 15) kuitenkin muistuttaa, että kansallisille näkemyksille annettu prioriteetti voi hidastaa EU:n poliittisen identiteetin syntymistä tai sen vahvistumista. Se, että jäsenmaihiin turvaututaan liikaa identiteetin ja toimijuuden pohjana, voi olla ongelmallista silloin, kun unionin odotetaan puhuvan yhdellä äänellä.

6.2.3. Jäsenmaat EU:n toisena

Vaikka unionin suhtautuminen jäsenvaltioihin on kaksijakoista, ei kansallisvaltioiden ja EU:n kollektiivista identiteettiä voi pitää täysin toistensa vastaisina. Silti aikaisemmin unionin kollektiivisen identiteetin yhteydessä mainittu Hellströmin väite siitä, että unionin toisena toimisivat kansallisvaltiot, näyttäisi pitävän jossain määrin paikkaansa myös oman aineistoni kohdalla. *Toisen* identifioiminen ei silti aina ole helppoa, varsinkaan unionin tapauksessa. Vaikka *toista* on pidetty oman identiteetin kannalta tärkeänä, ei *toisen* voi välttämättä olettaa olevan negatiivinen, vaan jopa omaa identiteettiä täydentävä tai oman identiteetin kanssa kilpaileva *toinen*, tai *toinen*, jota kunnioitetaan (Connolly 1994: 64-65).

Aineiston perusteella unionin ei voida nähdä suoraan nimeävän unionin toista. Tutkimalla sitä, minkälaisen aseman unioni olettaa muille aineistossa mainituille toimijoille, antaa kuitenkin viittauksia siitä, kuka *toinen* voisi tässä tapauksessa olla. Unionin identiteetin yhteydessä mainittuja esimerkkejä tarkastelemalla voi kuitenkin väittää, ettei unionin rakentama *toiseus* ole sen kaltaista, että unionin tulisi rakentaa oma identiteettinsä sitä vastaan. Vaikka unionin kulttuurien ja kansojen monimuotoisuutta korostetaan, sitä ei silti tule välttämättä tarkastella negatiivisena asiana, joka estäisi unionin identiteetin kehittymisen. Euroopan unionia ja kansallisvaltioita ei suoranaisesti

---

⁷⁷ Puitepäätöksessä jäsenmaihiin liitetään yleensä sanat: ”Jokaisen jäsenmaan tulee ottaa käyttöön toimenpiteet”, mikä toistui sopimuksessa 10 kertaa. Sopimuksessa viitattuina toimenpiteinä toimivat erinäiset puitepäätöksen mukaiset toimet tiettyjen tekojen asettaminen rangaistaviksi, uhrien auttamiseksi tai päätöksen muuhun soveltamiseen.

asetetakaan toistensa vastakohtiksi, vaan jäsenmaiden erilaisuuden nähdään ikään kuin sisältyvän unionin yhtenäisyyteen ja tukevan osaltaan unionin toimintaa. Näin jäsenmaiden ja unionin toiminta nähdään rinnakkaisena ja eri tasoilla operoivana:

*”Kansainvälinen yhteisö, joka sisältää instituutiot paikallisella, alueellisella ja hallitusten tasolla, sekä NGO:t, IO:t, IGO:t ja EU:n instituutiot on kutsuttu löytämään sopiva vastine tämän (ihmiskaupan) kansainvälisen rikollisilmiön aiheuttamiin haasteisiin [...] tuottaakseen yksimielisen ja kattavan vastauksen **kansallisella, eurooppalaisella ja kansainvälisellä tasolla** [...].”*⁷⁸

Eurooppalainen, eli unionin taso, nähdään näin kansallisen ja kansainvälisen tason välillä toimivana yksikkönä, joka pitää sisällään yhteisen eurooppalaisen näkemyksen, jota unioni edustaa kansainvälisellä areenalla. Tästä huolimatta unionin intressin voi paikoin nähdä jopa alisteiseksi jäsenvaltioille. Tämänkaltaisiin johtopäätöksiin voi päätyä esimerkiksi tarkastelemalla Euroopan unionin neuvoston puitepäätöstä, jossa jäsenmaat asetetaan ensisijaisiksi toimijoiksi. Sen sijaan suhde unioniin nähdään vähemmän merkittävaksi:

*”Jokainen jäsenvaltio saa päättää, tuleeko se tai missä olosuhteissa se tulee noudattamaan (puitepäätöksessä mainittua) oikeudenkäyttövaltaa [...].”*⁷⁹

Näin voimmekin päätellä, että vaikka EU:n jäsenyyden taustalla on olemassa tietty kuva yhteisille arvoille ja tavoitteille perustuvasta yhtenäisestä Euroopasta, jäsenvaltiot esitetään edelleen merkittävänä toimijoina unionin päätösten toteuttamisen ja unionin identiteetin toteutumisen kannalta. Thomas M. J. Möllersin (2003: 6) mukaan tämä voi johtua siitä, että EU:n tulee yleensäkin luottaa jäsenvaltioihin EU:n lain toimeenpanemisessa, koska sillä ei ole omaa poliisi- tai syyttäjähenkilöstöä. Jos jäsenmaat eivät tunnustaisi eurooppalaista lainsäädäntöä, koko yhteisö olisi vaarassa. Tästä huolimatta jäsenmaita on hankala nähdä suoraan unionin vieraana toisena, vaan jäsenmaat ovat enemmänkin unioniin kuuluvia, vaikkakin siitä erillisiä, ja sitä tukevia toisia. Näin jäsenmaiden toiseuden roolin voitaneen katsoa olevan enemmän unionin itsen rakentamisessa, jolloin EU:n identiteetti saa olemuksensa vasta, kun jäsenmaat sen tunnustavat.

Myöskään unionin kanssa rinnakkain toimivia muita maita, kuten USA:ta ja Venäjää, ei Brysselin julistuksessa esitetä niinkään vieraina toisina vaan lähinnä toverillisina ei-eurooppalaisina toisina ja

---

⁷⁸ “The international community, including institutions at local, regional and governmental level, NGOs, IOs, IGOs, and the EU institutions are called upon to match up to the challenges posed by this criminal phenomenon [...] to provide and unambiguous and comprehensive response, at national, European and international levels [...]” (Brysselin julistus 2002: johdanto.)

⁷⁹ ”A Member State may decide that it will not apply or that it will apply only in specific cases or circumstances, the jurisdiction rules [...]” (Ihmiskauppaa koskeva puitepäätös 2002: 6).

yhteistyökumppaneina. Siksi vieraaksi, jota vastaan unioni pyrkii toimintaa rakentamaan, voidaan nähdä lähinnä ihmiskauppaa ylläpitävät rikolliset, joiden toimintaa vastaan halutaan suojautua eri keinoin. Lisäksi unioniin kuulumattomiksi ja sen ulkopuolisiksi voidaan nähdä ihmiskaupan uhrit, jotka unioni ottaa suojelukseensa näiden joutuessa ”vieraan” toisen alaisuuteen. Toisaalta myös ihmiskaupan uhrit nähdään uhkaaviksi siinä mielessä, että unioni kokee olevansa suojaton niitä uhkia vastaan, joita ihmiskaupan uhreihin liitetyt ongelmat aiheuttavat. Tämän lisäksi EU näkee ihmiskaupan olevan loukkaus sen omia perusarvoja vastaan:

”Nämä (ihmiskaupan) käytännöt muodostavat uhrien ihmisoikeuksien vakavan rikkomuksen, siinä mielessä kun ne on julistettu kansainvälisessä laissa ja EU:n perusoikeuskirjassa.”⁸⁰

Ihmiskaupan toimijat voidaankin nähdä tässä ikään kuin toiseuden edustajina, joita katsotaan unionin ja muiden viranomaisten normaaliuden näkökulmasta käsin. Kaupattujen ihmisten toiseusdiskurssia korostavat myös maininnat erilaisista tutkimusprojekteista *toisista* oppiakseen. Se haluaa saada selville sen, mikä toiseutta aiheuttaa ja sen, kuinka *toisten* operointi ja liikkuminen sen alueella saataisiin kuriin. Lisäksi *toisista* jaetaan informaatiomateriaalia ja unionin puolustajia, eli sen virkamiehiä ja lainsäätäjiä, halutaan kouluttaa, jotta *toiseuden* aiheuttamiin ongelmiin voitaisiin tehokkaasti puuttua. Toisena nähtyjä ihmiskaupan toimijoita ei kuitenkaan itsessään tarvitse pitää EU:n toisena, vaan ne pikemminkin edustavat toiseutta, eli kansainvälistä rikollisuutta, jonka EU kokee uhkaavana. Keisalan (2004: 138) mukaan Toisen ei tarvitsekaan olla jokin valtio tai ihmisryhmä, vaan se voi olla myös EU:hun kohdistuvat turvallisuusuhat.

6.3. DISKURSSIN OBJEKTIEN JA KATEGORIOIDEN TUOTTAMINEN

Koska teksti ei koskaan konstruoivaa yhtä asiaa, eli tässä tapauksessa EU:n identiteettiä, voidaan tekstistä tutkia myös sitä, kuinka siinä viitataan epäsuorasti, suorasti vertaillen tai vastakkain asettelun avulla muihin tahoihin kuten kaupattuihin naisiin. Näin tekstin avulla voidaan tutkia myös kaupattuihin ihmisiin liitettyjä kategorisointeja ja attribuutteja. Predikointirakenteiden avulla voidaan määritellä objektien tila ja selvittää se, miten subjektit eroavat toisistaan ja ovat suhteessa toisiinsa. (Milliken 1999: 239.)

---

⁸⁰ ”These practices constitute serious violations of the victims’ human rights as enshrined in international law and the EU Charter on Fundamental Rights.” (Brysselin julistus 2002: johdanto.)

Diskurssien liittyminen objekteihin tarkoittaa sitä, että jonkin aseman nimeäminen antaa objektille olemassaolon. Se, että diskurssit sisältävät toimijat, liittyy ajatukseen siitä, että diskurssi antaa meille tietyn tilan eli tietyt positiot. (Parker 1992: 8-9.) Tässä tarkastelenkin sitä, kuinka EU määrittelee toiminnan kohteille eli objekteina toimiville ihmiskaupan uhreille tietyt subjektipositiot, mikä paljastaa myös sen, minkälaisen aseman EU näkee näille toimijoille.

Tekstien objektitilojen paljastamisen lisäksi diskurssianalyysissä on oleellista objektitilojen vertaaminen, jotta saataisiin selville suhteelliset erot, jotka järjestävät kokonaisuutta ja toimivat kehyksenä tiettyjen subjekti-identiteettien määrittelyyn (Milliken 1999: 233). Oleellista on siis katsoa, miten kaupattut naiset ja prostituoidut esitetään eri dokumenteissa. Kehysanalyysiin kytkeytyy usein identiteetin käsite, sillä toimijoille määräytyy erilaisissa kehyksissä tiettyjä identiteettejä (Jokinen & Juhila 1999: 69).

Tämän tarkoitus on osoittaa, kuinka tietyt diskurssit menevät päällekkäin. Predikointianalyysissä tarkoituksena onkin suorittaa empiiristä tutkimusta ja abstrahointia samanaikaisesti, sillä teoreettiset kategoriat tulee muokata sen aineiston perusteella, jota tutkitaan. (Milliken 1999: 234)⁸¹ Tässä tulee kuitenkin muistaa, että kriittinen diskurssianalyysi ei ole kiinnostunut kielestä tai kielenkäytöstä sinänsä, vaan kulttuuristen ja sosiaalisten prosessien ja rakenteiden kielellisistä piirteistä (Titscher & al. 2000: 146).

6.3.1. (Pakko)prostituoidut ja kaupattut naiset ihmiskaupan uhreina

Tutkimukseni kannalta oleellisin kysymys, joka liittyy EU:n diskurssissa tuotettuihin objekteihin eli kaupattuihin ihmisiin, on se, millä tavalla prostituutio ja naiskauppa liitetään ihmiskauppaan. Kuten jo aikaisemmin mainitsin, Euroopan unionissa prostituutiota ei sinällään ole käsitelty lainkaan, vaan prostituutiosta puhutaan ainoastaan pakkoprotituution muodossa, joka puolestaan nähdään osana naiskauppaa ja sitä myöten yhtenä ihmiskaupan alana.

Ainoastaan Brysselin julistuksessa ihmiskauppaan liitetään suoraan sukupuoli-aspekti. Vaikkei Brysselin julistukseen suoraan viitata naiskauppaa tai prostituutiota ihmiskaupan suurimpina

---

⁸¹ Menetelmä perustuu Millikenin (1999: 234) mukaan kvalitatiivisten sosiologien ”grounded-theory”:in, jonka mukaan tietoa ei tule valikoida etukäteen muokattujen teoreettisten kategorioiden perusteella. Sen sijaan teoria tulee muotoilla tiedon perusteella kehittämällä empiirisen tutkimuksen kautta väliaikaisia kategorioita, jonka jälkeen verrata uuden aineiston perusteella kategorioiden soveltuvuus ja tarpeen mukaan uudelleen muotoilla ne niin, että ne ovat empiirisesti valideja.

ja pahimpina ongelmina, siinä huomautetaan, kuinka sukupuolen painottaminen on tärkeää ihmiskaupan yhteydessä varsinkin ihmisoikeusnäkökulmasta:

*”Ihmisoikeusnäkökulmasta lähestyttyinä **olennainen näkökulma ihmiskauppaan on sukupuoliperspektiivin painottaminen.** Eurooppalaisen ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman tulisi torjua **sukupuolittunutta väkivaltaa ja patriarkaalisia rakenteita, jotka pitävät yllä suotuisaa ympäristöä ihmiskaupalle.**”⁸²*

Toinen viittaus ihmiskaupan sukupuolittuneisuuteen ja erityisesti prostituutioon suunnattuun naiskauppaan mainitaan pyrkimyksissä rajoittaa ihmiskaupan syitä:

*”**Olennaisen ja yhteisen päämäärän ihmiskaupan vastaisissa toimenpiteissä tulisi olla seksipalvelujen ja halvan työvoiman kysyntää rajoittamaan pyrkivät toimet.** Nämä pitävät sisällään tasa-arvoisiin ja kunnioittaviin ihmissuhteisiin pyrkivän koulutuksen sukupuolten välillä sekä erityisesti asiakkaille suunnatut tietoisuutta levittämään pyrkivät kampanjat.”⁸³*

Muulla viitteitä prostituutiosta osana ihmiskauppaa voidaan nähdä kaupuille ihmisille aineistoissa tehtyjen kategorioiden kautta. Aineistossa ihmiskaupan toimijoista puhuttaessa viitataan joko ihmiskaupassa toimiviin *rikollisiin*, ihmiskauppaa ylläpitäviin *asiakkaisiin* tai ihmiskaupan *uhreihin*. Itse uhri-kategoriasta on tämän lisäksi olemassa kaksi erottelua, joiden perusteella uhrin jaetaan joko (*tavallisiin uhreihin*) (victims) tai *erityisen haavoittuviin uhreihin* (most / particularly vulnerable victims), jotka on sekä puitepäätöksessä että Brysselin julistuksessa kategorisoitu eri tavoin.

Euroopan unionin neuvoston puitepäätöksessä erityisen haavoittuvina pidettiin uhreja, jotka

*”**eivät kansallisen lain mukaan olleet seksuaalisesti täysi-ikäisiä rikoshetkellä tai jos rikos on tehty muiden prostituutiosta hyötymisen tarkoituksessa tai muun seksuaalisen hyväksikäytön tarkoituksessa pornografia mukaan lukien; tai jos rikos on tehty vakavaa väkivaltaa käyttäen tai on aiheuttanut uhrille vakavia haittoja [...].**”⁸⁴*

⁸² “An essential aspect of a human rights based approach to trafficking in human beings is to put emphasis on gender perspectives. A European counter trafficking strategy should include the combating of gender-based violence and patriarchal structures that foster a favourable environment for trafficking.” (Brysselin julistus 2002: 7).

⁸³ “It should be an essential and common goal for the fight against trafficking to address the reduction of the demand for sexual services and cheap labour. This includes education to equal and respectful relationships between sexes, and awareness campaigns especially targeting clients.” (Brysselin julistus 2002: 7.)

⁸⁴ “when the victim was under the age of sexual maturity under national law and the offence has been committed for the purpose of the exploitation of the prostitution of others or other forms of sexual exploitation, including pornography;

Näin ollen erityisen haavoittuvina uhreina nähdään ennen kaikkea seksuaalisen hyväksikäytön tarkoituksessa kaupatut henkilöt. Vaikka puitepäätöksessä ei oteta kantaa siihen, miten prostituutio tulisi nähdä tässä yhteydessä, antaa yllämainittu esimerkki vaikutelman, että prostituution muodoista rangaistavana tulee pitää paitsi lapsiprostituutiota ja paritusta myös kaikkea muuta seksuaalista hyväksikäyttöä. Kysymys siitä, voidaanko kaikki prostituutio tulkita seksuaaliseksi hyväksikäytöksi, jää kuitenkin avoimeksi.

Puitepäätöksessä ei määritellä yksityiskohtaisemmin myöskään sitä, mikä lasketaan yllämainitun kaltaiseksi vakavaksi väkivallaksi tai uhrille koituneeksi vakavaksi haitaksi. Lisäksi seksuaalisen täysi-ikäisyyden määrittelemisen jätetään jäsenvaltioille⁸⁵, minkä voi nähdä haitallisena lapsiprostituutioon liittyvissä tapauksissa. Kuitenkin puitepäätöksen artiklassa yksi mainitaan, että:

*” [toiminta] on rangaistavaa, (jos) kyseessä on auktoriteetin tai haavoittuvaisuuden väärinkäyttö, jolloin henkilöllä ei ole muuta vaihtoehtoa kuin hyväksyä hyväksikäyttö [...].”*⁸⁶

Samoin

*”Ihmiskaupan uhrin suostumus aiottuun tai tapahtuneeseen hyväksikäyttöön tulee olla epäolennaista, jos jotain kohdan 1 keinoista (pakotus, uhkaus tai sieppaaminen) on käytetty.”*⁸⁷

Tämänkaltaiset määrittelyt ihmis- ja naiskaupan saralla sekä pakkoprostituution ja ”vapaaehtoisen” prostituution välillä vaikuttavat ongelmallisilta niiden epämääräisyyden vuoksi. Mikä lasketaan seksuaaliseksi hyväksikäytöksi? Entä mitä kaikkea kuuluu pakottamiseen? Häilyvyydestä huolimatta voitaneen sanoa, että sukupuoliseikat ja erityisesti seksuaalisen hyväksikäytön tarkoituksiin tapahtuva ihmiskauppa nähdään ongelmaksi, johon on pyritty tarttumaan ihmiskauppaa rajoittamaan pyrkivien sopimusten yhteydessä.

Myös Brysselin julistuksessa naiskauppaan on viitattu paitsi ihmiskaupan sukupuolisuutta korostamalla myös puitepäätöksen kaltaisilla uhrikategorisoineilla. Vaikka myös siinä

---

the offence has been committed by use of serious violence or has caused particularly serious harm to the victim [...].” (Ihmiskauppaa koskeva puitepäätös 2002: 3).

⁸⁵ Tosin ihmiskauppaa koskevan puitepäätöksen (2002) artiklan 1 kohdassa 4 määritellään sopimuksessa viitatuiksi lapsiksi kaikki alle 18-vuotiaat.

⁸⁶ [acts] are punishable, (if) there is an abuse of authority or of a position of vulnerability, which is such that the person has no real and acceptable alternative but to submit to the abuse involved [...]. (Ihmiskauppaa koskeva puitepäätös 2002: 1c.)

⁸⁷ ”The consent of the victim of trafficking in human beings to the exploitation, intended or actual, shall be irrelevant.” (Ihmiskauppaa koskeva puitepäätös 2002: 1.)

uhrikategoriat on jaettu *tavallisiin ja erityisen haavoittuvaisiin* uhreihin, kategorioiden sisältö rakentuu hieman eri tavoin. Brysselin julistus jaottelee kaikki nais- ja lapsiuhrit erityisen haavoittuviksi, mikä tekee siitä selkeämmän kategorian kuin vastaavan puitepäätyössä esiintyneen luokan, jossa *erityisen haavoittuvat*-kategoriaa ei ole tarkemmin määritelty paitsi alaikäisten osalta. Brysselin julistuksessa kuitenkin edes kaikki uhri-kategoriaan sijoittuneet lapset eivät automaattisesti sijoitu *erityisen haavoittuvainen* -luokkaan, vaan jälkimmäiseen kuuluvat naisten lisäksi ainoastaan *tyttölapset*:

”(Erityisesti) kaikista haavoittuvimpien kansanryhmien, naiset ja tyttölapset mukaan lukien [...].”⁸⁸

Vaikka miehiä ei suoraan suljeta haavoittuvammasta ryhmästä pois, ei Brysselin julistuksessa (2002) kerrota tarkemmin, missä olosuhteissa heitä pidetään muita uhreja haavoittuvampina.

EU:n perusoikeuskirjassa puolestaan viittauksia naiskauppaan ja prostituutioon ei ole, sillä siinä keskitytään lähinnä unionin kansalaisten oikeuksien listaamiseen. Kuitenkin perusoikeuskirjassa tuomitaan ihmiskauppa ja orjuus sekä ihmisten alistava kohtelu:

”Ketään ei tule alistaa epäinhimilliselle tai alentavalle kohtelulle [...].”⁸⁹

”Ketään ei saa pitää orjuudessa.”⁹⁰

”Ihmiskauppa on kielletty.”⁹¹

Lisäksi tasa-arvon tärkeys kaikessa toiminnassa mainitaan, vaikkakin tasa-arvoisuutta unionissa korostetaan ennen kaikkea työllisyyden ja palkkauksen yhteydessä:

”Miesten ja naisten välinen tasa-arvoisuus tulee taata kaikilla aloilla mukaan lukien työllisyys, työ ja palkkaus.”⁹²

Naiskauppa ja prostituutio nähdään siis oleelliseksi osaksi ihmiskauppaa, johon liittyy myös sukupuoliaspekti. Lisäksi seksiteollisuuden kysynnän ja patriarkaalisuuden yhteiskunnan katsotaan

---

⁸⁸ “(Particular) amongst the most vulnerable groups of the population, including women and the girl child, [...].” (Brysselin julistus 2002: 7).

⁸⁹ “No one shall be subjected to torture or to inhuman or degrading treatment [...].” (EU:n perusoikeuskirja 1999: 4).

⁹⁰ “No one shall be held in slavery or servitude.” (EU:n perusoikeuskirja 1999: 5 (1)).

⁹¹ “Trafficking in human beings is prohibited.” (EU:n perusoikeuskirja 1999: 5 (3)).

⁹² “Equality between men and women must be ensured in all areas, including employment, work and pay.” (EU:n perusoikeuskirja 1999: 23).

lisäävän ihmiskaupan volyyymiä. Kaikkien uhrien ei kuitenkaan katsota olevan samanarvoisessa asemassa, vaan haavoittuvina pidetään erityisesti naisia ja lapsia, sillä heillä katsotaan olevan heikommat mahdollisuudet olla turvautumatta seksiteollisuuteen ja muuhun ihmiskauppaa hyödyntävään harmaaseen talouteen.

6.3.2. Uhrien subjektipositio

Aineistossa mainittujen yksilöiden subjektipositioista saadaan viitteitä tarkastelemalla niitä termejä, joilla heihin teksteissä viitataan. Tällaisena terminä voidaan tarkastella esimerkiksi yllämainittua uhri-kategoriaa, joka näyttää olevan hegemonisoitunut EU:n yhteydessä tutkituissa ihmiskauppaa rajoittamaan pyrkivissä teksteissä.

Prostituoidut ja kaupatut naiset uhreina esittävä näkökulma on kuitenkin hyvin ongelmallinen, sillä se asettaa naiset passiiviseen asemaan, joka kieltää naisten toimijuuden. Esimerkiksi Weedonin (1987: 82-84) poststrukturalistinen feminismi keskittyy yksilön asemaan yhteiskunnassa sekä tapoihin, joilla yksilöitä hallitaan ja joilla he vastustavat vallan muotoja. Valtaa ei voikaan olla, jolleivät molemmat osapuolet eli alistajat ja alistetut ylläpidä valtasuhdetta. Toisin sanoen alistetuille henkilöille, kuten naiskaupan uhreille, ei anneta mahdollisuutta irrottautua valtasuhteen alta, jollei vallan yhteydessä mainita mahdollisuutta vastustaa valtasuhteita. Kaupattujen naisten ”uhriuttaminen” ei annakaan kaupatuille naisille mahdollisuutta määritellä itse itsensä uhriksi alistamisen sijaan tai mahdollisuutta aktiiviseen toimijuuteen elämässään.

Myös abolitionistit käyttävät vahvasti uhri-diskurssia prostituoitujen yhteydessä ja näkevät kaikki prostituoidut uhreina, jotka ovat olosuhteiden pakosta päätyneet myymään itseään ja samalla menettäneet kontrollin toimijuudestaan. Kaupattujen ihmisten toimijuuden ja sen rajoittuneisuuden tarkastelussa onkin hyödyllistä tutkia predikointianalyysin avulla niitä verbejä, jotka Brysselin julistuksessa (2002) naiskaupan uhreihin liitetään. Tämänkaltaisia verbejä ovat muun muassa *tunnistaa* (kohta 9) puhuttaessa keinoista tunnistaa ihmiskaupan uhrin paremmin, *pelastaa* (em.) puhuttaessa poliisi- ja oikeusviranomaisten yhteistyössä ihmiskaupan alalla sekä *auttaa* (em.) liitettäessä uhrikeskustelu rajavartioiden koulutukseen. Myös näiden verbien avulla on huomattavissa se, kuinka uhrin ovat aina toiminnan kohteina eli objekteina eivätkä itse koskaan toimijoina eli subjekteina. Vastaavaan päättelyyn johtaa myös uhreihin liitettävien substantiivien tutkiminen, joista kaupattuihin ihmisiin liitetään muun muassa (uhrien) *tarpeet* ja *kohtelu* (kohta 9)

jälleen puhuttaessa uhreihin kohdistuvista toimenpiteistä heidän tunnistamisensa jälkeen sekä vaikutus (em.) mietittäessä ihmiskaupasta kouluttamisen vaikutusta uhreihin.⁹³

Uhrien oletetaan näin olevan passiivinen ihmiskauppioiden ja patriarkaalisten rakenteiden vallassaan pitämä ryhmä, joka ikään kuin ajautuu tai tahtomattaan joutuu ihmiskauppabisnekseen. Katson kuitenkin, että asiaa ei tulisi tarkastella näin mustavalkoisena, vaan tärkeää olisi huomata myös kaupattujen oma aktiivisuus ihmiskauppaprosessissa ja syyt siihen, miksi monet valitsevat itsensä myymisen. Valinta ja uhrien aktiivisuus kertoo mielestäni enemmän niistä olosuhteista, jotka saavat ihmiset päätymään ansaitsemaan rahaa luovuttamalla kehonsa muiden käsiin. Aineistosta on löydettävissä ainoastaan yksi viittaus kaupattujen henkilöiden aktiivisesti tekemiin valintoihin:

*”Ei-hallitustenvälisten organisaatioiden, sosiaalityöntekijöiden ja muiden asianomaisten yhteistyötä uhrin auttamiseksi lähtö-, kauttakulku- ja kohdemaan välillä tulisi kehittää. Tämä parantaisi **uhrin ymmärtämistä**, mikä puolestaan vaikuttaisi uhrin toipumiseen ja lopulta myös tämän uudelleenintegroitumiseen.”*⁹⁴

Uhrien yhtenäisen kategorian hajottaminen käsittämään yksityiset henkilöt, joilla kaikilla on omat ongelmansa, viittaa ymmärrykseen siitä, että uhreiksi joudutaan eri syistä. Jokaisella uhrilla voidaan katsoa olevan oma tarinansa ja omat ongelmansa, joiden ymmärtäminen nähdään ongelmanratkaisun kannalta oleelliseksi. Tämä vastaa myös feministisen poststrukturalismin näkemyksiä siitä, ettei uhrien kategoriaa tulisi yhtenäistää liikaa, vaan painottaa sen sisäisiä eroja, jotta ongelmaa pystyttäisiin käsittelemään tehokkaammin.

Kaikkien uhrin yksityiskohtaisten taustojen selvittäminen on ymmärrettävästi hankalaa. Kaiken kaikkiaan nähdään, että uhreja tulee kohdella vakavan rikoksen uhreina, jolloin heitä ei tule asettaa uudelleen uhrin asemaan leimaamalla heitä tai kohtelemalla heitä rikollisina. Sen sijaan uhrin tulee rinnastaa muihin turvapaikanhakijoihin, jos he haluavat hakea turvapaikkaa ja ovat siihen oikeutettuja. Lisäksi uhrien ja heidän perheidensä turvallisuudesta ja hyvinvoinnista tulee huolehtia. (Brysselin julistus 2002: 13.)

---

⁹³ Tämän lisäksi Brysselin julistuksen (2002) kohdat 13-15 on omistettu kokonaan uhreille. Kohdassa 13 annetaan ehdotuksia uhrin välittömälle avustamiselle, kohdassa 14 tarkastellaan uhria ihmiskaupan todistajana ja 15 uhrien uudelleenintegroitumista. Näitä kohtia en kuitenkaan yksityiskohtaisesti erittele

⁹⁴ ”The exchange between NGOs, social workers and other concerned with victim assistance from other countries of origin, transit and destination should be developed. This would improve the understanding of the victim that would contribute to the recovery of the victim and eventually also to his or her reintegration.” (Brysselin julistus 2002: 13.)

6.3.3. Uhrin todistajina

Jos uhrista ei puhuta itseisarvoisesti uhrina, nähdään tämä *todistajana*. Tässä asemassa olevalla uhrilla nähdäänkin olevan ennen kaikkea välineellistä arvoa ihmiskaupan vastaisissa toimissa:

”Uhrin todistajina ja/tai tietolähteinä ovat valtava potentiaali ihmiskaupan vastaisissa toimissa [...]”⁹⁵

Tällöin häneen kohdistuvat eri toimenpiteet kuin niihin uhreihin, jotka eivät kuulu todistajien kategoriaan. Tavallisena uhrina tarkastelemisen sijaan todistajina toimivat uhrin siirretään haavoittuvaisten uhrien kategoriaan näiden turvallisuuden takaamiseksi:

”Uhrin siirtämistä tulisi välttää silloin kuin se on tarpeen heidän turvallisuudelleen tai kun he voivat vaikuttaa tutkimuksiin ihmiskauppiaita vastaan.”⁹⁶

Todistamisen ei kuitenkaan voi päätellä lisäävän kaupattujen toiminnan aktiivisuutta, sillä kielenkäytön tasolla todistajina toimivien kaupattujen ihmisten asema vaikuttaa edelleen passiiviselta. Verbi *siirtää jotain* lisää passiivista kuvaa, jonka tekstit uhreista antavat. Uhrien toimijuus on rajoitettu ja he ovat ikään kuin vankeja, joita siirretään paikasta toiseen ilman että siirtämisen kohde voi siihen itse vaikuttaa. Tähän lienee kuitenkin selityksenä se, että uhrien turvallisuus on vaarassa heidän todistaessaan ihmiskauppiaita vastaan. Todistajia halutaankin pystyä suojelemaan parhaalla mahdollisella tavalla myös poliisiviranomaisilta, jottei heitä voitaisi pakottaa todistamaan tai jottei siitä koituisi uhrille haittaa:

”On olemassa tarve tunnistaa ja kehittää protokollia, jotka säännöstelevät niitä oloja, joissa lainvalvontaviranomaisilla on pääsy suojissa olevien uhrien luo [...]. Näiden protokollien tulisi sisältää parhaat käytännöt, jotka selkeästi määrittelevät kummankin puolen roolit ja vastuut ja huomioivat poliisin vierailut suojapaikkoihin, uhrin edustavan itsenäisen neuvon läsnäolon paikalla koko ajan, ja suullisesti ja kirjallisesti annetut selonteot niistä velvollisuuksista ja olosuhteista, joissa uhrin tulisi antaa todistuksensa.”⁹⁷

---

⁹⁵ “Victims as witnesses and/or intelligence sources are of immense potential to the counter-trafficking response [...]” (Brysselin julistus 2002: 14).

⁹⁶ “Removal of victims of trafficking should be avoided in cases where it is necessary for their protection or where they can contribute to the investigation against the traffickers.” (Brysselin julistus 2002: 14).

⁹⁷ “There is a need to identify and develop protocols to regulate the conditions under which law enforcement services have access to victims in shelters [...] Such protocols should include best practice that clearly defines the roles and responsibilities of each side and address police visits to the shelters, the presence of an independent counsellor to represent the victim at all times, the provision of a verbal and written briefings as to the exact responsibilities and conditions under which a victim would be required to provide her deposition and testimony.” (Brysselin julistus 2002: 14.)

Suojelun tarve sekä ihmiskauppiaita että maan poliisi- ja oikeusviranomaisia vastaan edistää kuvaa siitä, että kaupattujen ihmisten silmissä poliisit voivat vaikuttaa yhtä uhkaavilta kuin kauppiaat. Viranomaisia auttaville tarjotaan kuitenkin erikoiskohteluna väliaikaisia oleskelulupia, joita ei muille uhreille myönnetä:

”Niille uhreille, jotka suostuvat tekemään yhteistyötä valtion rikosoikeudellisen järjestelmän kanssa, mahdollisuus lyhytaikaisiin oleskelulupiin tulee olla saatavilla.”⁹⁸

Väliaikaisten oleskelulupien myöntämisessä ollaan kuitenkin huolissaan väärinkäytöksistä, jolloin väliaikaisten oleskelulupien myöntäminen vaikuttaa jopa kiristykseltä ihmiskauppiaiden vastaisen oikeudenkäynnin avustamiseksi. Selvitykset siitä, missä määrin uhrit ovat auttaneet maan oikeusjärjestelmää voivat vaikuttaa myös myöhemmän oleskeluluvan saantiin:

”Yksityiskohtainen selvitys uhrille siitä, mitä rikosoikeusjärjestelmä häneltä vaatisi, on keskeinen osa tarpeeksi pitkää mietintäjaksoa ennen lyhytaikaisen oleskeluluvan myöntämistä. Tämän tulisi pitää sisällään myös se tosiasia, että uhrin yhteistyöstä tehdään selvitys, jos henkilö hakee oleskelulupaa muilla perusteilla sen jälkeen kun tämän erityinen väliaikainen oleskelulupa umpeutuu. Tämänkaltaisen oleskeluluvan soveltamista tulee valvoa ja arvioida huolellisesti, jotta voitaisiin estää ’toimenpiteiden ostaminen’, jossa kyky majoittaa ja tukea aitoja ihmiskaupan uhreja huononee väärin uhrien valheellisten väitteiden vuoksi.”⁹⁹

Väliaikaiset oleskeluluvat ovat nähdäkseni hyvä ratkaisu kaupattujen aseman parantamiseksi, mutta tasapuolisuuden vuoksi en katso, että niihin tulee sisällyttää ehto viranomaisten avustamisesta, sillä kaikilla ei tähän ole mahdollisuuksia. Tasapuolisuuden takaaminen voi olla syynä siihen, että mahdollisuus oleskelulupaan nähdään tarpeelliseksi myös muilla kuin yhteistyötä tekevilla. Tässä viittaus väliaikaiseen oleskelulupaan on kuitenkin paljon ympäröivämpi eikä sen käyttöönottoa edes suoraan oleteta:

”Uhrilla tulisi olla mahdollisuus valitukseen hallinnollisia ja oikeudellisia päätöksiä vastaan väliaikaisten oleskelujen kontekstin yhteydessä. Lisäksi suunnitelmia lyhytaikaisten oleskelulupien myöntämisestä sosiaalisen suojelun tarpeiden tai

⁹⁸ “Access to short-term residence permits for those victims that agree to co-operate with criminal justice system of the State concerned must be made available.” (Brysselin julistus 2002: 14.)

⁹⁹ “The detailed explanation to a victim of exactly what would be required by the criminal justice system is a central part of a long enough reflection period before such a short-term residence permit is issued and should include the fact that account will taken of the victim’s co-operation when that person applies for a residence permit on other grounds, once the special short-term permit has expired. The implementation of such a residence permit must be carefully monitored and evaluated to prevent the incidence of ‘procedure shopping’ whereby the capacity to accommodate and support genuine trafficked victims is eroded by the claims of fraudulent victims.” (Brysselin julistus 2002: 14.)

humanitaaristen syiden vuoksi tulisi arvioida ja tutkia mahdollisuutta ottaa suunnitelma osaksi eurooppalaisia toimenpiteitä.”¹⁰⁰

Käytännössä mahdollisuutta väliaikaiseen oleskelulupaan ei liene olemassa Suomessa eikä muuallakaan EU:ssa. Suomen epäillyn naiskauppatapan yhteydessä Aamulehden (31.3.2005) haastatteleman kansallisen ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman työryhmän puheenjohtajan Johanna Suurpään mukaan tämänkaltaiset suunnitelmat ovat vasta mietintäasteella ja toistaiseksi ollaan yhtä mieltä vain siitä että: *”ihmiskauppa pitäisi huomioida myös ulkomaalaislaissa, ettei ihmisiä ruvettaisi esimerkiksi heti käännättämään.”* Toistaiseksi käännättäminen koskee kuitenkin Suomessa kaikkia, sillä väliaikaisia oleskelulupia ei ihmiskaupan uhreille ole vielä olemassa.

Huomautettakoon vielä, että niin väliaikaisista oleskeluluvista kuin muistakin ihmiskaupaan liittyvistä toimenpiteistä puhuttaessa Brysselin julistuksessa – jossa ihmiskauppaa käsitellään konkreettisimmalla ja edistyksellisimmällä tasolla – lähes aina hyväksi nähtyihin toimiin liitetty verbi on *should* eli *pitäisi* verbin *shall* eli *tulee* sijasta. Kahdessa muussa aineistoni dokumentissa, eli perusoikeuskirjassa ja puitepäätöksessä, sen sijaan käytettiin verbiä *shall*, joka ei myöskään itsessään ole käsky, vaan pikemminkin futuuriin viittaava ehdotus (McAlester & al. 1985: 59).

6.4. DISKURSSIEN KÄYTÄNNÖN TUTKIMINEN: NAISKAUPPADISKURSSI

Vaikka diskurssianalyyseissä pyritään selittämään merkitseviä käytäntöjä ja niiden taustalla olevia tietojärjestelmiä, on tarpeellista tutkia myös sitä, kuinka diskurssi tuottaa maailmaa. Tähän kuuluu analysoidun järjestelmän ottaminen huomion kohteeksi ja väite, että järjestelmä rakentaa ja rajoittaa poliittisten toimenpiteiden valinnan mahdollisuuksia. Heikkoutena on se, että yleensä ei tutkita sitä, mitä poliittisille toimenpiteille tapahtuu niiden julkaisun jälkeen eli miten niiden soveltaminen objektifioituja kohtaan tapahtuu. (Milliken 1999: 236, 240). Myös omassa tutkimuksessani on tämä ongelma. Naiskauppaa koskevien poliittisten julistusten käytännön vaikutuksen tutkiminen onkin mahdotonta näin suppean tutkimuksen puitteissa. Tutkimus lähti kuitenkin liikkeelle siitä olettamuksesta, että naiskaupan kontrollointi lienee käytännössä vaikeaa prostituutioon kohdistuvien näkemyserojen vuoksi. Tämä vuoksi halusin sopimuksia tutkimalla selvittää, mitä niissä on haluttu kontrolloida ja millä keinoin.

---

¹⁰⁰ ”A victim should be allowed the opportunity to appeal against administrative or judicial decisions taken in the context of short-term permits of stay. Furthermore, schemes on providing short-term residence permits for social protection or humanitarian reasons should be evaluated and the feasibility of such a scheme forming part of a European policy be examined.” (Brysselin julistus 2002: 14.)

6.4.1. EU:n kuva ihmiskaupasta

Aineistoni perusteella voidaan päätellä, että ihmiskauppa lähestytään lähinnä ihmisoikeuskysymyksenä. Puitepäätöksen (2002) johdannossa EU:n kuvaa ihmiskaupasta selkeytetään seuraavasti:

*”Ihmiskauppa sisältää vakavan rikkomuksen **ihmisen perusoikeuksia ja ihmisarvoa kohtaan**. Lisäksi se pitää sisällään häikäilemättömiä käytäntöjä, kuten haavoittuvien henkilöiden hyväksikäytön ja huijaamisen sekä väkivallan, uhkausten ja velkavankeuden käytön sekä pakottamisen.”*¹⁰¹

*”**Ihmiskauppa ei ole EU-lain mukaan määriteltyinä vain rikos, jonka tarkoituksena on pääosin naisiin ja lapsiin kohdistuva seksuaalinen hyväksikäyttö, vaan se on myös perustavanlaatuinen ihmisoikeusloukkaus.**”*¹⁰²

Vaikka EU ilmaisee selkeästi tarkastelevansa ihmiskauppaa rikoksena, on oleellista selvittää myös sen oma liittymisaste esitettyihin argumentteihin. Tarkemman kuvan siitä, kuinka EU ilmoittaa suhtautuvansa ihmiskauppaan antaa Brysselin julistuksen (2002) johdanto:

*”Ihmiskauppa on vastenmielinen ja huolestuttava ilmiö [...]”*¹⁰³

Yllämainittu lausunto on retorinen keino ja selvä kannanotto unionin taholta siihen, kuinka ihmiskaupan ongelmaan tulisi suhtautua. Ihmiskaupan näkeminen vastenmielisenä ihmisoikeusrikkomuksena ei ole kuitenkaan ainoa syy siihen, miksi EU näkee ihmiskaupan vastaisen toiminnan oleelliseksi.

*”(Brysselin julistukseen johtaneen konferenssin) tavoite oli vastata **haasteisiin, jotka aliarvioivat meidän perusarvojemme sekä vapauden, turvallisuuden ja oikeudenmukaisuuden täysipainoisen toteuttamisen.**”*¹⁰⁴

---

¹⁰¹ “Trafficking in human beings comprises serious violations of fundamental human rights and human dignity and involves ruthless practices such as the abuse and deception of vulnerable persons, as well as the use of violence, threats, debt bondage and coercion.” (Ihmiskaupan vastainen puitepäätös 2002: johdanto.)

¹⁰² “Trafficking in human beings as defined by EU law is not only a crime aiming at the sexual exploitation of persons, mainly at the sexual exploitation of women and children. It is also a fundamental violation of human rights.” (Euroopan unionin portaali 2005d.)

¹⁰³ “Trafficking in human beings is an abhorrent and worrying phenomenon [...]”

¹⁰⁴ “[The objective of the conference] was to provide a European policy to respond to a challenge that risks undermining our fundamental values and the full realisation of an area of freedom, security and justice.” (Brysselin julistus 2002/ johdanto.)

Kansainvälisillä ihmiskauppaa rajoittavilla toimilla pyritäänkin ihmisoikeusloukkausten estämisen lisäksi myös unionin alueen ja yhteisön turvaamiseen. Näin ihmiskauppa nähdään suoraan turvallisuusriskiksi, joka hankaloittaa unionin tavoitteita toteuttaa täysin jäsenmaiden välistä vapaata liikkuvuutta sekä muita unionin arvoja, joille aikaisemmin koko yhteisöllisyyden esitettiin perustuvan. Hellström (2002: 8) näkeekin, että Euroopan poliittista yhtenäisyyttä pidetään luonnollisena ja tarpeellisena silloin kun on tarpeen kehittää vastaus globalisaatioprosessien mukanaan tuomiin uhkiin.

Kaiken kaikkiaan EU:n toimintaa ihmiskaupan alalla koskevassa tiedonannossa unioni kuvaa itsensä aktiiviseksi ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa. Tärkeimpinä toimina unionissa nähdään kansallisten rikoslakien ja -käytäntöjen harmonisoinnin edistäminen esimerkiksi ihmiskaupan vastaisia toimia koskevalla puitepääatöksellä sekä EU:n rahoitusohjelmat, joiden avulla kehitetään, vahvistetaan ja arvioidaan toimenpiteitä, käytäntöjä ja yhteistyötä sekä unionin sisällä että unionin jäsenmaiden ja ehdokasmaiden välillä. Rahoituksella tuetaan myös tutkimusta, koulutusta ja tiedonvaihtoa. (Euroopan unionin portaali 2005d.)

Yllämainittujen toimien lisäksi ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa aktiivisuutta unionin taholta edustaa se, että ”*ihmiskaupan ja lasten seksuaalisen hyväksikäytön vastaisilla toimilla on vaikutusta moniin unionin instituutioihin, laillisiin instrumentteihin ja muihin toimiin.*”¹⁰⁵ Esimerkkinä näistä mainitaan muun muassa Europolin artikkeli 2/2. Tässä yhteydessä tärkeämmäksi nähdään kuitenkin Brysselin julistus, jolla tavoitellaan parempaa eurooppalaista ja kansainvälistä yhteistyötä, konkreettisia keinoja, standardeja, käytäntöjä ja mekanismeja ihmiskaupan estämiseksi.

Paremmän kuvan siitä, millaisena EU näkee oman asemansa ja omat vaikutusmahdollisuutensa nais- ja ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa, antaa seuraava alaluku, jossa tarkastelen tarkemmin niitä toimenpiteitä, joilla EU:n mukaan ongelmaa voidaan kontrolloida.

6.4.2. Toimenpiteet ongelman hallitsemiseksi

Varsinaisia konkreettisia toimenpiteitä ihmiskaupan kuriin saamiseksi tarjoaa ainoastaan Brysselin julistus, jossa ihmiskaupan estämiseen suunnatut toimenpiteet on jaoteltu ihmiskauppaan johtavien

---

¹⁰⁵ ”[the] fight against trafficking in human beings and the sexual exploitation of children has an impact on a number of European institutions, legal instruments and other measures.” (Euroopan unionin portaali 2005d.)

syiden korjaamisyrityksiin, tutkimukseen, koulutukseen, tietoisuuden kasvattamiseen sekä ongelman hallinnolliseen kontrollointiin.

Niinä ihmiskaupaan johtavina syinä, jotka nähdään tarpeelliseksi kontrolloida, luetellaan muun muassa:

”(Lisäksi) ihmiskaupan perussyöt sisältävät työttömyyden, köyhyyden, sukupuolisen epätasa-arvoisuuden, mukaan lukien tyttöjen aseman, yhteiskunnalliset ja kulttuuriset asenteet ja seksipalvelujen, halvan työvoiman ja muiden hyväksikäytön muotojen kysynnän [...].”¹⁰⁶

Näistä sukupuolittuneen ihmiskaupan hillitsemisen ratkaisuksi nähdään lainsäädäntö ja toimenpiteet tasa-arvoisten mahdollisuuksien edistämiseksi ja naisten ja lasten sosiaalisen ja laillisen aseman vahvistamiseksi ja suojelemiseksi. Lisäksi erilaiset tukiohjelmat, joilla naisten valtaistamista ja yhteiskunnallista osallistumista voitaisiin edistää, katsotaan hyödyllisiksi erityisesti koulutuksen ja työllisyyden sekä naisten yksityisyrittäjyyden alalla. Myös köyhyyden ja marginalisoitumisen estäminen nähdään tärkeäksi ihmiskaupan vastaisessa taistelussa. (Brysselin julistus 2002: 7).

Tutkimus puolestaan nähdään oleelliseksi, jotta ihmiskaupasta ja sen toiminnasta saataisiin ajanmukaista tietoa. Tämä on tärkeää lähinnä sen vuoksi, että ihmiskauppa nähdään muuttuvan luonteensa vuoksi uudenkaltaiseksi vakavaksi ongelmaksi. Näin nähdäänkin, että toimet sen hallitsemiseksi myös kansainvälisen yhteistyön alalla ovat vielä varsin riittämättömät. Erityisesti tutkimukselle, tiedon keräämiselle ja koulutukselle nähdään olevan tarvetta:

”Jotta voitaisiin kehittää tehokkaita ja tarkkoja toimenpiteitä ihmiskaupan estämiseksi, on tarve paremmalle tiedolle, tutkimukselle ja analysoinnille ihmiskaupan luonteesta ja laajuudesta sekä rikollisryhmien harjoittamasta ihmiskaupasta ja hyväksikäyttämistä mekanismeista. Tulisi kehittää metodi, joka ottaa huomioon tämänkaltaisen rikollisuuden kehittyvän luonteen [...].”¹⁰⁷

---

¹⁰⁶ “Furthermore, root causes of trafficking, not least including unemployment, poverty, gender inequalities, including status of girls, social and cultural attitudes, and the demand for sexual services, cheap labour and other forms of exploitation [...]” (Brysselin julistus 2002: johdanto.)

¹⁰⁷ “In order to develop efficient and targeted prevention measures on trafficking in human beings, there is a need for improved data, research, and analysis, including on the character and scale of trafficking and the trafficking and exploitation mechanisms deployed by the organised criminal groups. A methodology should be developed that takes into account the evolving character of this form of crime into consideration [...]” (Brysselin julistus 2002: 8.)

Koulutuksen alalla tärkeänä painopisteenä pidetään keinoja, joita voidaan soveltaa uhrien tunnistamiseksi, auttamiseksi ja uudelleen integroimiseksi yhteiskuntaan. Uhrien avustamisessa oleelliseksi katsotaan tutkimuksen kehittäminen ihmiskaupan erottamiseksi epäsäännöllisestä maahanmuutosta. Vaikka Brysselin julistuksessa (2002: 7) muistutetaan, ettei yrityksiä ehkäistä ihmiskauppaa tule sekoittaa vastaaviin yrityksiin laittoman maahanmuuton rajoittamisesta, nähdään että:

”Laajempien toimenpiteiden kehittäminen maahanmuuton hallinnassa voi vaikuttaa merkittävästi ihmiskaupan vähenemiseen ja estämiseen.”¹⁰⁸

Ihmiskaupan uhreja halutaan uhrien tunnistamistekniikoiden parantamisen lisäksi auttaa tarjoamalla heille suojaa, fyysistä ja psyykkistä terveydenhoitoa sekä laillista ja sosiaalista neuvontaa. Päätoimijoiksi tässä yhteydessä nähdään kansainväliset järjestöt, kansainväliset hallitusten väliset järjestöt sekä kansainväliset ei-hallitusten väliset järjestöt. (Brysselin julistus 2002: 9).

Tietoisuuden kasvattamisen keinona käytettyjen tiedotuskampanjoiden kohteina sen sijaan on mainittu paitsi mahdolliset uhrin myös lainsäätäjät, poliisit, diplomaatti- ja konsulihenkilökunta sekä esimerkiksi terveydenhuolto-, sosiaali- ja työvoimapalvelujen henkilökunta. Kampanjoissa katsotaan oleelliseksi se, että niissä annetaan tietoa laillisesta maahanmuutosta ja ulkomaalaisesta työvoimasta sekä niistä riskeistä, joita hallitsematon maahanmuutto tuo tullessaan. (Brysselin julistus 2002: 10.)

Tiedotuksessa myös median on nähty olevan tärkeässä osassa ongelman luonteen selittämisessä. Samoin tietoisuutta pyritään lisäämään ihmiskaupan kysynnän puolella, jotta ihmiskauppaa saataisiin tehokkaasti vähennettyä. Uhreille suunnattujen tiedotuskampanjoiden lisäksi erilaiset puhelinpalvelut eli ”kuumat linjat” nähdään hyödyllisinä sekä lähtö-, kauttakulku- ja kohdemaissa, jotta potentiaaliset uhrin saisivat mahdollisuuden hankkia tietoa ihmiskaupasta ja jotta jo uhreiksi joutuneet pääsisivät ensimmäiseen kontaktiin viranomaisten kanssa. (Brysselin julistus 2002: 10.)

Kaiken kaikkiaan tutkimusaineistossa kiinnitetään ihmiskauppaa harjoittaviin rikollisiin sekä asiakkaisiin ohimenevien mainintojen lisäksi vain vähän huomiota. Vaikka Euroopan unionin neuvoston puitepäätöksessä keskitytään ihmiskaupan rikosoikeudellisten rangaistavuuden

---

¹⁰⁸ ”Also the development of broader policy on migration management can offer a substantial contribution in reducing, and preventing trafficking in human beings.” (Brysselin julistus 2002: johdanto.)

harmonisointiin jäsenmaissa, ei itse rikollisten toimintaan viitata kuin niissä kysymyksissä, joissa aiheena ovat henkilön vastuu- ja rankaisukysymykset. Brysselin julistuksessa puolestaan keskitytään vähemmän ihmiskaupan rikollisiin. Siinä mainitaan kuitenkin, että ihmiskaupan torjumisessa on keskityttävä kaikkiin kaupassa vaikuttaviin toimijoihin:

*”Kattavien eurooppalaisten toimenpiteiden ihmiskauppaa vastaan tulee suuntautua koko salakuljetusketjua vastaan mukaan lukien lähtö-, kauttakulku- ja kohdemaat. Niiden tulee kohdistua värvääjiin, uhrien kuljettajiin, hyväksikäyttäjiin, muihin välittäjiin, asiakkaisiin ja siitä hyötyviin tahoihin.”*¹⁰⁹

Brysselin julistus on ainoa tutkimistani dokumenteista, joka luo myös asiakkaille oman kategoriansa ja aseman naiskaupan toimijana. Asiakkaat ja kysyntä mainitaan myös tärkeänä osana ihmiskaupan rajoittamisprosessia:

*”Tärkeä osa kattavassa ihmiskaupan vastaisessa lähestymistavassa on lisätutkimus ja analyysi ihmiskauppaprosessin ’kysyntä’ puoleen vastaamisessa ja niiden metodien tutkimisessa, joilla asiakkaiden kysyntää saadaan tehokkaasti vähennettyä.”*¹¹⁰

Näkemyksessä vastaa aikaisemmin esitettyä väitettä siitä, että esimerkiksi prostituutiota ei ole olemassa ilman kysyntää ja asiakaskuntaa. Kysyntää rajoittaviksi toimenpiteiksi esitettiin edellä mainitut tasa-arvon edistäminen ja varsinkin naiskaupan yhteydessä sukupuolisen väkivallan ja patriarkaalisten toimintamallien kuriin saattaminen.

Hallinnollisella puolella ratkaisuksi nähdään niiden yritysten valvonta ja säännöstely, jotka on usein liitetty ihmiskauppatapauksiin. Näihin kuuluvat muun muassa vaimonvälitys-, työllisyys-, turisti-, seuralaispalvelu- ja adoptiotoimistot. Myös matkadokumenttien turvallista käyttöä ja laatua nähdään olevan tarpeen lisätä, jotta väärennetyt tai muutetut dokumentit havaitaan. Lisäksi yhteistyötä maiden konsulaattien ja suurlähetystöjen välillä tulisi parantaa. (Brysselin julistus 2002: 11.)

Hyväksikäytön näkymättömyyttä nähdään voitavan kontrolloida paremmin myös lisäämällä seksi- ja työmarkkinoilta kerättäviä tietoja ihmiskaupan indikaattoreista. Ihmiskaupan näkyvyyden

---

¹⁰⁹ “The comprehensive European policy against human trafficking needs to address the entire trafficking chain, comprising countries of origin, transit and destination alike, targeting recruiters, people who transport the victims, exploiters, other intermediaries, clients, and beneficiaries.” (Brysselin julistus 2002: johdanto.)

¹¹⁰ ”A crucial component in the comprehensive counter-trafficking response will be further research and analysis of the ’demand’ side of trafficking process and an examination of methods by which the demand of clients can be effectively reduced”. (Brysselin julistus 2002: 8).

parantamisessa nähdään myös internetin monitoroinnilla olevan osansa. (Brysselin julistus 2002 / 11.)

Myös hallinnollisten toimien yhteydessä painotetaan ihmiskauppaa ennaltaehkäisevänä toimina laittoman työvoiman vähentämisyrittäjiä ja ”*lähtö ja kohdemaiden työ- ja elinolosuhteiden parantamista.*”¹¹¹ Kuitenkin lähtömaiden elinolosuhteiden kohentamiseen puututaan huomattavasti vähemmän kuin varsinaisiin toimiin, jotka toteutetaan kauttakulku- ja kohdemaissa ihmiskaupan jo tapahduttua.

Kaiken kaikkiaan ihmiskauppaa aiheuttaviin syihin puuttuminen jää varsinkin unionin rajojen kontrollointiin keskitetyn lähestymistavan varjoon. Näenkin rajojen kontrolloinnin tärkeänä osana EU:n ihmiskaupan vastaista toimintaa. Tämä johtunee siitä, että Euroopan integraatio on mahdollistanut sekä tuotteiden että työvoiman vapaan liikkuvuuden EU:n sisällä ja näin ihmisten on mahdollista ylittää rajat vapaasti ja oleskella eri EU-maissa pitkiäkin aikoja (Möllers 2003: 44). Rajojen turvaamisesta onkin tullut uusi huoli EU:lle varsinkin kasainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden saralla.

7. LOPUKSI

Nykyajan orjakaupan tavoin toimivaa prostituutiota ja naiskauppaa säätelee moninainen toimijaverkko, mikä tekee sen kontrolloinnista vaikeaa. Prostituution liittyvän naiskaupan kontrollointia ovat haitanneet myös jäsenmaiden välillä aiheuttaneet erimielisyydet siitä, kuinka prostituutio ja naiskauppa tulisi suhteuttaa toisiinsa.

Oli eettinen mielipide mikä tahansa, on kaikilla mailla omat lähtökohtansa ihmiskaupan ja seksuaalisen hyväksikäytön torjunnassa. Osalla perustana on tasa-arvo ja naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäiseminen, toisilla maahanmuutto ja laittoman maahanmuuton estäminen, loppuilla esimerkiksi järjestäytynyt rikollisuus (Pohjoismaiden neuvosto 2004). Myös yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti samankaltaisissa maissa ihmiskauppaa torjutaan monin eri tavoin. Tästä ovat esimerkkinä EU-maat, joilla kaikilla on eri strategiat ongelman torjumiseksi.

---

¹¹¹ “[...] the promotion of better life and working conditions in countries of origin and destination..” (Brysselin julistus 2002: 11).

Monien lähestymistapojen vuoksi olen tässä työssä tarkastellut sitä, kuinka EU asiaan suhtautuu. Periaatteiltaan EU:n antama kuva naiskaupasta ja sen syistä ja seurauksista vastaa feminististä näkemystä asioista. Vaikka EU ei sinällään kontrolloi naiskauppaa tai prostituutiota, naiskauppa on nähty yhdeksi ihmiskaupan tärkeimmäksi osa-alueeksi ja prostituutio puolestaan merkittäväksi osaksi naiskauppaa. Lisäksi jo aikaisemmin solmituissa unionin sopimuksissa EU:n parlamentti on myöntänyt prostituution rikkovan tiettyjä ihmisoikeuksia.

Feministisen näkemyksen mukaisesti myös EU:ssa naiskaupan merkittävimmän muodon eli seksikaupan ja prostituution taustalla olevat syyt johdetaan naisten huonompiin toimeentulomahdollisuuksiin, yhteiskunnan patriarkaalisiin rakenteisiin sekä kauppaa ylläpitävään kysyntään. EU katsookin naisten heikomman aseman johtuvan sekä miesten ja naisten välisistä suhteista että laajemmista rakenteista yksilön ja makrotason välillä sekä itse makrotason rakenteista.

Koska myös naisten välillä vallitsee samantapaisia hierarkioita kuin miesten ja naisten välillä, on prostituutiokeskusteluun luotu kaksi ääripäätä, joissa toisessa pyritään valtaistamaan naisia ja toisessa pelastamaan seksikaupan uhreja. Vaikka kaikkia prostituoituja ei nähdäkseni voida pitää uhreina, jotka tulee pelastaa, tulee prostituutioon keskittyä ilmiönä. Prostituution yhteydessä tulee miettiä, mitä se symbolisoi ja mitä kaikkia ongelmia siihen liittyy. Laajemmin ajateltuna prostituutiolla ei ole mitään tekemistä seksuaalisuuden kanssa, vaan siinä on pikemmin kyse heikompien hyväksikäytöstä ja alistamisesta sekä globaalin talouden toiminnasta rikkaiden nautinnon lisäämiseksi köyhempien kustannuksella. Globaaliin naiskauppaan yhdistettyjen neoliberaalien markkinoiden on nähty osaltaan luovan seksitalouden normalisoimiseen pyrkivät olosuhteet sekä tilanteen, jossa köyhempien maiden ihmisille itsensä myyminen vaikuttaa parhaalta toimeentulokeinolta. 1990-luvulla alkanut arvojen muutos onkin tarjonnut ideologisen ja poliittisen pohjan hedonistiselle ja individualistiselle ajattelutavalle, jonka myötä yksilöllisten halujen välitön ja maksimaalinen tyydyttäminen on korostunut oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon sijaan.

Vaikka myös EU katsoo köyhyyden, patriarkaalisuuden ja naisiin kohdistuvan epätasa-arvoisuuden yhdeksi syyksi sukupuolittuneeseen ihmiskauppaan, se on pakotetun seksityön rangaistavaksi määräämisen ulkopuolella varovainen ilmaisemaan mielipiteitään prostituutiosta sinällään. Se ei olekaan ottanut kantaa Ruotsin tai Saksan ja Hollannin mallien tukemiseen, vaan pysyttelee muun Euroopan kanssa passiivisen sallimisen ja ilmiselvien ihmiskaupan tapausten kieltämisen kannalla. Vaimonvälitys- ja seuralaispalvelut sekä itsensä myyminen kaduilla eivät ole kiellettyä toimintaa

huolimatta sen tiedostamisesta, että kaikkiin tämänkaltaiseen lailliseen ihmisten kauppaamiseen liittyy monia vakavia seurauksia kuten rikollisia kytköksiä ja laitonta toimintaa:

”Ihmiskauppa on identifioitu rikolliseksi toiminnaksi, johon kansainvälinen järjestäytynyt rikollisuus on lisääntyvästi soluttautunut. Ihmiskauppa luo merkittävää laitonta toimintaa, joka hyödyntää usein laillisia markkinoita [...]”¹¹²

Voitaneekin väittää, että feminismin edistämät kehon ja yksityisyyden asiat eivät ole vielä täysin nousseet EU:n agendalle. Prostituution sallimisen ympärillä vallitsee edelleen myytti sen yksityisestä luonteesta, joka ei kuulu kansainvälisten ongelmien piiriin, ellei asiaan liity myös muita ilmiöitä, joita ei suvaita. Lapsia lukuun ottamatta itsensä myyminen katsotaankin ongelmaksi vasta kun se liitetään laittomaan maahanmuuttoon, kansainväliseen rikollisuuteen ja sitä myöten suoranaiseen ihmiskauppaan. Lisäksi myös naiskaupan määritelmä sekä muu naiskauppaa ja prostituutiota säätelevät käsitteet ovat parhaimmillaankin avoimia eri tulkinnoille siitä, kuka on erityisen haavoittuvainen uhri ja mitä kuuluu vakavaan vahingoittamiseen tai pakottamiseen. Nähdäkseni se, että seksuaalinen hyväksikäyttö nähdään kielletyksi, ei riitä, jollei ole olemassa määritelmää siitä, mitä hyväksikäyttöön kuuluu.

Feministit ovat seksuaalisuuteen, kehoon ja yksityisyyteen liittyvien kysymysten lisäksi keskittyneet kollektiivisten identiteettien tarkasteluun. Tutkimukseni toinen kysymys liittyykin EU:n identiteettiin prostituutioon liittyvän nais- ja ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa. Identiteettien yhteydessä on tärkeää paitsi se, kuinka itse määrittää itsensä, myös se, kuinka muut identifioivat itsen. Identiteetin muodostamisessa toiminnalla (performance) ja performatiivisuudella on tärkeä osa, sillä identiteetistä tulee muiden tunnustettavissa olevaa toistojen kautta. Muut toimijat eivät voi tunnustaa identiteettiä, jos sitä ei ensin tuoteta ja tuoda muille näkyväksi.

Kollektiivinen identiteetti voi olla orgaanista, eurooppalaiseen syntyperään perustuvaa tai institutionaalista, eli ylhäältä, EU:n instituutioiden taholta rakennettua. Ensimmäinen identiteetin rakentamisvaihe on yhteisön kuvittelemine, jonka unioni näkee perustuvan sekä Euroopan yhteiseen menneisyyteen että yhteisiin moraalisiin käsityksiin ja arvoihin. Institutionaalisen identiteetin rakentamisen avulla unioni puolestaan uskoo saavuttavansa yhteiset tavoitteet, jotka globaalissa maailmassa olisi kenties jäsenmaiden yksinään hankala saavuttaa. Se luo kuviteltua yhteisöä erilaisten symbolien, kuten Eurooppa-päivän, lipun ja hymnin avulla. Koska symbolit on

---

¹¹² ”Trafficking in human beings has been identified as a criminal activity increasingly penetrated by trans-national organised crime that generates substantial illicit proceeds, often laundered and fed into licit markets [...]”. (Brysselin julistus 2002: johdanto.)

luotu ylhäältä päin ja identiteettiä selvästi pyritään rakentamaan EU:n taholta, voitaneen EU:n institutionaalisen identiteetin väittää olevan orgaanista vahvempi. Institutionaaliseen identiteettiin voidaan vaikuttaa myös pienempien yksilöiden, eli tässä yhteydessä jäsenmaiden, intresseillä (Keisala 2004: 138). Ihmiskauppakysymyksissä EU:n institutionaalinen pohja ei olekaan sama kuin esimerkiksi talouskysymyksissä, sillä muun muassa poliisi- ja oikeustoimien yhteistyöstä rikosasioissa vastaava EU:n kolmas pilari on kaikista kehittymättömin ja sen piirissä olevat asiat ovat vielä suurelta osin jäsenmaiden vastuulla (D@dalos 2005).

Kollektiivinen identiteetti vaatii kuitenkin enemmän kuin monia samankaltaisia ja toistensa kanssa yhteensopivia intressejä, jotka koskevat hajanaisia asioita (Kurikkala 2003: 97). Möllers (2003:3) on esittänyt, että eurooppalaisen integraation uhka tulee unionin sisältä, koska EU:lta puuttuu konsensus siitä, minkä varaan kollektiivista identiteettiä tulisi rakentaa. Tutkimieni tekstien hegemonisissa diskursseissa unionin identiteetin nähdään rakentuvan lähinnä sen jäsenmaiden identiteetin varaan. Vaikka EU:n identiteetin voi paikoin väittää olevan jopa alisteinen jäsenmaiden identiteetille, ei jäsenmaita voi kuitenkaan nähdä EU:n Toisena. Sen sijaan katson jäsenmaita pidettävän tärkeinä EU:n identiteetin rakentamisessa ja niiden arvojen ja tavoitteiden tukemisessa, joille unionin identiteetin nähdään rakentuvan.

Vaikka jäsenmaat ja unioni ovat nimenneet kuvitellun yhteisön perustaksi universaalien ihmisoikeuksien puolustamisen ja demokratian ja rauhan turvaamisen, ei yksityiskohtaisempia arvoja kuten prostituution suhtautumista ole määritelty. Möllers (2003: 24-25) kuitenkin muistuttaa, että EU:lla on mahdollisuudet vastata tämänkaltaisiin kysymyksiin vain silloin, kun jäsenvaltiot tuntevat olevansa voimattomia vastaamaan niihin yksinään. Möllers näkee subsidiariteetti-periaatteen takaavan sen, etteivät jäsenmaat menetä liiaksi valtaa unionille muuten kuin valintansa mukaan. Kuitenkin keskinäisriippuvaisessa unionissa jäsenmaalla voi olla vaikeuksia toteuttaa täysin omaa politiikkaansa tietyn asian suhteen, jos sillä ei ole muiden tukea. Näin esimerkiksi prostituution kokonaan kieltäneen Ruotsin lienee hankala toteuttaa politiikkaansa tässä kysymyksessä, jos muista, prostituution laillistaneista EU-maista saa vapaasti matkustaa ja muuttaa Ruotsiin.

Vaikka päätösvalta tietyissä kysymyksissä vielä on jäsenmailla, on EU:lla yhteisön kuvittelemisen ja nimeämisen lisäksi myös kyky aktiivisesti tuottaa identiteettiään ja toimijuuttaan kansainvälisessä politiikassa diskursiivisesti kielen – kuten tutkimieni julistusten ja päätösten – avulla. Kun konstruktivistit näkevät, että identiteetit rakennetaan sosiaalisesti ja kulttuurisesti, poststrukturalistit

näkevät identiteetin rakentuvan diskursseissa. Poststrukturalismi ei kuitenkaan kiellä materiaalsen maailman olemassaoloa, vaan näkee, että identiteetin kielellinen rakentaminen vaatii myös materiaalista pohjaa toteutuakseen. Keisala (2004: 138) muistuttaakin, että EU tuottaa identiteettiään myös toiminnallaan, jonka tulee olla sovussa identiteetin kanssa.

Ihmisoikeuksien kunnioittamiseen rakentuvaa identiteettiä EU tuottaa toimimalla normatiivisen vallan tavoin kansainvälisessä järjestelmässä. Vaikka unioni näkee identiteettinsä rakentuvan lähinnä jäsenmaiden taustalla toimivalle ja yhteistyötä edistävälle vaikuttamiselle ja vaikka unionin omaa aktiivista toimijuutta ei tuoda esiin muuta kuin taustalla toimivana tutkimus- ja koordinoititahona, tuottaa unioni aineistossani itseään selvästi yhtenä toimijana muiden joukossa.

Näin EU:lla on siis kuvittelemansa, nimeämänsä ja tuottamansa kollektiivisen identiteetin vuoksi valtaa muokata paitsi jäsenmaidensa myös muiden kansainvälisten toimijoiden kuvaa naiskaupasta ja prostituutiosta osana naisiin kohdistuvaa alistamista. Manners (2002: 252) näkeekin, että EU:lla on näin normien muuttamiseksi vaadittava positiivinen rooli, jota sen tulisi käyttää hyväkseen, vaikka se toisinaan kohtaa kansainvälistä vastustusta, kuten on käynyt EU:n kuolemantuomion vastaisissa toimissa Yhdysvaltojen ja Kiinan taholta.

Manners (2002: 242) kieltää, että normatiivisen vallan toiminta tulee taata tarvittaessa instrumentaalisesti käytetyillä voimatoimilla. Keisalan (2004: 122) mukaan EU:n normatiivinen valta tulee siitä, että sillä on legitimitetti ylittää valtiojärjestelmän luoma valtopoliittikka ja siitä, että se edistää normeja ja arvoja, jotka ovat kansainvälisesti tunnistettuja ja arvostettuja. Identiteetti onkin materiaalisia kykyjä tärkeämpää normatiivisen vallan käyttämisessä.

Normatiivisuudella on merkitystä myös feministiselle agendalle. Normatiivinen poliittinen teoria yrittää löytää ja soveltaa moraalisia käsitteitä poliittisista suhteista ja niiden käytännöstä. Se siis tutkii sitä, miten asioiden tulisi olla. (Stoker 1995: 8.) Vaikka normatiivisuuden yhdistäminen todellisuuden tulkinnallisuutta ja oikeita vastauksia välttävään feministiseen poststrukturalismiin voi vaikuttaa ongelmalliselta, on myös poststrukturalistisen feminismin haasteena yhdistää kontekstisidonnaisuus universaaleihin poliittisiin tavoitteisiin. Brooksin (1997: 42-43) lainaama Seyla Benhabib näkeekin, että vahva postmodernistinen näkemys hankaloittaa feministisen etiikan kehittämistä essentialismin pelon vuoksi. Hän lisää myös, että vaikka postmodernismi voi opettaa feminismille utopioiden ja foundationalistisen ajattelun teoreettiset ja poliittiset vaarat, sen ei tulisi johtaa feminismin vetäytymiseen utopiasta kokonaan, sillä naiset menettävät paljon utopistisista

toiveista luopuessaan. Vahvan poststrukturalistisen teorian noudattaminen tarkoittaisikin esimerkiksi sitä, ettei edistys ja kampanjointi prostituution poistamiseksi olisi mahdollista.

On siis tärkeä huomata, että vaikka poststrukturalismi painottaa kaikkien yksilöiden erilaisuutta kollektiivisen identiteetin muodostamisessa, ihmisten elinoloja ei voi parantaa, jos poststrukturalismia toteutetaan sen vahvimman version mukaisesti. Patricia Waugh (1998: 180-181) muistuttaakin, että ollakseen tehokas emansipatorisena poliittisena liikkeenä feminismin tulee uskoa humaaniin toimijuuteen (human agency) sekä historiallisen jatkuvuuden ja edistyksen tärkeyteen.

Vaikka EU on suhtautunut naiskauppaan ja prostituutioon liittyviin kysymyksiin lähinnä ihmisoikeusnäkökulmasta, se yhdistää ihmiskauppaan myös kysymykset Euroopan sisäisestä turvallisuudesta ja siirtolaisuudesta, jotta unionin rajoja saataisiin valvottua paremmin ja jotta ihmiskaupan uhrit tunnistettaisiin tehokkaammin. Nämä ovat luonnollisesti tärkeitä asioita, jotka tulee pitää mielessä, sillä naiskauppa on muiden ilmiöiden tapaan kytkeytynyt monille eri alueille naisasia- ja ihmisoikeuskysymysten ohella. Tämä osoittaa myös sen, kuinka poliittiset ja taloudelliset intressit on vaikea pitää toisistaan erillisinä, sillä ihmiskauppaan ympärillä toimivalla harmaalla taloudella on merkitystä myös Euroopan talouden kannalta.

Voidaanko Euroopan lähestymistapaa rajojen turvaamiseksi ja ihmisoikeuksien suojelemiseksi pitää riittävänä vai mitä muuta Euroopan tasolla tulisi tehdä? Vaikka diskurssianalyttisen tutkimuksen tarkoituksena tai mahdollisuutena ei ole löytää suoria vastauksia siihen, kuinka asioita tulisi korjata, voidaan EU:n tekemien kielellisten valintojen taustalla olevien ideologioiden, käsitysten ja arvojen tarkastelemisen avulla sanoa, että tärkeää olisi ainakin lisätä toimintaa ihmiskauppaa aiheuttavien toimien ja ilmiöiden rajoittamiseksi. Aineistoni perusteella voidaan sanoa, että unioni kiinnittää ihmiskauppaan liikaa huomiota vasta, kun se tapahtuu sen omalla alueella ja kaupatut ovat jo lähteneet kotiseuduiltaan. Nähdäkseni tärkeämpää olisi kiinnittää enemmän syytä ihmisten elinolojen parantamiseen heidän kotiseuduillaan, jotta ihmiset kokisivat voivansa tehdä muita valintoja ansaitsemismahdollisuuksiensa parantamiseksi kuin turvautua ihmiskauppiaisiin ja värvääjiin. Tämänkaltaisia hyviä, koulutukseen, terveydenhuoltoon ja sosiaalipalvelujen kehittämiseen suuntautuvia keinoja mainitaan esimerkiksi Brysselin julistuksessa. Koen positiiviseksi myös sen, että asiakkuuden merkitys naiskaupan ylläpitämisessä ymmärretään, vaikkakin sen rajoittamiseen suuntautuvia toimenpiteitä ei ole huomioitu tarpeeksi.

Aija-Leena Luukkaselle (2000: 35) haastattelun antanut belgialainen Euroopan parlamentin jäsen Patsy Sörensen mainitsee naiskaupan ongelmien rajoittamisessa tärkeäksi myös unionin jäsen ehdokkaiden sekä uusien jäsenmaiden kuten Puolan, Unkarin ja Tshekin tukemisen, sillä varsinkin näissä maissa kaivataan unionin konkreettista apua naiskaupan potentiaalisten uhrien tukemiseksi. Sörensen näkee myös, että ihmiskaupan vastaiset toimet tulisi saada kokonaan unionin toimivallan piiriin, sillä esimerkiksi vielä vuonna 2000 monien eurooppalaisten maiden lainsäädännössä ihmiskauppaa ei ollut edes kirjattu rikolliseksi toiminnaksi. Möllers (2003: 56) huomauttaa edistystä vastustavia tahoja löytyvän edelleen, sillä myös EU:n perusoikeuskirjan ratifointi on takkuillut tiettyjen jäsenmaiden vastustuksen vuoksi.

Edistystä voidaan kuitenkin katsoa tapahtuneen puitepäätöksen ja Brysselin julistuksen myötä, jotka antavat määritelmät siitä, mitä ihmisten salakuljetus pitää sisällään. Sörensen (em.) antaakin EU:lle kiitosta siitä, että aihealueen ympärillä on alettu toimia aktiivisesti. Näyttääkin siltä, että EU olisi menossa asiassa oikeaan suuntaan, vaikka ongelman hallitsemiseksi löytyy vielä paljon tehtävää. Toinen kysymys on kuitenkin se, kuinka julistuksia ja päätöksiä tullaan käytännössä noudattamaan. Lisäksi pidän huolenaiheena sitä, saadaanko naiskauppaa kunnolla kuriin, ellei pakkoprosituution ja ”normaalin” prostituution välisen suhteen välille saada selkeää määritelmää.

Miksei ongelmaan tartuta kunnolla kiinni? Miksi itsensä myymisestä ja seksin ostamisesta on tullut niin vankka osa yhteiskuntaa, ettei asiassa edes aina katsota olevan mitään ongelmaa? Tähän voitaneen lainata Elhstainin (1991: 342) vastausta kysymykseen siitä, miksi seksismiä esiintyy maailmassa. Elhstainin mukaan seksismiä – ja prostituutiota – esiintyy koska, se palvelee systeemitason tarpeita eikä sitä ole estämässä mitään. Saksan ja Hollannin esimerkit osoittivatkin sen, kuinka seksiteollisuudesta on tullut sekä taloudellinen että ideologinen osa yhteiskuntaa.

Vaikka naiskaupan ja prostituution liittämisestä toisiinsa vallitsee eriäviä mielipiteitä, ei niiden saisi antaa tulla esteeksi kollektiiviselle puuttumiselle naiskauppaa ja pakkoprosituutiota aiheuttaviin ja edistäviin toimiin. Ruotsin malli osoitti sen, että moraalisesti vaikeassa ja ihmisiä jyrkästi jakavissa asioissakin edistys on mahdollista. Ruotsin malli onkin rohkea kannanotto siihen, että vaikka prostituutio itsessään nähtäisiin ongelmattomana, siihen liittyy monia ilmiöitä, joita ei missään tapauksessa voida sallia. Toinen kysymys on se, kuinka EU:n jäsenmaat pystyvät ikinä lähentymään toisiaan ihmiskaupan prostituutiota koskevissa kysymyksissä. Asiaa ei kuitenkaan auttane se, ettei (seksuaalisen) hyväksikäytön luonteensa keskustella, vaan ongelmaa kontrolloidaan määrittelemättä tarkkaan sitä, mihin rajat kussakin tapauksessa vedetään.

Lähteet:

Kirjat ja artikkelit

Aamulehti 31.3.2005. ”Miksi poliisi ei tiedottanut naisten käännytyksestä?”.

Alker, Hayward R. & David Sylvan 1994. ”Kuinka diskurssianalyysi voi edesauttaa politiikkatieteen kehittymistä?” *Kosmopolis* 24 (3): 5-25.

Anderson, Benedict 1991. *Imagined communities. Reflections of the origin and spread of nationalism*. Verso: London.

Billig, Michael 1987. *Arguing and thinking. A rhetorical approach to social psychology*. Cambridge University Press: Cambridge.

Billig, Michael 1995. *Banal nationalism*. Sage Publications : London.

Bretherton, Charlotte & John Vogler 1999. *The European Union as a global actor*. Routledge: London.

Brooks, Ann 1997. *Postfeminisms. Feminism, cultural theory and cultural forms*. Routledge: London.

Connolly, William E. 1994. *Identity/Difference. Democratic negotiations of political paradox*. Cornell University Press: Ithaca.

Cooper, Robert 1996. *The postmodern state and the world order*. Demos: London.

Delphy, Christine 1996. ”The European Union and the future of feminism.” Teoksessa Elman, R. Amy (toim): *Sexual politics and the European Union*. Berghahn Books: Providence, RI.

The Economist. 4th September 2004. ”Sex is their business” & ”It’s a foreigner’s game”. s.12, 33-34.

Edkins, Jenny 1999. *Poststructuralism and international relations. Bringing the political back in*. Lynne Rienner Publishers, Inc: Boulder CO.

Elman, R. Amy 1996. *Sexual politics and the European Union. The new feminist challenge*. Berghahn Books: Providence, RI.

Elshtain, Jean Bethke 1991. ”Feminist themes and international relations.” Teoksessa Der Derian, James 1995 (toim): *International theory. Critical investigations*. MacMillan Press Ltd: Houndmills.

Foucault, Michael 1972. *The archaeology of knowledge*. Routledge: London.

Fraser, Nancy & Linda J. Nicholson 1990. ”Social criticism without philosophy: An encounter between feminism and postmodernism.” Teoksessa Nicholson, Linda J. (toim): *Feminism / Postmodernism*. Routledge: London.

Freedman, Jane 2001. *Feminism*. Open University Press: Buckingham.

Fuss, Diana 1989. *Essentially speaking: Feminism, nature & difference*. Routledge: London.

Haas, Ernst B 1968. "Technocracy, pluralism and the New Europe." Teoksessa Nye, Joseph S. Jr (toim): *International regionalism. Readings*. Little, Brown : Boston.

Harding, Sandra 1987. *Feminism & Methodology*. Indiana Univeristy Press: Indidana & Open University Press: Stanford.

Harding, Sandra 1991. *Whose science? Whose knowledge? Thinking from women's lives*. Open University Press: Buckingham.

Hearn, Jeff ja Marjut Jyrkinen 2000. "Uudet teknologiat, globalisaatio ja seksiteollisuus". *Naistutkimus* 4 (2000): 67-71.

Hix, Simon 1999. *The Political system of the European Union*. Palgrave: Basingstoke.

hooks, Bell 1981. *Ain't I a woman*. South End Press: Boston, MA.

Hoskyns, Catherine 1996. "The European Union and the women within: An overview of women's rights policy." Teoksessa Elman, R. Amy (toim): *Sexual politics and the European Union*. Berghahn Books: Providence, RI.

Hyttinen, Sanna & Johanna Silvander 2002. "Orjuus, pakkotyö, ihmiskauppa ja prostituutio". Teoksessa Haapea, Arto (toim) : *Ihmisoikeudet 2000-luvulla – sopimuksia ja asiakirjoja*. Edita Prima Oy: Helsinki.

Jackson, Stevi & Jackie Jones 1998. *Contemporary feminist theories*. Edinburgh University Press: Edinburgh.

Jokinen, Arja 1999. "Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin". Teoksessa Jokinen Arja, Kirsi Juhila & Eero Suominen (toim): *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Vastapaino: Tampere.

Jokinen, Arja & Juhila Kirsi 1993. "Valtasuhteiden analysoiminen". Teoksessa Jokinen Arja, Kirsi Juhila & Eero Suominen (toim): *Diskurssianalyysin aakkoset*. Vastapaino: Tampere

Jokinen, Arja & Juhila Kirsi 1999. "Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta." Teoksessa Jokinen Arja, Kirsi Juhila & Eero Suominen (toim): *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Vastapaino: Tampere.

Jokinen Arja, Kirsi Juhila & Eero Suominen 1993. *Diskurssianalyysin aakkoset*. Vastapaino: Tampere

Kalliokoski, Jyrki 1996. *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. Hakapaino: Helsinki.

Kauppinen, Jaana 2000. "Kansainvälinen ihmiskauppa ja suomalaisten suhtautuminen ulkomaalaisiin prostituoituihin". *Naistutkimus* 2(2000): 60-64.

Keisala, Katja 2004. *The European Union as an international actor: strengths of the European civilian power*. Cityoffset oy: Tampere.

Keohane, Robert 1995. "International institutions: two approaches." Teoksessa Der Derian, James (toim): *International theory. Critical investigations*. Macmillan Press Ltd: Houndmills.

Keohane, Robert & Joseph S. Nye Jr 1999. Teoksessa Kamarck, Elaine Ciulla & Joseph S. Nye Jr (toim): *Democracy.com? Governance in a networked world*. Hollis Publishing Company: Hollis.

Kurikkala, Flora 2003. *Representation of a changing self: An EU performance in the Middle East*. Cityoffset Oy: Tampere.

Lehti, Martti ja Kauko Aromaa 2002. *Naiskauppa, laitton siirtolaisuus ja Suomi – nykytilanne, lainsäädäntö ja tutkimuslähteet*. Hakapaino Oy: Helsinki.

Lehtonen, Mikko 1995. *Pikku jättiläisiä: Maskuliinisen kulttuurin rakentuminen*. Vastapaino: Tampere.

Leidhold, Dorchen 1996. "Sexual trafficking of women in Europe: A human rights crisis for the European Union." Teoksessa Elman, R. Amy (toim): *Sexual politics and the European Union*. Berghahn Books: Providence, RI.

Leiwo, Matti & Sari Pietikäinen 1996. "Kieli vuorovaikutuksena ja vallankäytön välineenä". Teoksessa Palonen, Kari & Hilikka Summa (toim): *Pelkkää retoriikkaa*. Vastapaino: Tampere.

Locher, Birgit & Elisabeth Prügl 2001. "Feminism and constructivism: worlds apart or sharing the middle ground?" *International Studies Quarterly* 45 (2001): 111-129.

Luukkanen, Aija-Leena 2000. "Laiton naiskauppa koskettaa jokaista EU-maata." *Socius: Sosiaali- ja terveystieteellinen aikakauslehti*. 4 (2000): 34-35.

Manners, Ian 2002. "Normative power Europe: A contradiction in terms?" *Journal of Common Market Studies* 40 (2): 235-58.

Marttila, Anne-Maria 2004. "Seksiä ilman rajoja? Kansainvälistyvä seksiteollisuus ja suomalaiset prostituution asiakkaat". *Naistutkimus* 1(2004): 22-33.

McAlester, Gerard, Synnöve Nyberg, Liisa Oksanen, Raimo Olkkonen, Lasse Pylkki, Paavo Pääkkönen & Eeva Tuokko 1985. *New deal grammar. Kurssimuotoisen lukion kielioppi*. Werner Soderström Osakeyhtiö: Porvoo.

Milliken, Jennifer 1999. "The Study of discourse in international relations: A critique of research and methods". *European Journal of International Relations*. 5 (2): 225-254.

Möllers, Thomas M. J 2003. *The role of law in European integration. In search of European identity*. Nova Science Publishers, Inc: New York.

Neumann, Iver B 1996. *Russia and the idea of Europe. A study in identity and international relations*. Routledge: London.

Parker, Ian 1992. *Discourse dynamics. Critical analysis for social and individual psychology*. Routledge: London.

- Pateman, Carole 1988. *The sexual contract*. Polity Press: Cambridge.
- Pattanaik, Bandana 2003. ”Prologue.” Teoksessa Thorbek, Susanne & Bandana Pattanaik (toim): *Rajat ylittävä prostituutio – globaalien toimintamallien muuttuminen*. Gummerus Kirjapaino Oy: Jyväskylä.
- Penttinen, Elina 2004. *Corporeal globalization. Narratives of subjectivity and otherness in the sexscapes of globalization*. Tampereen yliopistopaino Oy Juvenes Print: Tampere.
- Potter, Jonathan & Margaret Wetherell 1987. *Discourse and social psychology. Beyond attitudes and behaviour*. Sage Publications: London.
- Potter, Jonathan 1996. *Representing reality: Discourse, rhetoric and social construction*. Sage Publications: London.
- Pärssinen, Venla 2003. *Ihmiskauppa rikoksena Suomen lainsäädäntömaisemassa – Ehdotus hallituksen esitykseksi rikoslain 25 luvun ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamiseen*. Digipaino: Turku.
- Risse, Thomas, Daniela Engelmann-Martin, Hans-Joachim Knopf & Klaus Roscher 1999. ”To Euro or not to Euro? The EMU and identity politics in the EU.” *European Journal of International Relations*, 5 (2): 147-187.
- Shore, Chris 2000. *Building Europe. The cultural politics on European integration*. Routledge: London.
- Stoker, Gerry 1995. *Theory and methods in political science*. Macmillan Press: Basingstoke.
- Suoninen, Eero 1993. ”Kielen käytön vaihtelevuuden analysoiminen.” Teoksessa Jokinen Arja, Kirsi Juhila & Eero Suominen (toim): *Diskurssianalyysin aakkoset..* Vastapaino: Tampere.
- Suoninen, Eero 1999. ”Näkökulmia sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen.” Teoksessa Jokinen Arja, Kirsi Juhila & Eero Suominen (toim): *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Vastapaino: Tampere.
- Sylvester, Christine 2004. ”Woe or Whoa! International relations where it’s not supposed to be.” *The Brown Journal of World Affairs*. X (2): 57-68.
- Titscher, Stefan, Michael Meyer, Ruth Wodak & Eva Vetter 2000. *Methods of text and discourse analysis*. Sage Publications: London.
- Vasquez, John A. 1995. ”The post-positivist debate: Reconstructing scientific enquiry and international relations theory after enlightenment’s fall”. Teoksessa Booth, Ken & Steve Smith (toim): *International Relations Theory Today*. The Pennsylvania State University Press: University Park, PA.
- Walby, Silvia 1992. ”Post-Post-Modernism? Theorizing social complexity.” Teoksessa Barrett Michele & Anne Phillips (toim): *Destabilizing theory. Contemporary feminist debates*. Polity Press: Cambridge.
- Walby, Silvia 1990. *Theorizing patriarchy*. Basil Blackwell Ltd: Oxford.

- Waugh, Patricia 1998. "Postmodernism and feminism." Teoksessa Jackson, Stevi & Jackie Jones (toim): *Contemporary feminist theories*. Edinburgh University Press: Edinburgh.
- Wæver, Ole 1997. "Figures of international thought: introducing persons instead of paradigms." Teoksessa Neumann, Iver B. & Ole Wæver (toim): *The future of international relations. Masters in the making?* Routledge: London.
- Weedon, Chris 1987. *Feminist practice and poststructuralist theory*. Blackwell Publishers: Oxford & Cambridge.
- Weedon, Chris 1999. *Feminism, theory and the politics of difference*. Blackwell Publishers: Oxford.
- Wendt, Alexander 1987. "The agent-structure problem in international relations theory." *International Organization* 41 (3): 335-370.
- Wendt, Alexander 1999. *Social theory of international politics*. Cambridge University Press: Cambridge.
- Whitebrook, Maureen 2001. *Identity, narrative and politics*. Routledge: London.
- Williams, Andrew 2004. *EU human rights policies. A study in irony*. Oxford University Press: New York.
- Yuval-Davis, Nira 1997. *Gender and Nation*. Sage Publications: London.
- Young, Iris Marion 2000. "A critique of integration as the remedy for segregation." Teoksessa Bell, David & Azzedine Haddour (toim): *City visions*. Pearson Education Limited: Edinburgh Gate.
- Youngs, Gillian 2004. "Feminist International Relations : a contradiction in terms? Or: why women and gender are essential to understanding the world 'we' live in." *International Affairs*. 80 (1): 75-87.
- Zalewski, Marysia & Enloe, Cynthia 1995. "Questions about identity in international relations." Teoksessa Booth, Ken & Smith, Steve (toim): *International relations theory today*. The Pennsylvania State University Press: University Park, PA.

Aineisto & Internet-lähteet:

- Brysselin julistus ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta 2002.** Europa- Justice and Home Affairs – News: EU forum on prevention of organized crime.
<http://europa.eu.int/comm/justice_home/news/forum_crimen/2002/workshop/brussels_decl_en.htm> Luettu 1.4.2005.
- D@dalos 2005. International UNESCO Education center. "EU Structure 4: Second and third pillars." <http://www.dadalos-europe.org/int/grundkurs4/eu-struktur_4.htm> Luettu 19.5.2005

Diez, Thomas 2005. "Constructing the Self and Changing Others: Reconsidering 'Normative Power Europe'. Paper for the PSA Annual Conference, Leeds 5-7 April 2005." University of Birmingham. <<http://www.psa.ac.uk/2005/pps/Diez.pdf>>.

Euroopan unionin portaali 2005a. "**Euroopan unionin perusoikeuskirja 1999**". <http://www.europa.eu.int/comm/justice_home/unit/charte/en/charter-preamble.html> Luettu 15.4.2005.

Euroopan unionin portaali 2005b. "Euroopan unioni lyhyesti". <http://www.europa.eu.int/abc/index_fi.htm> Luettu 2.5.2005.

Euroopan unionin portaali 2005c. "About the Charter. Why does the EU need a Charter of Fundamental Rights". <http://www.europa.eu.int/comm/justice_home/unit/charte/en/about-need.html> Luettu 2.5.2005.

Euroopan unionin portaali 2005d. "EU action against trafficking in human beings and the sexual exploitation of children". <http://europa.eu.int/comm/justice_home/fsj/crime/trafficking/fsj_crime_human_trafficking_en.htm>. Luettu 4.4.2005.

European Women's Lobby. "Engendering International Trade. Gender Equality in a Global World". <<http://www.womenlobby.org/Document.asp?DocID=220&tod=194110>> Luettu 1.11.2004.

Fitzsimons, Patrick 2002. "The politics of corruption in the 21st century". *Globalization*. 2 (1). <http://globalization.icaap.org/content/v2.1/07_fitssimons.html> Luettu 13.11.2004.

Ihmiskauppaa koskeva puitepäätös 2002. "Council Framework Decision on combating trafficking in human beings. (2002/629/JHA)". <http://europa.eu.int/eur-lex/pri/en/oj/dat/2002/l_203/l_20320020801en00010004.pdf> Luettu 15.4.2005.

Jyrkinen, Marjut & Mari-Elina Laukkanen 1999. "Prostituution ehkäisyprojekti: Globalisoituvaa seksiteollisuutta rajoitettava kansallisesti." Stakes. <<http://www.stakes.fi/sexviolence/pp/fi/HSKirjoitus.htm>> Luettu 30.9.2004.

Hellström, Anders 2002. "'Unity-in-diversity' – rhetorical foundation for the construction of EU identity." Konferenspaper, NOPSA. Nationalism och främlingsfientlighet i det samtida Europa. <<http://www.socsci.auc.dk/institut2/nopsa/arbejdsgruppe19/andershelstroem.pdf>> Luettu 14.4.2005.

Hosu, Alina 2003. "Identity politics and narrativity. Draft for presentation at the Conference 'Narrative, Ideology, and Myth', Tampere 26-28 June 2003." Tampere Peace Research Institute and Department of Political Science and International Relations. University of Tampere. <<http://www.uta.fi/conference/narrative/papers/hosu.pdf>> Luettu 20.4.2005.

Kosztolányi Gusztáv 2000. "Identity Crises. The problems of establishing identities". *Central Europe Review*. 2 (16) <<http://www.ce-review.org/00/16/csardas16.html>> Luettu 14.4.2005.

O'Farrell, Clare 1999. "Postmodernism for the uninitiated." Foucault resources. <www.foucault.qut.edu.au/pomo.html> Luettu 15.3.2005.

Saatavana myös teoksessa Meamore, Daphne, Bruce Brunett & Peter O'Brien (toim):
Understanding Education: Contexts and Agendas for the New Millenium. Sydney: Prentice Hall.

Palmquist, Ruth 2001. "Discourse analysis." University of Texas.
<<http://www.gslis.utexas.edu/~palmquis/courses/discourse.htm>> Luettu 15.4.2005.

Pohjoismaiden neuvosto 2004. "Teemakokouksen uutistiedote."
<<http://www.norden.org/tema2004/fi/kg2.pdf>> Luettu 29.9.2004.

Seksialan liitto SALLI 2003. "Prostituutioon liittyvä lainsäädäntö".
<<http://www.salli.org/kanta/2003/omtr/lausunto.html>> Luettu 11.11.2004.

YK 2000. "Protocol to prevent, suppress and punish trafficking in persons, especially women and children, supplementing the United Nations convention against transnational organized crime."
<www.uncjin.org/Documents/Conventions/dcatoc/final_documents_2/convention_%20traff_eng.pdf> Luettu 4.5.2005.

Yle 24uutiset Online 11.3.2005. "Rajavartiolaitos: Suomi ihmiskaupan kauttakulkumaa."
<http://www.yle.fi/uutiset/haku.php?action=page&id=180677&search=vaalima*> Luettu 16.3.2005.

Tv-dokumentti:

Yle1 Atlas 11.3.2005. "Ihmiskaupalle omistettu erikoislähetys."